 Francesc Costa

CAPELLANS, CRIMINALS i ENAMORATS
(Històries de Mataró)

EDITORIAL DEL MARESME S.A.
ROBAFAVES EDICIONS
 1.982

Francesc Costa Oller

Capellans, criminals i enamorats
(Històries de Mataró)

Galeria esperpèntica de casos horrorosos, feministes
piadoses, concupiscències recreatives, esternuts
intempestius, victòries sobre la carn, polítics
desvergonyits, comportaments exemplars,
galanteries, llaminadures, catalanistes,
cadàvers, pecats, obrers, invents,
trens, negres, cristians, beates,
nacionalsindicalistes, sòmines,
moros, papallones, castellans,
regidors, mossens, pilotes,
matrimonis, botiguers,
peripatètics, ovelles,
gresca, pastissos,
poetes, enveja,
gentussa, mel,
mató, flors,
muntanyes,
ànimes,
prou.
Si!
¡

Mataró, 2012

En aquestes pàgines, el lector entenimentat hi trobarà delectació i consol, repassant la vida quotidiana dels mataronins de sempre. Amb anècdotes gustoses, comentaris irònics i els fets més intranscendents de la Ciutat de Les Santes. A vegades es farà, vostè, un tip de riure en llegir quins papers de l'Auca tocaven als nostres avantpassats. A vegades la nota tràgica li posarà una mica d'agre al record. A vegades no s'ho creurà. Però, més sovint, de la lectura d'aquest enfilall de facècies, n'esdevindrà una lliçó ètica i estètica de primer ordre. Ja ho sap. El lector amb un passat poc aclarit, o potser massa clar, s'enfadarà. Aquest, s'ho ha d'agafar malament per força. Així que li recomanem que s'abstingui de la seva lectura, ja que potser es troba al·ludit d'imatge o d'obra en algun raconet de la narració. En cas d'incidents, l'autor en declina la responsabilitat i recomana als afectats de demostrar la bona educació que la convivència cívica proclama com a ideal. Els cadells de la primera volada que ressegueixin aquestes línies quedaran parats. I, potser, no s'ho creuran.

Nota

Els textos que donem en cursiva han estat seleccionats de la premsa mataronina de totes les èpoques, tendències i característiques. També recollim documents foscos i mal escrits d'arxius llòbrecs, paperassa diversa i volums que parlen de la nostra ciutat. L'autor, és clar, es renta les mans pel que fa a les seves opinions i ortografia, que ha escollit a causa del seu enginy, interès, exemplaritat, rectitud i - què us pensàveu? - com a lògica conseqüència de la seva flaire perversa. Entesos.

Pròleg

Haig de confessar que en llegir per primera vegada el títol d'aquest llibre - un llibre que no és ni una novel·la, ni un assaig, ni un recull de poemes, sinó més aviat una lúdica, i lúcida, recreació d'un grapat d'esdeveniments que foren extraordinaris dins la mediocre consuetud mataronina - vaig entenimentar, i per vergonya meva amb tota naturalitat, que el rètol anunciador deia: *Capellans criminals i enamorats*, sense coma. I vaig donar-ho per bo. Es a dir, que el meu inconscient, llaurat dia rere dia per l'ateisme militant d'un esquerranisme jovenívol i les insuportables misses i parenostres en llatí que, a les classes de geografia, ens feia recitar un escolapiot fugit de Cuba, va donar per obvi que els capellans poguessin ésser adjectivats d'aquesta faisó.

De tota manera, i per tal de fer una confessió completa - d'aquelles que només t'atrevies a engrunar amb un monòton xiuxiueig en el confessionari de Mossèn Pompiliu, perquè, a causa dels anys, era el més dur d'orella de la casa i el que tenia la morbositat més esmorteïda per la llarga rutina de l'ofici-, haig d'afegir que no fou la paraula criminal sinó el mot enamorat qui, després d'haver llegit algunes planes, em va fer retornar a la primera i descobrir el greu error. El meu inconscient - valga'm Déu! - cada vegada més brut i envilit, m'acceptava la criminalitat presumpta dels ensotanats, però es negava a reconèixer llur capacitat enamoradissa. Indestriablement units al càstig, a la culpa, al dolor, al remordiment, a la passió i mort - com si la mort no pogués ser mai feliç - eren l'altra cara del plaer, de la innocència, de la felicitat, de l'esbarjo, del fer campana, i de l'amor. Vet aquí, doncs, el senzill perquè de la meva inconscient acceptació de les possibles idoneïtats delictives dels capellans i del refús a les seves, més que improbables generositats sentimentals.

Però, no. En Francesc Costa, fent gala d'un inconscient més moderat, va intercalar una coma, una microscòpica taqueta que s'esmuny sota les ratlles i que no solament decanta, com diuen per Castella, el sublim del ridícul, sinó que separa allò més important: l'honorífica impunitat, de la cèdula de citació del Jutjat de guàrdia.

Sigui com sigui, no em negarà vostè, amic lector, que la mala intenció de l'autor no hi és palesa. Si més no, en la subliminal temptativa de fer comparar el sacerdoci amb la carn de presidi o la carn a seques. Aquella carn - naturalment, enemiga de l'ànima - que no tenia res a veure amb la que no podies menjar els divendres de Quaresma, tal i com jo - ingenu de mi! - sempre havia cregut.

El llibre tracta, doncs, de capellans, criminals i enamorats, però per separat, que ja se les porten prou i massa cadascun pel seu cantó per haver de barrejar-los.

Josep Ma. Fàbregas

Mataró, març del 1982

Sang al carrer de Bonaire.

El dimecres dia 9 de gener del 1901 no va ser un dia qualsevol a la ciutat de Mataró. A mitja tarda una notícia anava de boca en boca, hom afirmava que, al carrer Bonaire, s'hi havia comès un crim horrorós. Les dades es varen anar precisant amb el pas del temps, fins que es va saber que el lloc de l'acció era la casa del conserge de l'Ateneu Mataroní de la Classe Obrera i que es tractava d'un robatori seguit d'assassinat. La premsa de l'època dóna els següents detalls: *Sobre las siete de la noche, diariamente el conserje del Ateneo, llamado Esteban Massuet, iba a su casa para cenar con su hermana Rosa, soltera, de 23 años, con quien vivía. Después de la cena el conserje volvía al Ateneo en donde permanecía hasta la madrugada. Ayer, pues, al ir a las siete, según su costumbre a cenar, pasando tanto a la ida como a la vuelta por la comunicación interior, estrañó sobremanera no hallar luz en la habitación ni de momento encontrar a su hermana Rosa. Después de haberla llamado en vano retrocedió y llamó al joven señor Barbera auxiliar de la escuela nocturna del Ateneo, y a otros dos jóvenes socios del mismo que halló al paso, entonces con luz los cuatro entraron de nuevo en la habitación y junto a la máquina de coser que estaba en el comedor observaron una mancha fresca al parecer de sangre. Alarmados con este siniestro hallazgo siguieron en su observación y hallaron nuevas gotas también de sangre en la cocina. No vieron a la Rosa ni a nadie. Subieron al primer piso y encontraron descerrajada una cómoda antigua en forma de arquimesa en uno de cuyos cajones tenía la Rosa sus ahorros. Buscaron de nuevo, y al salir al patio o huertecito del piso bajo, en el algibe que existe en aquél y que estaba lleno de agua observaron un algo que flotaba; era ropa tirando de la cual apareció el cadáver de la joven Rosa Massuet con dos heridas entre la frente y uno de los pómulos. Las heridas són producidas al parecer por una palanqueta de hierro o formón, herramienta que debia servir al criminal o criminales para levantar la tapa de la arquimesa.*

La primera impressió fou de considerar el robatori com a mòbil de la mort de la noia. Consistia el botí en vint duros, un rellotge d'or i una capa madrilenya. La policia va actuar amb celeritat i a les poques hores hi havia detingudes diverses persones de les quals es pressuposava alguna relació amb el crim.

Aquest fet va trasbalsar l'opinió ciutadana per la feredat pròpia del succés i, sobretot, perquè a Mataró, segons afirma la premsa, feia més de cinquanta anys que no se'n registrava cap d'aquella naturalesa. A partir del

mateix moment del drama les investigacions varen anar encerclant el responsable. I pocs dies després era lliurat al jutge d'instrucció Antonio Graupera, casat, de vint-i-dos anys, cosí de la morta. Vet aquí els resultats del treball policial i el relat de l'autèntica connexió dels esdeveniments: *A la hora escasa de haberse perpetrado el crimen y por haber sido el hermano de la asesinada Rosa, Esteban Massuet, requerido por el jefe de vigilancia para que le manifestase cuáles eran las personas que visitaban la casa, le citó los nombres de dos o tres personas, entre las cuales el de su primo Antonio Graupera, de quien dijo había recibido visita el dia anterior, martes, próximamente a la misma hora en que 24 horas después se consumó el crimen. Acto seguido por dos guardias municipales fué buscado en su domicilio de la calle de Churruca, en donde no fué encontrado, pero sí en una taberna de la misma calle donde con su mujer María Vergés, estaba tomando una copa. Es de advertir que el Graupera junto con su mujer entonces ya había regresado del Ateneo a donde se presentó como alarmado por la horrenda noticia. Presentado ante el jefe de vigilancia señor Saurí y por éste interrogado contestó a sus preguntas de como había pasado el dia de autos, y contestó que se había levantado entre nueve y diez de la mañana, que no había salido antes de comer pero si después, que había ido a la playa a jugar a balas y que después había ido a casa y que un amigo apodado 'Cremat', a las siete le habían comunicado la fatal noticia. Dijo que no había visitado a los hermanos Massuet desde unos ocho dias atrás. En vista de la discrepancia que se notó entre esta declaración y la dada por Massuet de que el dia anterior les había visitado diciéndoles que al día siguiente (el de autos), marcharía a Barcelona, viaje que no realizó, fué detenido el Graupera. Otra contradicción notable fué la declaración del 'Cremat' a quién aludió el Graupera como notificador del crimen. El Graupera dijo que a las siete le comunicaron el crimen: el 'Cremat' declaró que eran más de las ocho y media. Débil era entonces la prueba, pero arrojaba la suficiente luz para seguir la pista.*

Amb aquests indicis la policia va continuar les seves gestions i registrà el domicili del suposat implicat, on no es va trobar cap element comprometedor. També varen demanar informes a Arenys de Mar, poble del qual era originari el matrimoni Graupera, que no varen ajudar a aixecar les sospites. La resolució del cas va venir de la declaració de Maria Vergés, esposa de criminal. Aquesta dona, atemorida per les conseqüències de l'acció del seu marit, de la qual va tenir coneixement una vegada comesa, i no podent aguantar la tensió del secret, va declarar allò que en sabia: *Dijo que*

antes de las siete de la noche entró bruscamente en su casa el Graupera embozado en una capa, descompuesto, excítado, sudoroso y con las mangas de la americana chorreando agua. El susto de la Vergés fué mayúsculo. Díjole rápidamente el Graupera que tenía que fugarse de la ciudad muy luego y le entregó cuatro duros para que interinamente atendiese a su subsistencia. Se quitó la capa y la americana, púsose otra, exhibió dos relojes y un portamonedas del cual sacó un puñado de duros, cogió un saco y haciendo un lío de las dos prendas de ropa y los dos relojes los metió dentro. El portamonedas con el dinero fué enterrado en un rincón del huerto. La mujer aterrada le preguntó, previendo un sangriento crimen, cuál era la procedencia de todo aquello. Contestóle el Graupera que ya lo sabría en breve de voz pública. A las exclamaciones y al llanto de la Vergés siguieron las tremendas amenazas del Graupera, quien airado le dijo que la mataría como también abía matado a la otra. - 'Reyna Santíssima!', exclamó aterrada la mjer - '¿a qui has mort?'- 'A la Roseta. Calla o't mato y segueix' y la fuerza siguió y al pasar frente al casino Nueva Constancia fué cuando el 'Cremat' le dio la noticia, la que fué recibida por la María con nueva exclamación pero con glacial silencio por el Graupera. Ambos esposos acudieron al Ateneo, donde hasta cierto punto representó tal cual la comedia el Graupera. Después al regresar a su casa pararon en la taberna de la 'Rossa' de la calle de Churruca donde, como hemos dicho, fué detenido y acompañado la Jefatura de Vigilancia el Antonio Graupera.

Pel que fa als objectes robats, la policia va trobar enterrats a hort de l'assassí el portamonedes amb vint-i-set duros. Els rellotges i la roba varen desaparèixer llençats al mar. Davant el testimoni de la seva dona, en Graupera es va posar a plorar i es va desmaiar. Una vegada retornat, va confessar el crim i va afirmar ser-ne l'únic responsable. La seva declaració va aclarir els punts foscos que hi havia: *Dijo que era verdad, como antes había negado, que el día anterior martes había ido a casa de los hermanos Massuet y que a la Rosa, particularmente, le había pedido cuatro duros, cantidad que negó la interfecta escusándose con que no los tenía. Al día siguiente miércoles, volvió sobre el mismo tema, y hallándola sola y no queriendo acceder a la petición ni aún manifestándole la necesidad en que se hallaba, cogió la pala de hierro que servía para remover la ceniza de los hornillos de la cocina y de aquélla hizo arma ofensiva descargándola sobre la cabeza de la Rosa. Desvanecida ésta, la arrojó al algibe, luego tuvo lugar el robo.*

I prou. Així s'acaba la narració del crim del carrer de Bonaire, que va tenir inquiets durant uns quants dies els mataronins. La justícia va fer el seu camí i el culpable va rebre el que reben tots els culpables per les seves culpes.

Les filles de Maria, i els fills, també.

A la nostra ciutat, hi han florit tota mena d'organitzacions dedicades d'una manera professional a la pietat reglamentada,amb el propòsit de fer més planer el camí del cel a les animetes crèdules i dòcils. Moltes d'aquestes entitats, amb noms vistosos i ocurrents ja feien entenedor a cop d'ull el seu fi: Patronat de Sant Josep per a Obrers, Asociación de Hijas de María y Esclavas del Sagrado Corazón de Jesús, Centro de los Desengañados, Patronat del Sagrat Cor per a Obreres, Asociación de Caballeros de la Vela y Oración al Sagrado Sacramento.

Aquestes confraries tenien la bona intenció d'apartar la classe obrera dels tres enemics de l'ànima, a saber: el món, el dimoni i la carn. I més concretament dels partits de l'esquerra, que de tot hi ha en aquesta existència turmentada. Això s'aconseguia a través de campanyes organitzades per convèncer de les belleses del més enllà tots els que en el més ençà les passaven morades. I, és clar, no ha d'estranyar a ningú que es posés l'accent en la blasfèmia, tema de primer ordre en tota vida que s'orienti als plaers divinals de demà passat, i que repassem en una altra pàgina. Parlar bé i llegir coses netes eren una exigència imprescindible als escollits que havien triat el camí de roses i plomes blanques. Per ajudar-los, aquí teniu què feia el gall dels capellans: *El senyor Bisbe, complint amb la seva obligació de vigilar per nosaltres, ha prohibit pel mal que fa la lectura de: "El Diluvio", "La Solidaridad Obrera", "L'Esquella de la Torratxa", "El Papitu", "L'Hora", "La Batalla", "La Traca", "Fray Lázaro", "El Cencerro" i "La Tierra". Comprar, llegir ó guardar, algun d'aqueixos periòdics, és pecat mortal*.

I ben fet que feia aquesta eminència de la jerarquia catòlica, que si els seus feligresos no eren aconduïts amb vara mestre al cel, segur que no hi arriben. I al cap i a la fi, si hi havia algun lletraferit li quedava el recurs de llegir els Fulls Dominicals i el diari oficial de l'Estat, quan no manaven els liberals. Perquè aquesta genteta descreguda i antireligiosa, els liberals de la primera hora, tenien cada sortida que ja està bé. Fins els serenos havien de passar per l'adreçador de les seves pretensions venjatives contra l'Església. Afortunadament quan la rifa municipal tocava als bons posaven ordre tot

seguit: *Desde el 1°. del actual los serenos han reanudado la tradicional costumbre de cantar el "Alabado sea Dios" al dar cada hora mientas estan de servicio.*

Però no oblidem el nostre negoci, que és el de la pietat. Hem de tornar-hi per recordar una vegada més les maquinacions dels malvats. Les *Siervas de María*, l'Ajuntament d'incrèduls les va castigar sense sou, els va treure la subvenció. Així ho veien els opositors a l'Ajuntament: *La limosna a las 'Siervas de María' tenía en su abono que ayuntamientos anteriores le habían concedido y el destinarse a un servicio tan útil y tan noble como es el cuidado de los enfermos pobres; puesto que los enfermos ricos, si no hay hermanas, echarán mano de otras personas mercenarias: ninguna de estas consideraciones influyen en el ánimo de los que, proclamando la fraternidad y la igualdad, niegan ahora un socorro a las que con su abnegación sublime se consagran a sus hermanos dolientes, mientras subvencionaron largos años con pingües sumas a una sociedad recreativa núcleo de propaganda de sus ideales.*

Les coses estaven d'aquesta manera, i és que entendre's a vegades es fa difícil i, de la capsa foradada de les finances municipals, no en pot viure tothom. Els pobres s'ho haurien d'anar fent passar, com sempre. Ja a l'any 1866 el *Patronato de Pobres de Mataró* va haver de plegar per falta de recursos, que ni arribaven per una “*sopa boba*" mínimament comestible.

Gent sacrificada, aquests, els pobres, acostumats a recollir les engrunes i a donar les gràcies. Fixeu-vos de quin espectacle s'agradaven els missaires, contents de l'honradesa equívoca d'una dona necessitada: *Una pobre mujer a quien las señoras de la Conferencia de S. Vicente de Paul favorecieron con uno de los bonos que se reparten a los pobres para participar de la limosna que hace el Ayuntamiento con motivo de las fiestas, advertida de que por equivocación le habían dado dos en vez de uno, apresuróse a devolver el que no le correspondía. Nos complacemos en consignar este acto que acredita la honradez de dicha mujer, mayormente por cuanto se trata de una persona muy necesitada.*

Què hauria fet aquesta pobra dona si no hagués begut a la font de la intel·ligència eclesial? Doncs s'hauria quedat els dos bons, amb la conseqüent pèrdua per part del municipi. Aleshores, aquests que acuseu d'ignorància la fe senzilla dels mansos, penseu-vos-hi dues vegades.

Però anem al nostre afer, perquè la que s'acosta, d'història, sí que n'és, de bona. Es tracta d'un simpàtic escrit aparegut en un full de missa el mes d'agost de l'any 1921. Anem a seguir-lo sense cap mena de comentari, ja que parla per si mateix i col·loca els seus autors en companyia d'alguna celestial advocació que no precisarem :

AVUI, DIA DEL SANT DEL SENYOR TANET MARFA

Vostre director a totes parla, i vos diu: Filles, sigueu agraïdes, Déu ho vol. L'ingratitud és el pecat més negre. I sabeu què s'ha de fer per ésser agraïdes? Doncs, aprofitant la diada d'avui, procurem cumplir les tres coses que composen l'agraïment, segons ensenya St. Tomàs:

1ª Reconèixer els beneficis rebuts del Cel per medi d'un protector que tant ens estima com és el Sr. Tanet. Des de fa 14 anys la casa Marfà és l'entitat que més espontània, valiosa i progressivament contribueix a la vida del "Casal" vostre: En cassos excepcionals de vagues i faltes greus de feina, sense demanar-ho, ens ha ajudat en manera per a atendre a necessitats extremes: el nom de Marfà corresponent a individus varis d'aquesta família, més de vint vegades se llegeix en les llistes de protectors especials de les Seccions del Patronat.

2ª. Alabar, donar-ne gràcies: ¿Com no, si per sobre del pensar i sentir egoista de nostres temps, la personalitat del Sr. Marfà apareix caracteritzada per les notes del Patró cristià que segons C. Perin, en l'exercici de sa funció essencial, ço és que al fer d'amo, té consciència del deure d'assistència envers l'obrer, envers la societat i del deure de cooperació al bé al costat dels demés patrons? El senyor Marfà té demostrat que per sobre les exigències personals de la tècnica, hi ha el bon nom de l'obrera més modesta: Al comens de l'actual crisi manifestà recordar el deure de donar feina a l'obrer costés el que costés: En els dies grisos de la vida de l'obrer, sabeu prou vosaltres com se comporta la casa Marfà. En el segon aspecte, qui no coneix entre nosaltres, la cooperació d'aquest nom a la vida de les entitats d'acció catòlica social, benèfica, pietosa de la nostra ciutat i... de fora? Del deure de cooperació amb els altres patrons... "La Mútua Patronal" és penyora menos coneguda i estimada de lo que deuria ésser.

3ª. Correspondre en lo possible: Però com? Aprofitant-vos de debò de les ventatjes que tenim en el "Casal" i sustraient-vos fugint de les idees i sentiments sectaris i anticristianes que vos persegueixen; demanant a Déu Nostre Senyor, per intercessió del gloriós Sant Gayetà, sa serveixi curullar

de gràcies i benediccions de tota mena al benvolgut senyor Tanet Marfà, a la seva família, als seus obrers i demés persones de son grat.

Aquesta prèdica anava destinada a persones grans i amb ús de raó. Ho dic per evitar confusions. I és que se les ha de lligar curt... ja ho veieu.

Aromes nacional-sindicalistes.

La banda de babaus falangistes que intentava convèncer de la seva benignitat la gent de Mataró, ho tenia difícil. Als anys trenta-nou i quaranta del segle passat, les multituds ciutadanes estaven més engrescades pel racionament i el treball de cada dia que no per la xerrameca dels funcionaris del règim. I poquets eren els que feien cas dels acudits genials d'algun qualsevol amb una medalla, una trona ben encoixinada o la virtut d'un quocient intel·lectual inèdit.

A un d'aquests, se li va acudir de fer un concurs de mèrits entre les classes treballadores: para *premiar al obrero afiliado que teniendo más de cuatro hijos, mejor haya cumplido sus deberes sindicales; el premio será de 100 pesetas*. Però aquells que s'educaven tot descansant no ho eren, de masclistes, i, amb generositat, acollien l'estol de noies de la classe femenina, que també podien accedir a la fortuna, sense discriminació: *la viuda que reúna las mismas condiciones y la mujer soltera que con el producto de su trabajo mantenga más familiares*. Tot això, ho feien pensant en Déu, Espanya i la seva-la seva-Revolució Nacionalsindicalista, que encara esperem.

Temps enèrgics aquells, quan tot era celebrar la "*liberación*" rebre els fantasmes del règim que s'abellien a recordar-se dels capgrossos. Les manifestacions d'agraïment més agraïdes varen ser la de Millán Astray i la de Serrano Suñer, amb misses, desfilades de les esquadres juvenils de la Falange, molta decoració, i escenografia "*alegre y masculina*". I què dir quan Ell en persona va concedir-nos el goig immens de poder escridassar-lo -en el millor sentit de expressió- a la Plaça Santa Anna? Què dir-ne?

La vida quotidiana era plena de l'empremta nacionalsindicalista, missaire, i sigueu bons minyons. Però no tot eren flors i violes per als de la camisa blava, que sovint s'enfadaven dels acudits silvestres que els mataronins engegaven als aprofitats i gent de l'esquena dreta. I com a criatures malcriades, que fan rebequeries, escrivien coses com les que podeu llegir tot seguit: *No es que los Nacional-Sindicalistas carezcamos del sentido*

del humor. Nada de eso. Cumplimos nuestra misión alegremente y no somos refractarios a la sonrisa. Confesamos, no obstante, que hay cierta clase de chistes que no nos hace ninguna gracia. No nos la hace ni por su esencia ni por las personas que los hacen. Este chiste a que aludimos es un chiste que sin eufemismos podríamos calificar de "envenenador". Es un chiste tóxico y nocivo. (...) Hay una especie de cretinos que como no saben construir, ni trabajar, ni tampoco luchar lealmente (que a nosotros no nos asusta el enemigo valiente) se dedican a la labor más cobarde, oscura e insidiosa de todas: a hacer chistecitos sobre esto y sobre lo de más allá. A ellos les decimos: que la Falange, la Revolución Nacional-Sindicalista, la Patria, no son temas propios para el chiste, que tocando estas cuestiones deja de serlo para convertirse en injuria que sabremos contestar adecuadamente. Què fer?. Ben fàcil en el cas de ser un dels combatius xicots: *Camarada: frente este tóxico del chiste fácil sólo hay un medio de contestar: el que te dicte tu virilidad y tu valor combativo*.

No ens posem massa transcendents, però. Perquè la gent d'aquí volia passar-ho tan bé com li ho deixaven passar. I els caps de setmana anaven a caminar a la platja, a la muntanya, o s'asseien al teatre i al cinema. I prou, que tampoc el panorama no era massa selecte, i triar no es feia fàcil. De tota manera, els mataronins no s'adonaven del perill amagat darrera tan plàcids entreteniments.

Concretament, el teatre era un lloc de gran infecció ideològica i moral. Un cronista de l'època, que no sé qui és i que firmava Fly, parlant de la representació de l'obra de teatre *Topacio*, criticava els perills psicològics d'una obra tan corrupta, que havia tingut molt de ressò a Europa, i deia: *Pero es que España no es Europa, España es el rescoldo de espiritualidad de la hoguera que formó una civilización y que pugnamos por reavivar entre los egoísmos que nos hundieron, que han hundido el imperio.* Prosa florida i contundent que recorda que mai no es pot estar tranquil. En aquells anys, recentíssima la *liberación*, l'Ajuntament va discutir el canvi de nom dels carrers i la col.locació en llocs vistosos de rètols en honor del general Franco.

També feia altres coses, l'Ajuntament; sobretot vigilar el personal i tenir-lo ben entretingut amb misses, processons i gresques *Nacionales*. Això de vigilar és un dir, perquè, a vegades, on menys es pensava les previsions de normalitat eren transgredides. Vet aquí un curiós cas denunciat pel propietari de l'Hotel Suizo. Deia aquest senyor que: *hallándose hospedado en su hotel el subdito italiano Angelo Capone Polverini (conocido por el Hombre Foca),*

que con motivo de la Fiesta Mayor hizo unas exhibiciones en el café Alhambra, después de unos días de hospedaje se ha marchado sin pagar la cuenta que asciende a más de 200 pesetas. Capone Polverini, de professió Home Foca, no tenia ni un pèl de babau i després d'atipar-se uns quants dies va deixar Mataró i els seus habitants amb un pam de nas.

Però no tot eren aixecades de camisa i, enmig de la falta de menjar, les detencions d'elements sospitosos, desafectes, marxistes, estraperlistes, enmig les altres delícies de la *Unidad de destino en lo universal*, hi havia raconets on la pau i la tranquil.litat només eren trasbalsades per les harmonies de l'art coral: *se celebró en la Prisón del Partido de esta Ciudad un solemne Oficio, interpretándose por el coro de reclusos y acompañado de orquesta la misa del maestro Perossi, con asistencia de diversas autoridades locales. El Director del Establecimiento D. Lorenzo Serramitjana, al terminar tan solemne fiesta, dirigió a los concurrentes unas efusivas palabras de agradecimiento y seguidamente, acompañados de orquesta y con gran entusiasmo se cantó el Cara al Sol y el Himno Nacional. Se repartió a los reclusos un rancho extraordinario y por la tarde se ejecutaron diversos festejos en los que tomó parte el conjunto gimnástico de reclusos. Se recitaron escogidas poesías, cantándose algunos fragmentos de obras musicales y finalizando el festival con el canto de los himnos del Movimiento*.

Vestides com papallones, les reines del nostre somni.

"Les artistes, mare! A mi m'agraden les artistes! I vull ser com aquell bé de Déu de senyoretes rosses i roses, que es passegen damunt els escenaris i tothom se les mira. I elles dóna-me'n, dóna-me'n, que els ulls se les mengen. I fa bonic que els ulls se't mengin, mare."

Escenes com aquesta eren el nostre pa de cada dia quan la televisió encara no ens feia feliços. Nenes de totes les edats i posicions aspiraven a fer patxoca enlluentades de color dalt de quatre fustes i sota el ròssec del setí, el vellut i d'altres especialitats de la moda frívola. Quina gràcia resseguir a les revistes els noms de les famoses: Merceritas Alfonso, Señorita Marcó, Conchita Valiery, La Torerica, La Garci Nuño, Enriqueta Birba, Bella Gatita, i actrius zenitals com Raquel Meller.

I els papers amb fotografies eren els culpables de sembrar aquest verí de luxe i pecat amable. Perquè amb lletra impresa s'escrivien els elogis

més procaços de la faràndula i de les seves lluents protagonistes. Les germanes Lolita i Concha Otero, per exemple, fixeu-vos que boniques: *Son dos angelicales criaturas, hijas de distinguida familia y cuya educación no puede haber sido más esmerada; conocen y dominan varios idiomas con la perfección más exigente*.

Però ni aquestes garanties no eren capaces de canviar els pensaments de les devotes novenàries i dels cavallers del missal tibat. Per ells, una filla cupletista era una vergonya que res no podia esborrar. Cap treva per als enemics de la innocència. I les tancaven amb pany i clau, les filles, no fos cas...

Les fotografies d'aquells anys ens duen, amb la flaire del paper ranci i els colors una mica passats, les imatges de senyores famoses per la seva bellesa i per les seves qualitats, diguem-ne, artístiques. Feien patxoca als enamoradissos clients de cabarets i tavernes i, en els exemplars més agressius, hom hi reconeixia unes insinuacions malèvoles que eren tot un convit a delícies i concupiscències de tràmit.

Hi havia una revista de Mataró que, amb l'afany de ser útil als seus seguidors, oferia les adreces i els "números" de les belleses de punta: *Pilar Mateo (La Marica), calle Cebada, 3, 2a. Madrid. Bailarina excéntrica.Bella Otero, calle Cano,1,2º,2ª.Barcelona. Cupletista lujosa presentación. Repertorio extenso.* Per cert, la Bella Otero enfurismava les masses d'ardor, també, diguem-ne, artístic. *¡Es tan linda! Sus cabellos rubios, su boca pequeñita, de labios finos, reveladores de voluntad tenaz, de ojos grandes y tentadores, de talle ondulado y largo, con gesto hermoso, de voz dulce y agradable; las emboscadas las conoce y del vicio las asechanzas; no fácilmente se deja querer, como tampoco le gustan las orgias; le gusta una copita de 'champagne', para ver si así despierta alguna idea nueva llena de ilusiones que muy pronto se le convierten en realidad*.

Així eren les artistes que deixaven bornis els nostres besavis bans que els russos fessin la seva revolució. Figura gràcil, caiguda de celles, llardonets, papallones de plexiglàs, somnis eròtics d'una banda de reprimits. Incapaços de dir com, quan, què, qui i a on. I s'ho empassaven, component belles descripcions de la libido llur, com el panegíric a Pepita Bach: *Es una muñequita con una gràcia y unos andares, capaz de trastornar al hombre más casto. Artista convencida, de que para llegar hay que estudiar con fe y entusiasmo y Pepita, que así lo hace, va consiguiendo lo que ella se propone.*

Hace sentir con su canto aquellas excepcionales cualidades que se han revelado en su corta actuación en el frivolo arte.

De seguidors, en tenien a degolla per qualsevol minúcia. I d'altres que oblidaven la vida sense viure-la. Trabucaires les seguien per les cantonades a l'assalt de la seva honorabilitat. Gent de totes condicions, oronelles de pas. Quin neguit.

La bossa o la vida! Escenes municipals.

Va ser moguda la vida de l'Ajuntament de Mataró en els anys de Primo de Rivera. Batlle i regidors estaven atrafegats per les obres públiques. S'havia de fer un Mataró gran i modern, com acostumen a fer tots els règims de força que, per distreure el personal, s'enginyen tota mena de tragins vistosos per fer patxoca. I, és clar, per amagar l'ou. Perquè en els consistoris no controlats pels ciutadans ni l'administració de la justícia, les alçades edificables creixen, les zones verdes es volatilitzen, els edificis històrics deixen de ser-ho, i els agraïments de sotamà són tan ben agraïts que quan no arriben els reclamen amb insistència.

L'Ajuntament de la U.P. (Unió Patriòtica, partit del Dictador), va seguir aquest tarannà tan característic. I, com diu una publicació malintencionada: *Un dia un tal Furnells compra una casa davant de l'Estació per quaranta mil pessetes i al cap de dies comptats, els nostres homes acorden comprar-li per cinquanta cinc mil. Comencen unes obres de transformació de la Rambla sense prèvia subhasta les quals una vegada acabades, a cau d'orella es murmura que han costat setanta mil durus. Es parla d'un camp d'aviació, d'un grup escolar, d'un mercat, d'obrir carrers i més carrers, de formar i reformar, desfer i refer, tot allò que la fantasia de mitja dotzena d'homes és capàs de movilitzar. Un ciutadà diligent cuita a comprar terrenys i a oferir-los per el Grup Escolar; es compren cases i les tiren a terra; es compra el xalet del senyor Cabot per vintidós mil durus i després el senyor Cabot per no sabem què, encara que la gent murmura que va ésser pel vidre i per la fusta o sigui la desferra del seu xalet. Es fan festes magnífiques, el primer element de les quals sempre inequívocament és el laboratori d'en Blai Trabal; aquell pou que costa segons veus, més de vint mil durus; es maten els colomins del Parc, en holocauste, diuen, del gegant; es fan murs de contenció a finques d'amics, a la Riera de Sant Simó... La llista no s'acaba mai. El país dient que la pesseta baixa: a Mataró en canvi,*

puja, baixa, corra, salta; en una paraula! no n'hi ha una que estigui un segon quieta.

Això pel que fa a les finances de la Dictadura a Mataró. Però hi ha una altra tecla que podem tocar, i que també sona falsa; els homes que organitzaven tota la tramoia oficial. Hi havia els manaires, gent d'ordre i membres tots de les famílies de bé. Aquests ocupaven els llocs d'honor i comandament. Però ara ens fixarem en els mansois, els enllustradors de la glòria dels jerarques. Gent de segon ordre que està amb qui mana i no vol maldecaps, ella sap que al cap de la setmana el sou és el sou, i que totes les altres coses són provisionals. Aquí teniu els retrats de dos característics elements de la comèdia humana de la nostra ciutat:

En Marimon.- Es el cas més típicament pupista que hem patit a Mataró. Sempre ha estat metge; abans feia de catalanista "pur sang"; abans escrivia articles anticlericals i ara fa el fatxenda per a totes les processons, exhibint el frac i la seva cara pàl.lida de burra trista. Abans era poeta decadent i cursi, i ara, una pesseta l'emociona "gaiament" i li fa girar la cara a tots cantons. La vida de perseguit no feia per ell, i va passar-se a les rengleres dels regeneradors de la Pàtria, dels que per endegar-ho tot varen pensar prèviament amb la seva butxaca. En Marimon al trobar-se regenerat volia redimir tambe els seus ex-companys, i per això, no va escatimar mai la seva 'tàctica' ni la confidència, contra els que encara tenien la preocupació de l'honestadat i la dignitat civil, i l'honradesa política, falòrnies que ara ell ja n 'està ben guarit. Per tres pessetes amb trenta diàries va entregar espontàniament l'anima que l'aguanta, al senyor Gegant.

L'altre retrat, que fa una revista satírica d'aquells anys, també memorable:

La bèstia més repugnant de totes les bèsties és l'home-gos. I que els gossos ens perdonin, si ofenem llur dignitat. En aquella vetlla memorable en que la ciutat anà a demostrar a "l'elefant" i companys 'd'administració' el seu 'agraïment' i el seu desig de que toquessin el pirandó més depressa que corrents, en Barbena – aquell ex municipal que havia estat republicà del "Nuevo Ideal" i últimament 'redactor superliterari' d'aquell paperot 'órgano'de la U.P. que en deien "La Unión "- i el Galleguet, en veure desde una finestra de la 'casa gran' una tal demostració d'afecte' pel seu amo, es planyien en alta veu de que els 'civils' no les emprenguessin a garotada seca contra els ciutadans. En Barbena i el Galleguet. Recordeu-lo bé ciutadans;

dos... (no tornem a ofendre els gossos) que aspiren a viure sempre d'un empleu de la ciutat. No els oblideu ciutadans: EN BARBENA I EL GALLEGUET.

Nosaltres no els hem oblidat, i així ho fem constar. Encara que per estar al dia haurien de canviar els cognoms d'aquests subjectes, i posar-n'hi d'altres que tothom coneix i tampoc no hauríem d'oblidar. Abans de tancar aquest repàs a les glòries de la Dictadura, una anècdota mínima i domèstica d'aquells dies:

A mar revuelta... ganància dels de l'escola de la U.P. En Diamant - que també n'era soci - en veure la demanadissa de xiulets que li va venir en un plegat va voler fer pagar les ganes de xiular i tot. Els de deu cèntims els va arribar a fer pagar a pesseta. Es clar que això, en veure que la gresca era davant del seu aparador, va voler cobrar per endevant el vidre que li poguéssim rompre. Aixís, si algun dia hi torna a haver tumulte, no cal senyors que aneu en compte a trencar-hi algun involuntàriament. ¿Ja el té cobrat!

Cinema i altres sorolls mecànics

L'any 1896 arriba a Barcelona per primera vegada el cinematògraf. Com uns babaus, la gent que assistia a les sessions no s'ho acabava de creure i pensaven que allò devia ser una andròmina diabòlica inventada per a la perdició de les ànimes.

A Mataró tenim notícies de representacions de cinema a partir de l'any 1898, però uns anys abans ja es feien sessions de "vistes", antecedent estàtic dels films. El mes de juliol del 1895, al teatre Principal hi va haver una sonada gala d'aquesta moderna activitat artística. El mes de febrer del 1896, al carrer Nou, n. 17, s'hi va instal·lar el "Panorama Imperial e Internacional", que passava "vistes" de Barcelona, Suïssa i París, amb molt èxit d'assistència. Però això va esdevenir història amb la invenció dels germans Lumiere, i, com dèiem, l'any 1898 el cinema feia la seva aparició a la ciutat de Mataró.

Vet aquí com va anar la cosa: *En una grandiosa barraca situada en l'espayosa plassa de Cuba, fa alguns dies que s'exibeixen bonichs i diferents cuadros de moviment, que donen gust de veurer per la molta naturalitat ab que ho presenten. Per cert, dat el moviment que s'hi nota ha de quedar més*

que satisfeta l'empresa. I tenia clientela*: per lo ben presentats que son los cuadros, per la varietat y per lo módich preu d'entrada.*

La gent s'afanyava a presenciar la nova i meravellosa invenció. I diversos particulars amb possibles es feien organitzar sessions privades. També se n'organitzaven per als escolars. L'empresa, com a resposta a la demanda dels espectadors, va anar introduint millores: *S'assegura que dintre de poch arribaran novas vistas y una máquina de major alcans, proposantse donar a conèixer lo últim que haiji sortit de semblant adelanto.*

Anys després l'interès aconseguit es mantenia, i trobem instal·lat al primer pis del Cafè Peninsular el *Cinematógrafo de la calle Riera*. Som al gener del 1901, i l'invent ja ha assolit proporcions de nou esplai. Les projeccions s'efectuaven de les set a dos quarts de deu del vespre i l'entrada costava vint cèntims. En aquesta magna ocasió es varen exhibir quinze quadres, que responien a les següents denominacions: *1º.- Baños de mar, los nadadores. 2º.- Caballería rusa saltando obstáculos. 3º.- Los cisnes en el estanque del Retiro de Madrid. 4º.- Desfile de ciclistas de París. 5º.-Niños pescando cangrejos. 6º.- Baile gallego. 7º.- Un pierrot y un pelele. 8º.- El alquimista envidioso. 9º.- Los jugadores regados - la guerra de los boers. 10º.- Episodio de la batalla Modeer-river. 11º.- Ataque de una batería inglesa y toma de un cañón por los boers. 12º.- Toma de una posición boer, cerca de Maferking. 13º.- Entrega de la espada por el general Cronje al generalísimo inglés. Y la película de 400 metros: 14º.- Un tren en marcha. Y, 15, y último: Su llegada a Versailles.*

Així començava la vida cinematogràfica local que tingué el seu moment més pintoresc en les sorolloses sessions de Can Pepet. Però, aquesta història, ja l'han explicada d'altres.

Hi ha un altre invent de la modernitat que també varen poder veure els mataronins del segle passat. Més que veure'l, sentir-lo, perquè el fonògraf serveix per això, per escoltar música. El mes de juliol del 1895 aquest enginyós aparell va fer la seva aparició en sengles sessions d'audiofonia del *Círculo Liberal Conservador* i a la *Tertulia Mataronesa*. El propietari, Joan Mas, *encargado del servicio telefónico de esta ciudad ha exhibido un fonógrafo Edisson, gran modelo, en que ha introducido grandes modificaciones que le valieron un primer premio en la Exposición de Chicago y por cuyo sistema se le concedió patente. El aparato reproduce con gran claridad todos los sonidos y produce efecto sorprendente*.

Cinc anys després encara feia sensació aquest aparell tan revolucionari: *En lo carrer de la Mercè, l'amo de la fleca anomenada "Forn del baix Montseny" dimecres al vespre va donar audicions de fonógrafo, a banefici del públich, puig que després de fer-lo funcionar al davant de casa seva, el va col.locar al balcó acoblant-se ab tal motiu una gentada que celebrava amb molta gresca les cansons que'l fonógrafo trasmetia al públich.*

Deixem-los amb la boca oberta, els mataronins d'abans, que no sabien res de les andròmines mecàniques que ens han complicat la vida a partir d'aquelles primeres experimentacions dels savis. I, amb il·lusió, sentien veus enrogallades a través d'unes grosses trompes i veien damunt un llençol com les persones es movien, que era misteri molt gros.

Quan Mataró era catòlica.

Hi havia un temps en què Mataró era catòlica. D'això fa molts anys, i només ho recorden els nostres conciutadans més rancis. Es veu que aquesta religió recollia molts adeptes en les èpoques de garrotada i sigues bon minyó. També tenia èxit quan la gent passava gana i no tenia cap esperança d'omplir la panxa. Llavors, els auguris dels professionals del ritu i les seves prometences d'un més enllà generós i reparador, engrescaven els clients més escèptics, que queien al sac dels convençuts, a manca de poder caure en un altre lloc. I també, ho hem de reconèixer, a causa del cerimonial lluent i llaminer de l'entitat patrocinadora.

Anem a veure com s'ho manegaven, per exemple, l'any 1901 a l'església de Santa Anna: *Solempne com pocas vegadas fou també la funció que segons costum anyal se celebra al vespre de cap d'any en la citada Iglesia. Després de cantadas a veus y ab acompanyament d'orga las completas, durant les quals l'organista y mestre de música del Col.legi, Sr. Martí ens féu sentir, com ell ho sap fer, les més hermoses cansons de la terra, inclús una xamosa sardana que'ns tocà mentres se feya la capta per l'Iglesia, tingué lloch l'hora de vetlla del Nazareno que una vegada més posaren de relleu l'indiferència deplorable ab que es mira aquest acte relligiós que tant honra als pochs que hi assisteixen. Durant aquesta hora'l jove professor del Col.legi Rvnt P. Miquel Porteria pujà a la trona y'ns feu un sermó que conmogué profundament a la concurrència; y al nostre modo de veure més profit n'hauria tret si hagués fet ús de la nostra enèrgica y estimada llengua,*

del modo qu 'ha donat probas de saber-ho fer en altres ocasions. (...) Acabat lo sermó s'organitssà la professo per l'interior del temple portant la Custodia lo Sr.Arxiprest Doctor D. Pau Costas, assistit per un beneficiat de Santa Maria y un Vicari de Sant Joseph, acabant ab la benedicció y reserva.

Vet aquí un altre exemple del zel escenogràfic cristià*: El diumenge proppassat se va fer la ja fa temps anunciada y per causa de l'estat sanitari de la ciutat forsossament aplasada professo per gunyar el jubileo concedit per S.S.Lleó XIII ab motiu del comansament del sigle. Segons s'havia publicat, a las cuatre de la tarda del dia sobredit sortí de la Iglesia parroquial de Sta. Maria pera dirigir-se d'allí a la Parròquia de St. Joseph, d'aquesta a l'Iglesia de St. Jaume del Hospital, pera tornar a la Parròquia primera d'ahont havia sortit.*

En totes cuatre Iglesias se practicaren los exercissis piadosos prescrits per aquest objecte, causant religiosa impressió el reculliment y la devoció ab que l'inmensa gentada qu'omplia las expressades Iglesias responia a les oracions que'l vicari de St. Joseph Mossèn Dalmasses ab veu clara y acompassada'ls dictava desde la trona. La concurrència a dit religiós acte fou molt numerosa, com se podia esperar dels sentiments y crehenses de la majoria de la nostra ciutat, contant-se segons alguns, unas dos mil dones y uns trescents hòmens que anaven tranzitan pels carrers formant dugas fileres y passant lo Sant Rosari portat per varis senyors sacerdots distribuhits convenientment. Allí es veya rimbejar el vestit rich y elegant entremitj del pobre y usat, demostrant una vegada més qu'és a la Iglesia allí ahont se practica la verdadera igualtat y ahont tos ens trobem verdaders germants: cridant l'atenció algunas pobras donas qu'hi anaren portant a coll las sevas criatures, fent un sacrifici que segurament fou el més accepte a Déu.

Per tots els carrers del trànzit, a pesar de que eren molts els que presenciaven el pas de la comitiva, l'ordre fou'l més complert. Una sola excepció havem de fer; y va ésser al sortir de l'Iglesia de Sta. Agna, al cap d'amunt de la baixada. Uns quants d'aquets qu'entenen la llibertat, cridant mori tothom que'm destorbi; precisament aquets mateixos que'l Diumenge passat varen fer una espècie de manifestació anti-religiosa acompanyant pe'ls carreres a un infelís apóstata, sense qu'els catòlichs mataronins fessin la més petita protesta, a pesar de que allò era un insult als més estimats sentiments de la majoria; aquets quants fulanos se permeteren mentres passaven las donas llensar algunas frasses del més mal gust, sense que per

res servís la pressència d'un municipal quals serveys requerí un Rt. sacerdot que tingué d'escoltar-se també alguna grosserias y desvergonyiments. No contents amb això, al passar alguns de les escoles dominicals, ab l'intent qu'és de suposar, tiraren cèntims y confits als peus d'aquellas pobres criatures que com és natural s'arremolinaren pera recullir-ho. Molt satisfets i orgullosos degueren quedar de la seva valentia pel modo ab que respongueren a uns quants jovenets que justament indignats de lo que presenciaren el i hi varen tirar en cara'l vergonyós modo de procedir.

Les bones intencions es veien més d'una vegada traïdes per aquests desconsiderats que més amunt apareixen. I el lluïment quedava una mica apagat per tal motiu. Però això no desanimava els congregants pietosos que a la setmana següent tornaven a manifestar-se i a recordar a tothom que els béns de Déu no tenen preu i que l'esforç serà recompensat. Això dels descontents de les manifestacions públiques de la religió ja tenia precedents en la nostra ciutat. Com a petita mostra recordarem que a l'any 1883 també hi va haver gresca per un motiu semblant: *En toda la carretera no hubo que lamentar el más ligero desorden si se exceptúan unos cuantos 'aullidos' dados por algunos 'ilustrados' a la entrada de la calle Barcelona, con los cuales lejos de amedrentar a los que formavan parte de la procesión, como hubieran deseado los alborotadores, les dieron nuevos ánimos para seguir rezando, en más alta voz que antes, el santísimo rosario.*

La gent d'aquells temps s'ho prenia a cor què vols, això de les creences íntimes. I la transcendència s'encomanava a tot el cos social. Hi ha anècdotes que denoten aquest núvol d'encarcarament secular, i de gravetat. *Divendres al vespre de la setmana passada, s'estaban ensajant els músichs de l'orquestra dels "Moras" a casa del director senyor Mora, quan s'ensopegà passar Nostr'Amo que anava a confortar l'ànima de la malalta senyora Josepha Llavina de Cabot. Quan el senyor Mora s'enterà de que s'acostaba Nostr'Amo, féu parar l'ensaig saludant a la Sagrada Forma ab la Marxa Real.*

Les coses aquestes de la religió eren motiu per tota mena d'acudits dels que manaven. I quan n'hi havia alguna que no donava el to, doncs missa al canto o processó o 'Te Deum', com el que ara segueix: *Diumenge passat, a las once del matí, se cantà a gran orquesta, en la Iglesia Parroquial de Santa Maria, un solemne Te-Deu', en acció de gràcies al Totpoderós per la pacificació de las islas Filipinas. (...) Déu fassi qu'aquesta pau sigui duradera, però molt nos temem que regidas dites isles pel actual sistema, en*

què 's dóna la direcció de la majoria dels destins públichs a los més corcats de la societat, (masons afamats e impíos de lo més baix), quitant tota importància als elements verament espanyols, lo millor dia tindrem una segona guerra en què sens dupte'n gemagarem de debò. Això, quin cop d'ull, ho escrivien mesos abans de la desfeta colonial.

Però no ens fem mala sang, que quan manen els dolents tot és possible. Per posar remei a aquest estat de coses i donar una oportunitat a la gent recta, l'Associació Catequística de Mataró va fer pública la següent nota adreçadora: *La perversió d'ideas y costums, que cada dia va creixent ab més descaro, està amenassant de mort a la societat, degut a aquexos homes que, enemichs acèrrims del verdader progrés moral del home, han procurat, fent encarnissada guerra al cristianisme, pervertir lo enteniment y lo cor dels seus germans, que per desgràcia han caigut nombrosos en sos terribles llassos.*

Per axò tots los homes d'una mica de rectitut en pensar, y amants del bon nom de casa seva, crehuen que és precís trevallar y de debò en la reforma de les idees y costums perquè la hora d'esser-hi a temps passa; comensant aquesta reforma imprimint ideas y costums puras a n'aquells que encara no han sigut tacats per la perversió, o si ho han sigut, no ha sigut gayre, axò és, els petits.

Y aquet y cap més altres és lo fi que se proposa aquesta Societat Catequística de noste ciutat, trevallant los fonaments d'aquesta reforma en la infància per medi de la ensenyansa de las doctrinas puras y santas de Cristo, que són doctrinas d'armonia entre lo rich y lo pobre, avuy tan enemichs los uns dels altres, doctrinas de sumissió, de decència, de moralitat, en nostres dias no solament descuydadas, sinó que fins semblan aburridas; fi que s'obté ensenyant la doctrina cristiana en moltas de las Iglesias de nostre ciuitat; però atengas que no s'ensenya per ensenyar, sinó que s'inculca la práctica de aquestas doctrinas, que és la salvació que queda als pobles, sense excluir nostre ciutat.

Paraules que qualsevol trobarà molt enraonades. Per això no s'acaba d'entendre l'actuació de moltes persones plenes d'odi contra els principis més amunt ressenyats.

Si, a Mataró, a totes les èpoques hi ha hagut gent que no ha combregat amb les *doctrinas de sumissió* i que ha volgut fer soroll acusant els religiosos de crims hòrrids i de viure a les costelles dels qui treballaven.

Criteris que no compartim i que arriben —Senyor, Senyor!— als excessos que detallem: *Susurrase que pronto van a establecerse en esta ciudad dos nuevas comunidades, una de frailes otra de monjas. Que nos place sobremanera ver como aumenta la falange clerical, pues de esta suerte se nos presentará más ancho campo para luchar, y proporcionaremos trabajo a nuestros obreros el día, próximo ya, del triunfo de la dignidad y de la vergüenza*. Això era l'any 1889, i només és una petita mostra de l'animositat que despertaven les classes passives.

Tirem endavant per recordar un comentari a un discurs curiós que té una data precisa, els anys de la glòria del Dictador Primo de Rivera. Amb el títol de "*Els fills del bon Jesús*" trobem aquesta ressenya: *Heus aquí un retall d'un parlament del canonge Montagut, segons sembla futur pastor d'ànimes: "Hay veces en que temo que esta revolución pacífica que ha realizado el general Primo de Rivera, sea estéril, que en breve plazo todo haya sido inútil, porque las revoluciones pacíficas no hacen mella en el recuerdo, si no están glorificadas con la púrpura gloriosa de la sangre.*

I heus aquí un fragment de la proclama de la *'Lliga espiritual contra el mal parlar: "Aquest odi contra la blasfèmia i el llenguatge brut és un Odi Sant. Cal que aquest Odi Sant s'extengui i s'intensifiqui". Odi i vessament de sang. Això és el que demanen avui els fills d'aquell bon Jesús que clavat en creu, aixecà el ulls envers son pare celestial, implorant-li perdó pels seus botxins*.

A Mataró, de la gent que es desfà en actes de contrició, penitències, compuncions i penediments, més falsos que un 'duro sevillano', en diem 'marianos'. O sia, un d'aquells que ha crescut a l'ombra, no de les noies en flor o dels nois en flor, sinó a la de la seva pròpia por i esgarrifança, que ha sucumbit als estímuls consoladors dels professionals del dolor místic. Contra ells un mataroní d'empenta, Emili Saleta i Llorenç, va escriure això: *Mireu-los bé; són els purs, són els que s'emparen amb l'abstracció Déu per a dominar despòticament al reclòs dels poderosos; són els que viuen a l'ombra i cerquen la fosca de les esglésies tristes perquè la llum del sol fereix la seva retina; són els que seguen la vida, el goig de viure i la maternitat. Són els que en nom de Déu han comès les més grans iniquiatats i injustícies i crims abominables que registra la història de tots els països, corrompent la religió i el papat, que té taques que mai més s'esborraran i que no's troben en cap més institució humana; són els que no poguent dominar ja ni per la ignorància de les mases ni per la foguera, perquè la societat moderna els*

rebutja, s'han d'acontentar amb embauvacar als infants, a les verges neuròtiques i oblidades i a les velles histèriques. Són els que mercadejen amb les ànimes i exploten la idea de la mort per a donar-se la bona vida; són els que obren les portes del cel amb indulgències segons el tant per cent; són moralistes i s'entreguen als vicis solitaris; fan caritat però protegeixen als explotadors i als que deshaucien al que no paga; volen ésser amics del pobre, però es passen la vida adulant als rics i és perquè exploten als pobres com exploten la mort i com exploten l'altra vida.

Molt fort tot això, però rebotia a les orelles entenimentades dels escollits, confortats per aquell enduriment que produeix la certesa absoluta i el fixament cerebral. Sempre tenien una sortida justa i legítima, a vegades en forma de gruixut volum teològic, d'altres amb parlaments inspirats, però també delicats poemes morals i dogmàtics. Som-hi:

Esclat

Si'l cel està ennuvolat,
la terra queda ombrejada;
si'l cor no és ben net y pur,
forma negroses boyrades
que pujan fins al cerbell
y tapan la vista a l'ànima.
¿Qui la boyra esbargirà?
¿Qui farà qu'altre vegada
brille ab tot són resplandor
la veritat ofuscada? (...)
¿Com és qu'hi ha tants insensats
qu 'ab ses veus enragullades
cridan sempre que no volen
que regne sobre ses ànimes
ni ab la llum de sa doctrina,
ni ab l'amor que tot ho arrastra?
Infelissos! ahont iran
sense l'antorxa sagrada
qu'ilumina les tenebres
qu'aquesta vida embolcallan?(...)
Més, que no digian enlloch
que portan llum y bonansa,
que portan llum y progresos

y la ditxa tan buscada;
perquè més de dinou segles
respondran a la vegada
que lo que portan és guerra,
odis, malvestats, desgràcies,
l'enfonzament de nacions
qu'estan entortolligades,
com per infernals serpents,
per les cent potentes cames
d'aquell pop cosmopolita
de la verinosa bava,
qu 'es un rebroll asquerós
de la sinagoga odiada.
Que no ho diguian, donchs, en lloch;
y menys, y molt menys encara
que no vinguian pas a dir-ho
en nostra ciutat aymada;
¡aquí que sempre ha sigut
planter de flors cristianes!
¡aquí qu 'ha brillat més pura
L'antorxa de la Fe Santa
d'ençà que brandà en les mans
de Juliana y Semproniana!
Perquè si és que s'han cregut
que ja no hi ha sanch de martres
en venes mataronines,
d'en mitg en mitg l'han errada; (...)
¡ Visca la Creu redemptora!
¡ Visca Mataró Cristiana!

Els noms de carrer pèssims.

Una de les mesures profilàctiques que va aplicar el franquisme de manera immediata va ser el canvi dels noms dels carrers. Els uns varen desaparèixer, i els altres varen veure espanyolitzada la seva grafia. La tasca va anar a fons i cap nom relacionat amb la política d'esquerres, la cultura catalana, etc., no va tardar a deixar el seu lloc a un heroi castellà o a alguna efemèrides del nou règim.

Però al diari "Mataró" hi havia una llumenera que va protestar per no haver-se fet la feina a consciència rastrejant amb lupa la perillositat de molts noms que, semblant innocents, amagaven el verí del liberalisme. Aquest savi no es va atrevir a donar la cara i firmava com a Gil Blas, pseudònim molt original i convenient als anys de llengua forastera. En els carrers, tractava de descobrir *estos nombres de hombres a quienes en épocas pasadas se dedicaron calles, como si fuese posible que un pueblo honrase a quienes hayan laborado contra sus ideales más nobles.* I busca que buscaràs va trobar horrotizat que a Mataró hi havia carrers dedicats a *personalidades que, según nuestro entender, la España auténtica no puede ni debe venerar.*

A partir d'aquest moment començava la seva tasca documental, aquí la teniu: *Tenemos, por ejemplo, una calle dedicada a Quintana, el poeta que en Cádiz tenía su celebre tertulia en que, según el historiador Salcedo, bajo apariencias literarias, o alternando, mejor dicho, con la literatura, se hacía propaganda revolucionaria; el que, cuando volterianismo y enciclopedia sentaron sus reales en nuestra patria "soltó sus trompazos contra El Escorial, llamándole ... Padrón sobre la tierra de la infamia del arte y de los hombres*," etc., etc. Del pobre Quintana, encara en diu més coses, però amb les que portem ressenyades ja queda retratat, en Gil Blas, és clar.

Otra calle hay en Mataró que lleva el nombre del Meléndez, poeta también como Quintana. Fué afrancesado de los de primera fila, compuso versos enchidos de vagas declamaciones roussesunianas y cuando creyó vencidos a los españoles, aceptó de Murat la comisión de hacer que los asturianos levantados en armas contra Napoleón desistiesen de su patriótico empeño. (...) Se trata, como puede verse, de un tránsfuga, de un mal patriota.

I no s'atura el nostre venjador. Ara li toca rebre a Arguelles. *Este asturiano que tanto ruido hizo en la primera mitad del siglo pasado, fué quien propuso a las Cortes de Cádiz el decreto de libertad de imprenta, con lo que empezó la 'regeneración' de España, según hemos podido comprobar por lo que nos ha lucido el pelo, como diría un castizo, durante el siglo y cuarto transcurrido. Este fué un masón de tomo y lomo, concurrente asiduo a la tertulia gaditana de la señora López de Mola, donde concurría la flor y nata del liberalismo, y desde cuyos salones, así como desde las logias, se tramaba la emboscada a nuestra pobre España para que cayese en las garras del liberalismo, que de tumbo en tumbo la ha llevado al espantoso caos que hemos padecido todos.*

Els millors moments de Gil Blas, els podem trobar en l'arborament heroic d'aquests fragments patriòtics tan sentits. L'home es deixa anar, i la ploma fàcil se li'n va com qui no vol. Qualitat indubtable d'escrividor que reconeixem amb aplaudiment. Quina finor de dicció! Quina rectitud de pensaments! Tots dirigits a salvar els pobres ciutadans dels perills amagats del liberalisme. I torna a la càrrega amb Torrijos, "*el general fusilado en Málaga con otros compañeros sublevados en favor de la Constitución liberal. Era masón recalcitrante, que ni llegó a imitar al infortunado Riego en la retractación de sus errores*".

I bé, com a senyal de tolerància i altesa de mires, el nostre home s'acomiada aclarint que ell no ataca tota persona només pel sol fet de ser liberal. Llegiu, llegiu: *Creemos que puede ser venerada su memoria siempre que no se le honre como a tal, sino por otros motivos y circunstancias que justifiquen méritos relevantes. Ejemplos: Madoz: por su magnífica actuación cívica en nuestra población con motivo del terrible cólera del año 1854; Goya: por su indiscutible mérito como artista singular; Prim, por su patriotismo y bizarría demostrados en actos diplomáticos y militares en Méjico y en África, etc.*

Memòries dels guillats del *Cau Grillat*. Vida i miracles.

A l'any 1916 va començar una aventura que durant tres anys va tenir entretinguts els mataronins intel·ligents. I que, en canvi, va espaordir les animetes porugues de totes les tradicions sense nom.

Un grup de joves va decidir fundar una mena de sindicat futurista. Eren *quatre gats; uns quants poca-soltes que no servim per res, ni per Alcaldes de Reial Ordre, ni per marians, ni per regionalistes... Som un zero a l'esquerra. Ni som de cap partit, ni ens val el vot a les eleccions, ni hem pujat mai al Consistori. Nostre Senyor (que al Cel sia) no ha volgut que ens lluís gaire el pèl i posats a no ésser res, ni solament som fabricants!*

Aquestes són les credencials que l'esvalotat jovent iconoclasta va posar en circulació. Els greuges que tenien, per fer el que feien, eren de considerable envergadura. Per ells, Mataró era un zero a l'esquerra. Pitjor, encara, *sabíem prou bé que ens trobàvem en una ciutat orfe de llum, darrer baluard d'un caciquisme estúpid; ciutat sense ciutadans i quasi sense joventut que encara és més trist. Ciutat irredempta per tot sentiment pregon i*

per tota idea nova. Ciutat que té la taca d'haver sigut adicte a aquell Felip rei i lladre quinze voltes. Ciutat incivil, pàtria del panxisme, dels calçotets, de les samarretes i de l'anar tirant.

Els manifestos eren fets i l'opinió pública ja sabia amb qui hauria d'heure-se-les. Mancava, però, el fonamental. Un lloc en el qual bastir l'imperi filosòfic que deixaria bocabadat tothom. El centre més adequat, el varen trobar, després d'àrdues recerques, pels baixos fons de la ciutat. I va ser precisament el més baix de fons: un soterrani al carrer de les Espenyes. Aquest local ja havia fet la guerra, en els darrers anys del segle dinou, sota el rètol de "Cova Artística", utilitzat com a taller d'art, fotografia i música. Ara però començaria una volada immortal i decisiva. I de circumstancial *magatzem de carbó va passar a cau de ceballuts inadabtables que hi feren niu d'eixelabrada i vagarosa complaença*.

Una vegada net i polit, i fets els exorcismes propis de la religió tenebrosa dels nous llogaters, el "Cau Grillat" va fer la seva aparició. Abans, però, de referir-nos a les seves dignitats, estatuts i peripècies, hem de fer un repàs a les característiques del santuari.

En primer lloc, la *Sala de Cerimònies*, on hi havia un tribunal que presidia tots els esdeveniments de la casa. *La Sala era pintada d'un ocre molt sofert i el sostre ovalat i llis d'un color de blau cel que trencava l'ànima. A dalt de la paret, a manera de fris al.legòric, hi havia una llarga senefa de caps de mort d'una mateixa època. (...) Sota el fris, hom desseguida hi veia unes sentències lapidàries alternades amb une corones de llorer, enllaçades amb unes cintes negres de les que hi penjava una ceba grillada en cada una. (...) Sota les sentències venien una sèrie d'objectes estranys: Armes, figuretes, relicaris, màquines d'esquilar matxos, cranis de distints animals sociables, un cocu primitiu, una pell de serp que podia ésser ben bé de la serp d'Eva, llànties funeràries i altres que no ho eren, espardenyes d'indi, un cocodril que de tan petit semblava que fos de rec, uns molls patentats, unes plates sense origen, ceràmica averiada, una cartera, una forquilla de gegant, uns rosaris (que deurien ésser de la Trapa), un violí, vanos, pèls de vàries races, etc., etc., que de tot hi ha en la vinya del Senyor i amb qüestions d'objectes n'hi havia a la nostra per a tots els gustos. (...)*

Com a mobiliari pot dir-se que només teníem un violoncel sense cordes i, a prop del tribunal, un cossi montat estil trona de predicar, amb un atril a dant, un llibre de llatí i una llàntia antiga penjada d'un arc de ferro.

Aquest cubell pintat de negre i amb unes lletres blanques que deien "La Bassa de la Ciència" tenia tan bell aspecte, que tothom, fins els que ho sabíem, el preníem per una trona de debò feta a la mida.

Entrant més endins de la casa, hi trobàvem una mena de cel·la amagada, sense cap mena de claror que recordés el món: el *Quarto de Meditació. Entrant a mà dreta, hi teníem una taula de festa de casament, que en dèiem la dels "Dotze Benaventurats" per l'apropiada que hauria estat pera celebrar-hi alguna que altre "Cenai", sense el traidor que ens pogués malmetre la digestió.*

En un reco del fons, a manera de musa inspiradora i arrebassadora de les nostres meditacions filosòfiques, hi teníem penjat pel coll al nostre malaurat 'Papitu'. Un beat imaginari de la nostra confraria, un subjecte de palla o sigui un aficionat a la calavera artificial; vestia amb vesta negra, mitges blanques i boina vermella.

Sota els seus peus, "La Bota del Recó". Una boteta de vi, però sense vi; plena de suc de saviesa o sigui plena de tinta. El sagrat vi espiritual dels nostres quimèrics deixondaments!

En el mur de l'esquerra, hi teníem "La Menjadora Intel.lectual" (vulgus llibreria), amb tots els filósofos més atrevits i més profunds que hagi parit la Història.

Seguint els viaranys del Cau arribem al *Saló de Pintures*, lloc assossegat i fresc dins un àmbit de tenebra i saviesa. La seva decoració amable feia recordar els paradisos orientals, a les parets hi havia pintures en quantitat desorbitada. Tapissos, estoles i gerres antiquíssimes acompanyaven el visitant. Més encara: *dos coixins, dos tamburets i dues pipes turques detallaven la decoració d'aquella sala, tan digne de poder-se llogar en aquell Bagdad de les mil i una nits per a mantenir en flor a les donzelles núbils reservades al caprici d'un califa de llegenda.*

Altres llocs del casal eren de prosa més casolana, com la *Cuina* i l'*Hort*. En aquest darrer espai, però, s'hi amagava el *Resevat de la Igualtat*: *no era per a nosaltres altra cosa que un gabinet de suma necessitat. Si li donàrem el nom de Reservat, era perquè aquell gabinet no el podíem tenir obert a la vista, ni a la consideració pública, i que essent precís reservar-lo, així ens veiérem obligats a fer-ho. Quan es presentava una dificultat, un compromís, que diguéssim, l'obríem, entrava l'individu en qüestió, passaven*

uns moments, sortia... i tot satisfet tancava altra vegada la porta amb més precaució que mai.

I ara, per fi, el lloc més tètric i misteriós: *Les Grutes*: *és una sala quadrada de 'terracrua', amb una mena de tribunal mig caigut, un llibre bufat per l'humitat amb tots els fulls enganxats, cadenes i una mitja pilastra de pedre. Una rodona amb punxes i unes sabates de ferro, una corona amb tot de clauets i allà a terra una calavera amb un clau clavat al front.* Era tan hòrrid aquest recinte que ningú no l'havia vist mai, i fins es deia que eren somnis de ment pertorbada.

L'èxit de la idea *grillada* va sorprendre la mateixa organització que, després de nombrosos conciliàbuls, va muntar un tramat de jerarquies adequat als seus alts interessos.

El cap general de tota l'organització, líder indiscutible i omega de saviesa, era Mossèn Míliu. Després el comandament passava als anomenats *Superhomes*, *les seves paraules eren preses com a veritats indiscutibles i eren a més considerats com a filòsofs i genis privilegiats... la seva missió principal era la meditació.*

Aquesta mena de gent encimada eren set persones, aquí teniu els seus noms:

En Set Ciències. Nom que es donava a un d'aquests tristos memorialistes, degut al seu esperit tafaner, de voler saber de tot...

En Nitzsche. Conegut ja en aquesta història estranya, pel jove del bastó...

En Schopenhauer. Conegut també (...) per el socialista de la pipa...

En Rosseau. Aquell "sportmen" de puny i col.leccionista de rebuts de ball de societats aristocràtiques, etc, etc.

L'Obispo. Un personatge de poca estatura i de cara d'hostaler carregat d'astúcia. Serio en públic, 'corrido' entre amics, bromista en tertúlia i prudent a totes hores.

El Romàntic. Aquell dibuixant faulista.

En Danton. Un solemne barrut i pintor de cubisme que, degut a la seva original frescura, el vàrem fer superhome.

Vet aquí aquella raça d'éssers escollits i selectes que estaven als llimbs de la saviesa i exemplificaven sobre la veritat i els dogmes laics del gremi. Dessota seu, hi habitaven els *Homes-sans*, tercer grau jeràrquic, *entraven en funcions de deliberació quan els Superhomes tenien dubtes o l'importància del cas ho requeria.* Els seus noms són els següents:

En Zaratrustra. Un tipo moreno, prim, de boca petita i ulls petits i calva de ferradura. Més serio que un Matussalem i més xistós que el mateix Astracán.

El Senyor Pepet. Aquest Home-sa, era una mena de geni humorístic amb incubació, a qui el excés natural de prudència definida, difícilment el deixava sortir de la incubadora.

En Castelar. Aquest al revés d'en Zaratrustra, era blanc, gras i cabellut. Amb unes rialles grasses i fresques que inspiraven la més digna confiança.

El Poeta. Aquest era un gentil ritmaire; de bona presència i gest galan. Declamava versos d'una manera admirable, el que li va valer el sobrenom d'El Rapsoda de les Cebes.

El Beat Catarineu. Mira enlaire i bé no ho veu. Arrencar-li mitja rialla era fer un miracle... Tan era així que nosaltres el fèiem servir per fer por.

En Caifas. Un revolucionari reglamentari i gran demanador de 'paraules prèvies' de les que n'havia fet ús en totes les reunions de totes les entitats mataronines contemporànies.

L'Antiquari. A més d'aquest distintiu característic, a aquest posseïdor de tot de miques de ciències i cabòries, l'anomenaven també simultàniament "El Descontent", perquè tot ho acollia amb una indiferència que era necessari coneixe'l per a que no us fes caure l'ànima als peus.

En Beethoven. Un inspirat professor de piano que el tenien llogat en un cine per a ajudar a dormir als espectadors.

En José Ma. Petronio. Aquest germà, físicament mirat, era per a fer-hi un estudi analític fisionòmic. Les seves faccions no tenien perfils determinats, semblava difuminat i era tot d'un sol color, un grup trencat de terra cua, com una mena de color de mort abans d'enterrar. Només li vèieu la silueta i fins que el tenien ben aprop no el podíeu precisar. Mig jove i mig

ombra, a no ésser pel seu moviment i la seva elegància natural, podia ben bé passar desapercebut pel costat vostre.

El Benjamí. Era un menor d'edat, però un menor amb pasta de savi criticaire. (...) Sota aquell aspecte de casta innocència hi amagava un esperit tan lliure de preocupacions, que ni en aquella edat, tant propícia, tenia por d'anar a l'infern.

I ja som a l'últim grau d'aquella corrua jeràrquica, els Germans aspirants, que, com diu el manual, havien d'obeir i callar sempre. I també tenien com a missió quedar amb la boca oberta quan els Superhomes i els Homes-sans parlaven. Aquí els teniu:

El Germà Carnicer. O sigui el porter responsable i el butxí en cas de necessitat i el que tallava els ulls de poll quan convenia.

El Germà Cafeter. Servia als Super-Homes amb un respecte i una sol.licitud com si efectivament servís a bisbes, i si algú es distreia de fer-li efectiu l'import de la beguda, no era pas ell qui li fes avinent.

El Germà Mort. En les cerimònies fúnebres, actuava de cadàver, amb un aplom i una magestat que l'hauríeu cregut un difunt autèntic.

El Germà Màrtir. Veient-lo tan manso ens dedicàrem a espabilar-lo, però no hi havia manera, la seva mansetud ens va acabar els ànims...

El Germà Esclau. Encenia el foc i posava l'encens a l'orinalet i repartia les candeles en dies de cerimònia.

El Germà Gos. Era l'ajudant de l'anterior i l'últim llec de la confradia. No val la pena que en parlem.

Ja tenim ben presentada la colla que feia pessigolles als mataronins de tota la vida, a la gent de missa i fabricants en general. Ordres, graus, nivells i rangs que s'ordenaven segons la saviesa permanent i inalterable dels grans principis filosòfics de sempre. I que no digui ningú que això no vol dir res. Perquè el *Cau Grillat* aplegava els caps més grossos de la ciutat, ja de vell antuvi coneguda per la mateixa característica: la de la massa encefàlica superlativa. Deixem-ho.

Ara, ja entesos en l'embolic de qui era qui, passem a esbrinar la Carta Magna que regia els seus destins. Després de polèmics consells i parlaments legislatius de primer ordre, va quedar dictaminada una Llei de

lleis que va deixar la boca oberta a tothom que la va llegir. Constava de divuit apartats executius, la vulneració d'un dels quals podia dur, al temerari, penalitats que val més no recollir en aquest paper. Així eren d'esfereïdores.

Ens fixaren, en canvi, en algun dels manaments més curiosos:

II- Per a ésser admès germà en la nostra secta, l'aspirant deurà passar per la prova de la 'llibertat de l'ànima'. Aquesta prova consistirà en saber-se mantenir dignament com un difunt dintre la caixa de morts per espai de dotze hores, durant les quals l'ànima del pacient volarà fins les més altes regions del somni ideal, mentra la carcassa restarà immòvil i insensible a tota necessitat, sigui dolatòria, sigui apremiant.

VIII- Queda en el nostre cenacle prohibida la mendicitat i la blasfèmia.

XIV.- Proclamem, amb aquest article, la llibertat de cults en nostra secta... Sobretot la llibertat de prendre'ls tots pel cantó alegre.

XV.- Mai cap germà, per alta jerarquia que ostenti, deurà aprofitar la solitud del nostre "Cau"per a anar-hi a consumar "pecatum est". L'ideal d'amor ha d'èsser tan sublim en la nostra confraria, que el fer-hi pràctiques podria entelar la seva diafanitat.

Es consideraven indignes d'entrar al Cau a totes les persones que a continuació s'enumera: *Als pobres infeliços, que el món en diu homes, als males animetes, als que portin sabre, als frares descalços, als pobres d'esperit, als polítics de dreta, als que representin càrrecs oficials mal adquirits, als politicaires d'esquerra que no tiguin la història neta, als caragirats, als Paüls, a les 'hijas de Maria', als pretenciosos, als que mamin de l'Estat, sia seglar sia clergue, als usurers, a les testes predestinades, als panxistes, als aristòcrates de sang blava, als de sang aigualida, als curts de gambals, etc, etc., que garbellant, garbellant no ens quedéssim sense públic.*

I tot anava bé dins la comunitat de la caverna de les Espenyes fins que un dia un pastisser local va decidir d'entrar a la colla. I se li va ficar la idea tan endins que ningú no la hi va saber treure. Feia unes súpliques tan ben fetes, i s'arrossegava d'una manera, que els jerarques varen atorgar-hi d'admetre'l com a aspirant. I varen organitzar el cerimonial de la iniciació, com una mena de bateig laic, amb proves dificilíssimes per mesurar el tremp del pidolaire.

Li varen trametre una tarja amb les indicacions horàries precises, i el dia i l'hora decidida el pastisser ja s'esperava per suportar estoicament l'embat del destí. La que li van preparar va ser d'anem-hi.

El muntatge va començar en ser introduït amb un mocador als ulls: *Una, dues i tres voltes donà l'infeliç per dintre del Cau, creient que travessava un abrupte i solitari camí, per entre sales buides i ruïnoses. Perquè fes l'efecte d'uns canvis de lloc i de temperatura, com que anava a cegues, el fèiem ajupir sense necessitat, el fèiem caminar d'esquena, de costat; i ara puja ara baixa...-Serenitat que ara passes per sota una cascada (i era l'aixeta oberta del safareix). Para esment amb aquesta corrent d'aire (i era en Danton que amb una manxa li airejava el clatell). I així, fent vàries estacions, fins que el vàrem deixar al mig de la Sala de Cerimònies assegut en un tamboret que li guardàvem.*

Llavors davant d'ell varen representar el càstig d'un traïdor descobert en el grup. Que va rebre la pena de patir una marca a foc roent a la seva espatlla. *El Germà Carnicer s'endugué el reu al fons de la sala i després de deixar-lo nu fins a mig cos el feu agenollar de cara als seus germans de secta i treient del fogó de cok un ferro roent, que per un moment il.luminà amb claror sinistre la seva faç ferotge, l'aplicà como si tal cosa a l'esquena de la víctima.*

Les tres unces de carn fresca que havia dut El Descontent, (penjades disimuladament a l'esquena del sentenciat) varen espaterellar xardorosament deixant anar un fort olor de carn de màrtir a la brasa.

El pastisser es va tornar de color de crema descolorida, els cabells se li posaren de punta i els seus ulls, aquells ulls de perdiguer sentimental, s'obriren d'una manera desmesurada i així quedà immòvil llarga estona.

Llavors s'inicià l'interrogatori de l'aspirant, en el qual aquest demostrà la seva badoqueria i estultícia.

-*Què en sabeu de la vida?, preguntà el Germà Set Ciències.*
-*De la vida... de la vida... -va fer el pastisser mig esglaiat.*
-*No en sabeu res, oi?*
-*No.*
-*I de la mort, què en sabeu ?*
-*De la mort... de la mort...*
-*Tampoc en sabeu res, oi?*

-No.
-I en Petroni, que sabeu qui era?
-... ?
-I marengues, que en saber fer? -Preguntà en Zaratrusta amb veu de tro.
-Si... s'agafa...
-Prou! Ja veig que en sabeu.
-D'inteligencia no n'abusa! —sentencià en Set Ciències.

I després de més brometa el varen engegar a fer punyetes, considerant-lo indigne d'entrar en un cenacle tan selecte. I li varen fer jurar secret etern de les coses que havia vistes en aquelles hores de prova.

La història del *Cau Grillat* va continuar. Al local, s'hi organitzaven actes culturals, conferències de tota mena, fins que la gent del grup va començar a fer política a les files del catalanisme republicà, motiu que anà decantant l'antic grup cap a la seva desaparició com a tal. Així varen passar al record aquells tres anys entremaliats, quan organitzaven processons de joia durant la Setmana Santa i feien enfadar els que sempre s'enfaden.

Estrenem el segle XX.

Poco nos resta decir de lo que fué el siglo XIX; harto se ha dicho de él durante su vida. En medio de sus grandes errores, prevaricaciones y crímenes, fué y será en lo profano el siglo del progreso, y bajo el punto de vista religioso, el siglo en que se definió el Dogma de Maria Inmaculada y el de la Infalibilidad Pontificia.

Naixia el segle XX damunt la carrossa del XIX. Alguns veien el traspàs amb desconfiança, d'altres esperaven que el nou segle es mostrés més benèvol que el passat. Però ningú no romania apàtic en la commemoració de la data.

Per exemple, els membres del Sport Mataroní: *celebraron una cena campestre en las pintorescas montañas de Can Bordoy. Según nos dicen, fue efecto extraordinario al sentir voltear las campanas de las iglesias de nuestra ciudad desde aquellas alturas y en tan templada y deliciosa noche. Al propio tiempo nos dicen que el hermoso panorama bañado entonces por los melancólicos rayos lunares poderosamente ayudaba a la imaginación en*

aquellas soledades a reflexionar sobre el paso al nuevo siglo que se verificaba en aquellos momentos.

Però, aquesta nit, tothom se la mirava de la seva manera*: aquesta nit, trista y espantosa, és la del sigle qu'acaba de finir, del sigle que de nom se'n digué el de les llums; el sigle d'una falsa llibertat, del progrés en el mal y d'una fraternitat fingida.*

Eren precisament els reaccionaris, els de missa, i conservadors en general, aquells que tenien més reserves en parlar del segle passat: *També's recordaran els esforços fets pel lliberalisme pera desterrar la civilització catòlica, implantant en son lloc a la civilització moderna, que, posant en les mans del home la teya, el punyal o la metralla, ha dexat la nació espanyola per dessota d'un estat satvatje y'l robo, les cremes y assessinats causaren dies de dol y desventura, quina trista memoria no se podrà esborrar jamay de la pensa dels homes de perfecte judici; y com si no'n hi hagués prou de tot axò, ha engendrat el socialisme y l'anarquisme com a última, natural y necessària conseqüència de tants horrors y de tanta mentida.*

Però la genteta més amunt relacionada no es parava només a fer crítiques als desastres del segle dinou. Volia deixar ben clar que el segle inaugurat no aportaria cap variació al tarannà dels homes. I que tot era ja escrit i fet pels segles dels segles, amén. Les esperances de millora i de transformacions socials i de tot ordre calia deixar-les de banda. I pregar per accedir a millor vida: *Porque es imposible; porque es una mentira que pueda el hombre sobre la tierra hallar la felicidad, tal como la concibe el hombre-vientre, ese tipo de moderna reencarnación de los judíos carnales de los tiempos en que se esperaba la venida del Mesías.*

I ho remataven amb un vers adequat al defalliment de la moral ortodoxa de l'època:

Y vano es el predicar
que debe cambiar el mundo;
su mal crónico y profundo
es imposible curar.

Debe seguir sin cesar
el mundo con sus errores,
con goces y con dolores,
con galas y con pobrezas,

con crímenes y proezas,
con justos y pecadores.

Mientras el hombre dotado
esté por naturaleza
de corazón y cabeza,
se verá en el mismo estado.

Pues por donde haya pasado
pasará dentro años mil,
y habrá el déspota, el servil,
también enfermos y sanos,
y, aunque se llamen hermanos,
cacos y guardia civil.

En definitiva: *todo ha de seguir igual hasta la consumación de los siglos.*

En feia cinquanta, i era l'any 1898.

Cincuanta anys cumpleixen avuy que per primera vegada lo xiulet de la locomotora feria los aires de nostra encisera Costa de Llevant; per primera vegada lo fum del vapor de la máquina del tren s'esplayava joyos pel ambent de Catalunya; per primera vegada lo tren corria pel terreny d'Espanya. Lo símbol del progrés modern, se donava a conèixer; y tots, grans y petits, homes de ciència e ignorants, saludaven al 'medi' que havia de millorar la locomoció, que havia d'escursar distàncies y havia d'unir los pobles. Rahó sobrada tingueren nostres pares pera entussiasmar-se.

Com haurà entès el lector que sap de lletra, i fins i tot el de capacitat cranial fràgil, estem parlant d'aquell jorn gloriós del 28 d'octubre del 1848 en què Mataró va fer un cop de cap que la història recordarà sempre.

El tren va venir per la constància i els duros d'un grapat de llestos amb molt de món. I va venir d'una manera sonada, amb cerimònies religioses, actes oficials, festes populars, i un seguit de xerinola a preu fet.

Però, això, ho sap tothom; el que és més desconegut és l'anecdotari relatiu als maquinistes de la primera màquina del tren de Mataró. Hi dedicarem una estona: *Los primers maquinistes pera'l ferro-carril de Mataró vingueren de Inglaterra y un d'ells que anomenarem 'Tom Redson' (com si*

diguéssim En Tomaset fill del Ros') vingué destinat pera conduhir la primera locomotora que, pera més glòria d'aqueixa costa portava, y du encara en los seus costats, en lletres de bronzo, lo nom de Mataró. La major part d'aquells maquinistes y dels que successivament vingueren també de Inglaterra pera conduhir altres locomotores tenien lo nom de Tomàs, y sent a les hores tots ells joves encare, lo nom diminutiu ‘Tom' era molt comú entre'l personal inglés més o menys tècnich que en lo ferro-carril molt abundava; y d'això vingué que'l personal de la nostra terra, aymants com eran, com a bons catalans, del laconisme, distingien lo personal inglés del català convertint lo nom propi 'Tom' en genèrich y apelatiu, y així bastava que un empleat d'aquell carril fos inglés pera dir-ne un 'Tom'; y com que'ls noms de casa de molts d'aquells eren atrevessats, soli'l nostre personal traure un motiu a l'empleat inglés y ab tal motiu, precedit del 'Tom' lo baiteijaven. Aixís, era molt comú en aquell temps y molts anys desprès sentir parlar de en 'Tom Borni' pera designar un maquinista que, fent del seu ofici, havia tingut la desgràcia de perdre un ull ab una espurna de foch. A un altre li deyan en 'Tom Botas' perquè, com 'Mossan Re', las portava estant serè; a un altre li deyan lo 'Tom Gros' perquè ho era de mena y de més a més era alt y fort y capàs de tumbar a un igual seu d'un cop de puny. A un altre, que de nom de casa's deya 'Littlehouse', li deyan en 'Tom de les Anelles' perquè duya una anelleta en cada orella, foradades aquestes com les de les dones pera duri arrecades.

Com que això seria mai acabar ho deixem aquí mateix. Tothom va lluir molt durant aquell aniversari i, al cerimonial encarcarat dels que vivien de les menjadores municipals i estatals, s'hi pot contraposar l'enriolament festiu de la gent de cada dia.

També, en l'aspecte anecdòtic, perquè l'altre no té cap mena d'interès, donarem alguns dels versos que va dedicar al fet commemorat l’eximi (es diu així?) poeta local En Salvador Llanas. Vet aquí les quartetes més lluïdes:

Ja arriba lo carril; la xemaneya
és lo primer que es veu;
¡ab quina magestat! mireu com passa,
mireu-ho tots, mireu.

Guarnit de rams de flors, de llors i palmes
entra a la estació,

la màquina que al pit escrit ne porta
lo nom de "Mataró".

¡Si'n té de miradors! Dels cotxes baixen
los senyors convidats:
hi ha'l Quefe Polítich y dos bisbes
y faixes y entorxats.

Quins picaments de mans, y quines músiques
ab la benedicció!
¡mireus quin bé de Déu! y ¡quina festa!
¡Ay, qui no ha vist assò!

La màquina està quieta pro jemega;
si'n té de miradors!
mirar-la fa posar pell de gallina.
Quins sabis sos autors! (...)

Es un caball de ferro, ¡quina forsa!
¡si'n costa de diners!
ab un camí que fassa més gent porta
que trenta volanters.

Ab una hora no més a Barcelona
are nos portarà.
¿Quin 'ómnibus'o quina 'diligència',
veyam, assò farà?

Els cinquanta anys es varen commemorar per a digne record de les generacions del futur. De la mateixa manera que es va commemorar el centenari. Però, coses de la vida, en aquesta darrera ocasió, l'any 1948, els actes es varen vestir de camisa blava i la cara al sol. Més endavant el lector curiós hi trobarà certes precisions.

Història certa d'un esternut fatal.

L'any 1939 a la nostra ciutat no eren temps de flors i violes. La tragèdia civil acabada, la continuava la tragèdia quotidiana que en nom dels seus principis fonamentals imposaven els vencedors. El fet que anem a relatar va succeir el dia 21 d'abril d'aquest any primer de la seva victòria. Donem un tros escollit de l'acta municipal del dia 28 del mateix mes: *La propia Presidencia*

continua y dice que va a ocuparse de un asunto algo desagradable. Se trata de un incidente que ocurrió el dia ventiuno en las oficinas del segundo piso de esta Casa Consistorial, por el estornudo de una empleada que suscitó en otra la invocación a Jesús censurada por un tercer empleado, habiéndose entablado una discusión que denunciada por la interesada, determinó la intervención de la Alcaldia que decretó el cese fulminante del empleado, quien no obstante estar todavía pendiente de depuración se había manifestado con descaro contra el régimen vigente, y que se someta al conocimiento de la Corporación; dada la orden de detención que se cumplió el mismo día, quedó dicho empleado sometido a instrucción del correspondiente sumario que instruye el Juez Militar.

Pregunta el Sr. Guañabens si no salió alguno de los empleados que defendiese, a la que resultó insultada, contestando la Presidencia que la interesada produjo la consiguiente queja en la Secretaría Municipal, acompañada de otra señorita, empleada, Águeda Barbany y sin perjuicio de lo dispuesto gubernativamente por la Alcaldía, es el Juez quien debe deducir las responsabilidades.

El Sr. Vicens, expresa que habiéndose suscitado el incidente en una de las mesas de trabajo en las oficinas, pudo pasar inadvertido a los demás empleados. Además hay que tener presente que el Jefe de la Sección de Hacienda sufre sordera, habiendo censurado al Sr. Laguna, otro compañero, el Sr. Antonio Charles, que le observó no debió haber hecho las manifestaciones de que se trata.

Pide el propio Sr. Vicens se curse una conminación a los Jefes de Sección, para que no se permita a los empleados pasar de una mesa a otra de los despachos, aunque no tengan quehacer immediato.

L'any 1939 va venir malament. I tota una fauna de gent d'ordre, àvida de fer el bé a la ciutat, es va col·locar a les trones del poder local. I per entretenir-se es dedicava a debatre coses com la que acabem de ressenyar. No és cap broma, però, la conseqüència penal que va haver de patir el subjecte de l'aventura. Una bona ració de garjola per haver dit: "Salut!" i comentat desfavorablement els beneficis del nou règim.

Catalanistes d'ofici i de benefici.

L'any 1918, pel mes de febrer, Mataró va haver de votar per cobrir la plaça que corresponia a un diputat del districte. Anem a explicar com va anar la cosa, però ho farem d'una manera partidària, només des del color del vidre dels protagonistes de l'esquerra catalanista: republicans, federals i socialistes. Aquests grups varen donar el seu suport a Manel Serra i Moret, que tenia al davant el candidat de la "Lliga" i el dels "liberals". Aquests darrers es varen retirar en l'últim moment a favor de Carles de Fortuny, home dels

“lligüeros".

La campanya va ser molt dura i el to utilitzat en el llenguatge pels republicans no deixa d'esverar tota persona acostumada a harmonitzacions, consensos, pactes i d'altres conxorxes. Allò sí que era gresca de la bona: *En Carles de Fortuny és un bon deixeble de l'escola lliguera. Estant en temps normal, fora de període electoral diu que fa fàstic de pujar en un tramvia perquè els obrers van mal vestits i fan pudor. En canvi al acostarse eleccions canvia de cop la seva fesomia i fins saluda a la pentinadora de la portera.* Més d'aquest color*: A n 'en Carles de Fortuny amb això de presentarse per diputat se li han obert les fonts del saber que és un 'encantu'. Ha après a dir vitivinicultor, d'analitzar samarretes, és mestre de problemes germanòfils, de temes francòfils i de temes patatòfils. Tot ho accepta, tot ho defensa i tot ho recull. Fins ha après que al cap d'avall del sac s'hi troben les engrunes i ell de les engrunes espera fer-ne la coca més despampanant.* Sobre la seva aristocratitzant persona*: En Carles de Fortuny no s'amaga de dir-ho que ve de 'nobilíssima' casa. Aquell DE que avui és una cosa decorativa entre el seu nom i cognom, i que sols alaga l'esperit frèvol de la dona i del estúpit, tal volta havia fet caure moltes llàgrimes per usar d'un DRET que aquelles castes tenien sobre la verge abans de santificar-se esposa en el tàlem nupcial als braços del estimat.* Encara no n'hi havia prou: *Hi ha desgràcies ben lamentable en aquest món. Mireu, en Fortuny ha nascut catalanista i ves quina una de més gran n'hi ha passat; tant ell com la seva família, la llengua els hi parla en castellà. Sort que quan parla en algun meeting la domina com vol o sinó ¡pobre home! ves com ho faria creurer que és de la nostra terra.*

Vet aquí l'home de la Lliga motejat amb el nom del porc, com es diu vulgarment. Perquè, a una persona, se li poden dir poques coses més que les ja apuntades.

També calia fer l'article propi, posar a l'altura dels sants el candidat correligionari: en Serra i Moret. I, a més, donar tota mena de garanties de la bondat dels principis que sustentava: *encarna en ell totes les valors humanes, tota la sublimitat i l'excelsitut dels grans vidents, dels grans apòstols i dels grans idealistes que han ennoblit la raça amb les doctrines fecondes i amb la llum del geni (...). Es un home superior a la seva època, perquè és un dels homes que mira més enllà i que té la percepció més clara i definida de la humanitat nova i redimida per l'amor i la justícia.*

Ja tenim els protagonistes retratats, ara s'ha de fer referència a la seva ideologia, als seus desigs, a tot allò que oferien a l'elector. Recordem-ho una altra vegada, sempre sota l'òptica dels nacionalistes republicans. *Les esquerres estan constituïdes per elements que, guardant la seva significació republicana, socialista, nacionalista o senzillament liberal, aspiren a uns fins comuns com són: millorament de la classe obrera, llibertat política i individual i totes aquelles reformes de les quals hagin de beneficiar-se els pobles i els individus, amb preferència la classe humil que n 'és més necessitada.* Vet aquí els de l'altre cantó del carrer: *Les dretes en canvi les composen tots aquells elements que un dia es digueren carlins o conservadors i que avui no poguent-se ja vestir el despreciable uniforme que'ls hi pertoca, s'han disfressat de "lligueros", per continuar la seva obra reaccionària i perjudicial.*

Resumint, que s'havia d'anar a les urnes el dia assenyalat i dipositar la papereta amb el nom del millor: *Homes lliures del districte de Mataró, voteu la candidatura d'En Manel Serra i Moret.*

Varen perdre. I no els va fer cap gràcia. Quines se'n varen haver de sentir els guanyadors!: *Vos ha donat el triomf el diner, el soborn, l'amenaça, la coacció, vos l'han donat totes les vergonyes, totes les ignomínies, i aixís la vostra victòria és la de l'oprobi, la victòria que rebutjaríem nosaltres mil vegades, perquè nosaltres la cerquem en la conciencia dels homes que és allà on vosaltres no triomfareu mai.*

I us heu unit tots: els pseudo lliberals, els carlins, capellans i frares, els oportunistes, els pagesos ignorants i enganyats, els embaucadors, els explotadors sense consciència, tot això que'n heu dit dretes. Us heu unit tots contre el poble i dieu ara que heu triomfat.

No us en fieu del vostre trionf, gent poruga, car demà aquest mateix trionf us espantarà i tremolareu com la fulla a l'arbre com heu tremolat sempre que'l poble ha fet sentir els seus clams de protesta.

Gent de dreta, no crideu encara victòria, perquè la lluita tot just ha començat i ve prenyada d'interrogants.

Recordeu-vos que sou els que exploteu el poble i el vexeu i l'insulteu, recordeu-vos que l'heu de témer més d'una vegada, recordeu-vos que el poble té memòria i que com més enlaire sigueu més forta serà la vostra caiguda. Avui heu guanyat, però què sabeu del demà, gent poruga i gent mesquina?

Per si la cosa no havia quedat prou clara, un altre tractadista dóna més precisions: *Nosaltres som els pertorbadors. Ells són els de les fogueres del Santo Oficio. Els pertorbadors han fet caminar la humanitat. Ells van matar a Galileu perquè va dir que el món voltava. Nosaltres som els pertorbadors de l'ordre injust, de les seves consciències gens honrades. Ells els venjadors del seu passat abominable. Nosaltres serem els vencedors.*

Val a dir que la lluita electoral va tenir el següent resultat: 3228 vots l'esquerra i 4921 la dreta. També que Francesc Macià va ser a la ciutat per donar suport a l'esquerra catalanista el mateix dia de les eleccions.

Acomiadarem el dol amb les següents paraules de goig pel guanyador: *Senyors panxa-contents de Mataró! ja teniu el vostre diputat: el senyor Carles de Fortuny i Miralle...ts per a caçar aloses.*

No podem dir que no s'ho hagi guanyat a pols, a pols de les carreteres, sobretot. La seva elecció li ha costat molts sacrificis: va estar-se divuit hores seguides sense orinar, i va vèncer heroicament els seus escrúpols d'aristòcrata neula repartint amb profusió les encai¦xades a les mans untades dels pagesos i treballadors que'l van votar, també van votar-lo els vagos, com és natural. La darrera setmana només va gastar un litro i mitj d'aigua de colònia i tot una ampolla de petricó de "Peau d'Espagne" per a ofegar les bafarades d'ali-oli, "del honrado aioli del obrero", que diu ell.

Amb aquests sacrificis i el de la dignitat (si és que encare podia fer-lo), juntant-se amb el caciquisme lliberal -tan lliberal qu'ha regalat l'acta al diputat més 'carca' i més carilí que haurem tingut mai-, amb tots aquests mereixements i una bona picossada de moneda, el senyor Fortuny ha resultat victoriós. Què hi farem!

Nosaltres feministes, si Déu vol.

Sigui culta, sigui docta, sigui sapientíssima, la dona, més sempre com a dona; donar-li un tint de varó és posar-la en ridicol, és imposar-li la ridícola moda ‘pantalon 'que ella amb tant bon coneixement i amb tan gust estètic ha abominat.

Així començava l'única publicació feminista que ha vist la llum a la nostra ciutat. Era l'any 1920, i un grapat de dones ja no estaven disposades a amagar més els estigmes del seu sexe, patits durant segles. I per reivindicar un lloc en el món, digne i convenient, varen editar un full reivindicatiu. Vet aquí que ara en farem cinc cèntims del "bon feminisme" que patrocinaven: *és ensordidor el clamoreig dels feministes demanant la igualtat d'educació per a l'home i per a la dona, com si volguessin desconèixer la desigualtat natural dels sexes; perquè segons els mètodes educatius que ja s'istilen en alguns centres d'ensenyança, sembla es tracti de capgirar del tot la suprema missió social de la dona que és la d'ésser bona esposa, excel.lent mare i vera regina de la llar.*

A les noies ha de fer-se-les no hòmens sinó dones. Amb hòmens sols és un absurde la família i un impossible la llar. Ni la llar ni la família poden subsistir sense certes dots i virtuts domèstiques, de les quals n'està faltat l'home i que són casi connaturals a la dona. (...) Que estudií força la dona. Idiomes, geografies, història, literatura, música, estètica, filosofia i fins matemàtiques i ciències naturals fins algunes coses de terapèutica i bacteriología pera omplenar millor la seva missió esplèndida, sapiguent vetllar per la salut i robustiment dels seus i per la salubritat del ambient de la seva larr; més no descuidi pas i d'una manera especialíssima avans que tot i per sobre de tot la religió i la moral i la ciència del govern domèstic i les arts de l'agulla i del cuinar.

El panorama reivindicatiu, ja el teniu a l'abast, i les dones que escrivien aquests magnífics manuals de la consolació, 'a divinis' i casolana, tenien com a centre de la seva activitat fer ressaltar totes les virtuts femenines. Per exemple, la seva laboriositat: *Veritablement, la virtut del treball, que enalteix a l'humanitat, té en la dona cristiana un dels més fervents partidaris. Per això el seu nivell moral sol ser més elevat que el de la generalitat dels homes.* I això no us penseu que, com la sort, va per barris; de cap manera, la laboriositat, o sia el costum de treball, no discrimina ningú, i la practiquen dones de totes menes*: ja sigui senyora o obrera.*

Un dels perills sobre els quals calia prevenir-la eren les modes, i la bogeria conseqüent que produïen en les femelletes més voleiadisses i atabaladores. Volien fer veure que una gasiveria ordenada era una virtut que calia practicar amb amor i temprança. Res de llençar els diners a cor que vols per uns metres de roba i una ploma al capell. I ni pensar-hi, en una pell d'animal luxós i de preu. Modèstia i estalvi: *a n'aquest intent responen vàries campanyes iniciades als Estats Units i també aquí a Europa i fins en nostra Espanya per a obtenir la adopció del calçat únic i del vestit únic. Sense arribar a extrems utòpics impossibles de realització ¿no seria de més seny associar-se per a buscar cada una en ses relacions dins les exigències de sa classe i condició, dins la vida moderna, la fórmula que unís la elegància amb la senzillesa adoptant modes pràctiques quines fórmules evolucionessin a poc a poc, com evoluciona la moda masculina, suprimint aqueixa profussió excessiva en el número i aqueix refinament i extravagància en els detalls?*

Totes, absolutament totes, deuríem fer-lo aquest treball. Més el deure de l'exemple imposa a les classes directores que siguin elles les primeres en implantar aqueixa senzillesa amable que no insulta, que no és una tentació d'enveja o vanitat, ni dóna lloc a extravíos i caigudes que suposen despreocupació de puerils i frívols detalls i permet més noble manera d'emplear el temps i aixecar l'esperit a coses més altes.

La raó els sobrava, perquè convenia, i encara convé, que els pobres, i les classes treballadores en general, no s'aviciïn als costums dels poderosos. Així, tothom a estalviar. Els uns ja ho feien per força; els altres els donaven l'exemple alliçonador per fer-los veure que de pesseta en pesseta es pot arribar molt lluny. I és que això de la moda en aquell any estava molt desordenat: *En nostres temps, senyores meves, ens havem tornat bojes. Les variacions en la moda cada dia són més ràpides i variables. L'art del vestir que com tota cosa humana ha de tenir els seus límits, comença a aixugar la seva inspiració dins els cànons de la verdadera bellesa i pretén buscar la originalitat en la extravagància i en refinaments, exigències i detalls costossíssims i variats fins l'infinit, d'aquestos que per capritxo de la moda i per sa mateixa fràgil i esfumosa consistència, passen com flor d'un dia i exigeigen una constant preocupació de vanitats i petiteses i un continuat gasto exhorbitant. Totes protestem, més totes ens sometem.*

Ja la tenim treballadora i enamorada de l'estalvi, però ens manca una de les facetes més decisives. Hem parlat de l'educació i de com per una dona era necessari aprendre moltes coses útils als serveis que d'ella s'esperen. Hi

ha, també, altres coneixements que no són útils en un sentit material, però que també ajuden a fer més passador el tràngol del matrimoni al marit, centre de totes les mirades i única preocupació a què es deu la muller. Són els sabers que enriqueixen la intel·ligència sense ocupar lloc: la intel·lectualitat de la dona és un altre dels temes estudiats a fons per les feministes mataronines de l'any vint, que sabien prou bé que el sexe femení havia de superar la universal consideració de fluixedat mental, niciesa i beneitera. Hi havia molta feina a fer: *hi ha molta dona superficial, frèvola, coqueta; moltes senyoretes que saben l'enginy de fer-se tornar el cabell ros o negre quan els primers, inoportuns brinets de plata, apareixen en son front, anunciant 'la caiguda de la fulla' en la seva existència; moltes nenes, qui apuntant tot just en la primavera de la vida, se malmeten al bé de Déu de cabelleres explèndides sacrificades en ares de la moda i passen de dos o tres hores al tocador, ensajant posats graciosos, mirades lànguides, per a fer-se interessants davant dels 'pollos' de la primera volada, i si possible els hi fos, devant l'humanitat entera; moltes noies, que no saben parlar d'altre cosa que d'hetxures i vestits, com se conta d'aquell pare que entrant en el trevallador de les seves filles i sentin-les discutir no més que de modes, les reptà d'eixa manera: -Sempre us sento parlar de llaços i vestits, i a mi em plauria tant que converséssiu de coses més enlairades! -A lo que respongueren: -Precisament papà; ara parlàvem de coses més enlairades que de vestits; parlàvem de sombreros!!*

¡Com si la vida fos cosa de joc i de ficció! Perquè en fï, les dones encar que criades per Déu per gala i encant del món, (‘in ornamentu', diu l'Escriptura) no estan pas lliurades de les greus obligacions i grans responsabilitats de l'existència.

Així queda aclarida *la supina ignorància qu'experimentem en molta part del sexe dèbil*.

Ara s'haurà de buscar i trobar una solució a tan greu problemàtica. La nostra guia tenia una carta amagada, i la treu en el moment que començàvem a pensar que amb la dona no hi havia res a fer: i dóna algunes receptes contra l'avorriment femení, receptes de gran utilitat espiritual i moral per a la femella mataronina: *dedicarem algunes ratlles al art simpàtic de la 'literatura', ja que és un estudi dels que incontestablement convenen millor a les dones.*

Sabem ja que les dones poden llegir i que fins i tot els serà de profit fer-ho, però no ens enganyem, que això de la literatura és un pou sense fons, ple de trampes, enganys i falses seduccions dels enemics de la innocència de les animetes dolces. S'ha de ser amatent i triar les obres, i saber què hi ha darrera d'una aparença inofensiva. Aquí teniu una guia segura: *La corrupció del bon gust, no és l'únic perill de la literatura moderna; el perill cabdal i l'acusació major que pot fer-se d'ella és la corrupció del cor: i si és cert el grau de desenrotllo a què poden conduir les virtuts de la dona, les lectures escollides, són també asombroses les debilitats a quines poden arrastrar-la el mal llibre. Es precís doncs, estar alerta respecte aquest punt; els medis materialistes, aixís portan a la corrupció de l'art, com a la corrupció del esperit; no purifiquen ni enlairen; rebaixen i materialitzent. La imaginació inteligent, la sensibilitat del cor, es precipiten i envileixen per tals medis en els sentits grollers. I quan més vibament il.luminats són els quadros, quan més vives són les descripcions, tan més perilloses són les impresions que causen. I no's digui que la moral adquireix els seus drets en el desenrotllo, doncs, anc que'l final de la novella o del drama fos bo i tornés a la moral, aqueixa pintura tan detallada i atrevida del vici, és ja per si sola, una grandíssima immoralitat. ¿Qui no sent que la vista, massa ficsada i aplicada a la realitat, quan la realitat és lo lleig, lo trivial, el vici, el crim, precisament és lo perillós i lo insà? I aquesta literatura no's contenta amb passions i crims ordinaris; a força d'exhaltar la sensibilitat, l'endureix de tal modo, que per a exitar-la novament, ha de inventar monstruositats, tipus desconeguts, vicis grandiosos, caràcters violents, sentiments estranys, que no existeixen en la naturalesa, i estan, molt per damunt o molt per abaix del home.*

I aqueix vereno malsà, és el que pretén infiltrar-se a tot arreu; quan no pot aparèixer en volums enters, apareix trionfalment amb entregues de ‘deu cèntims' o bé rodejat d'anuncis de màquines de cusir, o de baratures de roba blanca, se n'entra per dessota de les portes; anuncis que'ls recull una tendra joveneta per quina ignoscència els seus pares vetllaven curiosament..., i aleshores comença la desfloració espiritual d'aquell esperit, fins ara placèvol i quiet com un estany cristal.lí; ja són onades d'una mar revolta les qui senyorejen són interior, i sort que sien amatents per a apaivagar-les, els avisos prudentíssims de persones experimentades... Això, tractant-se d'un cor ingenu, franc i expansiu; que del contrari, l'incitant verí qu'en petites dosis s'insinuà es son esperit, se converteix en afició arreladíssima amb set sempre creixent com la del hidròpic: i devinguda aquella joveneta en mare de família, tergiversant la disposició natural de sa

inteligencia vers la literatura, es passa hores i més hores devorant novelles, apareixent als ulls de la societat fins al grau més heroic de romanticisme i amb el cervell ple de les escenes del drama, perd el temps ociosament, es retira tart i s'aixeca més tart encara, s'empolaina més del degut i després de donar qualques lleugeres disposicions, acaba de perdre el restant del dia en visites i distraccions, i sempre fora de casa. Calculem l'exemple que n'haurà, la filla d'una mare semblant: trevallant mentre sa mare no fa res; anant al descans, mentre sa mare és al ball o al teatre; estudiant la gramàtica, mentre sa mare llegeix novel.les. La pobreta s'aconsola més o menys, dient-se mansament: Jo faré un dia lo que ara fa la mare. La vida, la felicitat, el pervindre no se li presenten sinó baix aquestes aparences de llivertat i aquesta enganyosa il.lusió de les distraccions mundanes. Ara bé: ¿es pot suposar res, de més trista ensenyança de més funest i perniciós exemple? Examinem l'ordre domèstic de senyora semblant; el seu abandono en les coses que deu vigilar, i la manca d'autoritat que tindrà sobre els seus subordinats, si no s'ocupa de res, o s'ocupa de tot, però en l'aire, lleugerament, amb aquella precipitació de quina diu la santa Escriptura: 'Es com una lleona en sa casa, ont tot ho transtorna i desbarata'. I aquest desequilibri és degut, a la corrupció del cor i dissipació del esperit de les quals són canal directe les lectures mal escullides. ¡Oh, la pornografia del escrit!

Era difícil no perdre's en aquesta selva de lletres, composta per volums nocius, d'altres de pèrfids i, és clar, els malintencionats. Noietes senzilles, sense prevenir, podien ésser víctimes dels verins que amagaven i claudicar als esforços del maligne. Però no tot era perdut si una mà alliçonadora els ensenyava el ver camí de l'educació, com Déu mana: *¿Per ventura no hi ha un florilogi d'autors eminentíssims en quins l'inteligencia femenina no pugui sadollar-s'hi a pler? Oh és que s'ha de vendre la dignitat nostra, a n'aquesta faràndula d'autors indecents, que no'n saben un brot de la paraula 'literatura'?* Els autors que en sabien, de literatura, i, com a conseqüència, el lloc més a propòsit perquè les passions no es desordenessin en els fràgils cervellets, eren les següents plomes: Santa Teresa, Sor Joana Inés de la Creu, Concepció Arenal, Fernán Caballero, Maria de Echarri, Espina de Serna, Josepa Massanes, Antònia Salvà, Dolors Moncerdà, Pereda, P. Coloma, Suàrez Bravo i d'altres eminències de la mateixa família.

Deixem-ho, això del feminisme mataroní, pensant que a la nostra ciutat, com hem vist, els drets de la dona ja els va recordar algú fa temps i

que sota l'emblema de "*La dona no pot ésser feliç fora de l'educació cristiana*", varen deixar les coses al seu lloc per sempre. Així sia.

Postdata: El feminisme mataroní també tenia una vessant internacional, dedicada a analitzar i fer conèixer l'alliberació de la dona allà on es produís. Com a exemple, aquesta mostra: *Baix el nom britànic de Lady Bose, actualment viatja per Europa la primera dona de rassa indostànica que s'ha doctorat en una Facultat europea, bandejant prejudicis i costums del seu país. (...) Com pot veurers, el moviment feminista que aquí encara és mirat amb prevenció, especialment per les persones temeroses, va obrint-se camí fins i tot en aquelles rasses que semblaven menys disposades.*

Qui va matar la Tetas del carrer de Sant Antoni?

Som el dia 4 de juliol del 1895, quan, tot just iniciat el mes, un fet horrorós va estremir la ciutadania:

En una casa de pupilos de la calle de San Antonio se ha perpetrado un horrendo crimen. La esposa del dueño de dicha casa ha sido agredida navaja en mano por un sujeto, que no se ha comprobado todavía quien sea, recibiendo tan tremenda cuchillada que al poco rato era ya cadáver.

El esposo de la infeliz víctima está fuera de si y preso de fuerte excitación nerviosa; por lo que ni a los vecinos ni a los dependientes de la autoridad que han acudido al lugar del suceso les ha sido posible averiguar con certesa los móviles del asesinato; el marido acusa a cierto sujeto cuyo nombre nos abstenemos de publicar hoy.

Les diligències per part de l'autoritat judicial varen ser ràpides i al cap de pocs dies es disposava d'una relació exacta dels fets que varen succeir aquell dijous a les sis de la tarda al davant mateix de la casa de menjars del carrer Sant Antoni, n.49.

La desgraciada víctima se llamaba Josefa Tetas y Martí, natural de Villanueva y Geltrú, tenia 45 años, estaba casada con José Gallemí y deja dos hijos, uno de 25 años y otro de 11. Hace unos tres años que esta familia salió de Barcelona, donde residía, pasando a esta ciudad para establecer la casa de comidas.

El agresor, José Viñals y Guinart de 33 años, estaba empleado en el Matadero, está casado y es padre de una niña de corta edad.

Contradictorias versiones circularon de momento sobre las causas y circunstancias del crimen, mas parece lo cierto que a las cuatro de ayer tarde, cuando José Viñals acompañado de un amigo se dirigía al Matadero, en la calle de San Cristóbal encontró al hijo mayor de la víctima, y trabándose de palabras por haber salido a relucir en la conversación cierta antigua deuda que los padres del joven tenían con Viñals, en el calor de la discusión llegaron a las manos siendo separados los contendientes por el amigo y alguno vecinos.

Al salir del Matadero, Viñals con su amigo, se dirijieron al establecimiento de carruajes que el señor Rovira posee en la calle de San Antonio con objeto de satisfacer una cuenta, yendo luego hacia la playa. Al pasar frente la casa de huéspedes de los esposos Gallemí, la mujer salió a la calle apostrofando a Viñals por haber pegado a su hijo; en la discusión terciaron, según parece, el esposo y algún huésped, dícese que la mujer arremetió a su contendiente agarrándolo por el cuello, y si alguien sacó a relucir algún cuchillo; el caso es que Viñals sacó el cuchillo que usan los de su oficio e infirió a Josefa Tetas una profunda herida que le causó la muerte casi instantáneamente.

El agresor, perseguido de cerca por el marido, que luego se retiró para ausiliar a su esposa, y por uno de los pupilos, emprendió veloz carrera hacia la calle de San Feliciano. A las voces de "detenedle" acudieron un Guardia Municipal, un cabo de Carabineros y un sereno, los cuales corrieron tras el fugitivo; mas no pudieron alcanzarle, al llegar al extremo de la calle de Iluro, esquina a la de San Benito, dispararon dos tiros al aire con objeto de llamar la atención de los guardas de Consumo de aquel punto, los cuales detuvieron al homicida. Conducido al cuartelillo de la Alcaldía, más tarde ordenó el Sr. Juez que ingresara en la cárcel y quedase incomunicado. La víctima fué conducida al cuarto bajo de su casa en donde al poco rato reconocióla el médico forense D. Antonio Franquesa, quien apreció una herida incisa en el séptimo espacio intercostal del lado izquierdo, con el corazón atravesado.

La formació del sumari va anar fent-se pas per pas. I després de les declaracions i tot el manat de secrets que calen per a posar en funcionament la màquina sentenciadora, tot va quedar a punt per a la decisió definitiva.

Però hem de fer notar que cap a l'homicida hi havia una predisposició de benvolença i rebaixament de la culpa. Això es nota en la

valoració del subjecte que va fer certa publicació mataronina: *José Viñals es persona de muy buenos antecedentes, no acertando nadie a comprender cómo su obcecación o acaloramiento pudo conducirle a tan lamentable extremo. Está convicto y confeso y muy consternado.*

Un detall notable és que la cerimònia d'enterrament de la víctima va ser de caràcter civil, sense la intervenció de cap mena d'auxili religiós.

La causa va anar amb una celeritat meritòria, i el dia 26 de febrer de l'any següent s'iniciava el judici a l'Audiència de Barcelona. La sessió va començar tot just haver fet la seva entrada l'acusat Principal, i el seu amic, també encausat pels mateixos fets: *A las 10 llegó el procesado José Viñals y Guinart vistiendo un traje negro, y acompañado de una pareja de la guardia civil montada.* Es va constituir la Sala i es van elegir els jurats que tenien al seu càrrec la decisió sobre la culpabilitat de l'acusat. Una vegada tots aquets tràmits varen ser enllestits, es va passar a l'interrogatori dels testimonis i dels mateixos encausats. El fiscal i els defensors varen presentar les seves conclusions i es va suspendre la sessió fins al dia següent.

L'endemà va ser decisiu. El fiscal va presentar les proves del delicte, tot reconeixent que hi havia circumstàncies atenuants, com la instigació de la família Gallemí i la falta de provocació per part de l'encausat. El defensor de Viñals era el famós Joan Sol i Ortega que, *en un brillante discurso prueba que su patrocinado fué agredido injustamente y provocado con arma por los Gallemí, demostrando que cometió el hecho de autos en legítima defensa, pidiendo en consecuencia, para él veredicto de inculpabilidad absoluta.* L'altre defensor també s'hi va lluir i el crim va quedar vist per a sentència.

Vet aquí les preguntes que van ser formulades al jurat i les respostes que varen tenir a bé donar:

1ª.- José Viñals es culpable de haber en la tarde del 4 de Julio del año pasado inferido una herida con arma blanca a Josefa Tetas que le produjo la muerte?

-Sí.

2ª.- José Viñals Guiñart en la tarde a la que se refiere la pregunta anterior fué acometido y golpeado con las manos por José Gallemí, y rodeado por el hijo de éste y su esposa Josefa Tetas?

-Sí.

3ª.- Al ser acometido José Viñals por la familia Gallemí iba armado el José Gallemí de una 'gabineta' con la que dirigió algunos golpes contra aquél?

-Sí.

4ª. - José Viñals Guinart empleó al defenderse de la agresión medios y formas análogas a las que pusiera en juego José Gallemí y su familia viéndose en la precisión de usar contra Josefa Tetas el cuchillo que de su oficio llevaba?

-Sí.

5ª.- José Viñals Guinart provocó la cuestión suscitada la tarde del cuatro de Julio en la calle de S. Antonio entre la familia Gallemí y él?

-No.

6ª.- Miguel Tarrés Fornell es culpable de haber, sabedor de la agresión y muerte de Josefa Tetas, llevado el arma que empleara Viñals a la casa de Josefa Casas donde la entregó con otra, diciéndole guárdame esto que ya volveré por ello?

-No.

Vista l'opinió del jurat, el jutge va absoldre i va deixar lliures els dos acusats, que, com diu el cronista, *llegaran a esta ciudad en el tren de las ocho de esta noche*.

Feristeles de ciutat, animàlia insòlita, bèsties i banyuts.

Aniríem errats si pensàvem que el conjunt de cases i carrers que forma una ciutat ha de ser només víctima dels animals de dues potes. De cap manera, que per embrutar-la, pol.lucionar-la i especular-hi, no necessitem ajuda de ningú.

Els mataronins d'aquells anys reculats de Maria Santíssima s'ho arreglaven bonament amb l'ajuda de tota mena de bestioles domèstiques. Fins i tot amb animals íntims. M'explico: *Uno de estos días hubo necesidad de aplicar sanguijuelas a un enfermo y diose el caso, demasiado frecuente por cierto, de que en ninguno de los dipósitos de esta ciudad, antes tan bien provistos, las había. No sabemos si tan lamentable deficiencia en este*

servicio se debe al poco uso que tengan actualmente estos benéficos anélidos o a los que a su expendición se dedican esperan del Ayuntamiento la subvención que obtuvo el depósito de hielo.

Les queixes per la ineficàcia dels qui haurien de procurar per l'existència d'aquests xucladors són contínues: *Sembla impossible, però en una ciutat com la nostra que conta ab 25.000 habitants, cuant se presenta'l cas de haber de aplicar sangoneres a un malalt, té de anar a buscarlas a Vilassà, per no haberni aquí. Aquesta deixadès, que no té esplicació, està sent causa de no pochs disgustos a las familias y de posar en perill la vida dalgun ciutadà, com ha succeït en la passada setmana, en què per un mateix malalt se ha tingut d'anar al poble vehí, duas vegadas, y de nits, a buscar lo remey que 'ns negan los que tindrian obligació de tenirlo.*

Aquesta és la part mèdica dels subjectes sense ànima, que no han de patir per cap codi de pecats elementals, mortals i de segona classe amb instància triplicada. Però els pobrets també patien, com ho ha de fer tota cosa viva en aquesta vall de llàgrimes.

Patien i mossegaven. *Per nostres carrers ne corregué un gos rabiós lo dia 2 del corrent, y haguera fet segurament desgràcies, si no s'hagués ficat en la redacció de "El Demócrata" y allí, mitx cego, tirant-se demunt de un feix de dit periòdich hi deixà sa inmunda baba. Després del desahogo sembla que lo gos ha quedat relativament tranquil, però de tots modos no cal fiarsen. Aconsellem a sos amos que si'ls dol donarli la estricnina, a lo menos que'l fermin curt y li posin un bon morrió*.

Als ciutadans, no els agradava això d'haver de fer una correguda davant una bestiola qualsevol tocada pel mal de Sant Vito, arcàngel. I demanen a la primera autoritat del municipi que prengui les mesures més fulminants: q*ue dispossés ab caràcter permanent que's donguessen bolas a tots els gossos que per descuyt o deixadesa de sos amos, rondan sense morrió per los carrers, d'aquesta manera estalviarian los sustos y rezels que reben moltas personas quan vehuen un gos que ab la boca oberta per la calor o la set passant per a prop d'elles y que Déu vulga que no passi a pitjor consecuència, perquè molt bé podria succehir que una mossegada d'alguna d'aquestes bèsties portés lo desconsol en algúna família y la alarma a tota la ciutat.*

Un altre auxiliar de l'home de caràcter irracional -i no assenyalem ningú- era el cavall. Encara ho és, però amb les invencions de màquines amb

benzina això del cavall ha perdut actualitat. Doncs bé, aquest animaló de quatre potes era un dels protagonistes del Mataró d'abans, i la Rambla i la Riera sempre anaven plenes aquests éssers, traginant algun carretó, fabricant fems a preu fet o utilitzats com a transport ecològic. I és clar, a vegades es produïen llastimosos accidents deguts a la poca cura en la seva direcció: *Llamamos la atención de quien corresponda, acerca la velocidad con que hacen correr las tartanas, algunos conductores, por el interior de la población. En la calle de San José especialmente es en donde, a no ser por la providencial presencia de alguna persona hubiéramos tenido que lamentar más de alguna desgracia.*

Però com sap tothom, la naturalesa humana ha de xocar amb els fets per adonar-se de les greus conseqüències de les seves accions. Vull dir que els qui menaven els cavalls varen continuar la seva conducció apressada i només l'accident definitiu posava les coses al seu lloc. Fixeu-vos en quin horrorós espectacle: *Lo dimarts passat, a consecuencia de haber empassonat dos carros, volcà un d'ells y ab tan mala sort, que l'animal se trencà una cuixa, deixantlo en tan mal estat abandonat al mitx de la via púbica tota la tarda i nit següent, oferint un espectacle impropi d'una població com la nostra. Pero no fou lo esmentat, y aquesta és la part més repugnant encara, que al matí següent, pera matarlo, se li lligà una corda al coll y ab un pal la anaren cargolant a fi de escanyarlo, lo que no conseguiren hasta després de moltas horas de ferlo patir. Lo medi empleat és propi d'una ranchería de salvatjes y encara tal volta ho haurien fet millor. ¡Que no es podia haberli donat la puntilla ya desde los primers moments, com se fa en las plassas de toros! Sembla mentida que hi hagi gent tan curta de gambals.*

Ja tenim la Rambla sense entrebancs i ho hem fet a bona hora, perquè ara s'acosta de la banda de ponent un ramat de bens que, després de deixar un record de boletes, anirà a hostatjar-se en alguna casa de pagès dels afores. El ramat de què hem de parlar ara no sovinteja tant, però els mataronins d'aquell any de gràcia de 1899 ho varen trobar divertit; millor: *Lo dilluns a la nit, correren nostres carrers, particularment per la Riera, algunes mones. Las persones que las trobaren digueren que eren del genero pacífich, puig que sols feyan ganyotas que feren ríurer a la gent que las trobaren.*

Sangoneres, cavalls, gossos, bens i mones, no deixen de ser coses molt vistes i sabudes per tothom. Però és que a la nostra ciutat també hi ha hagut monstres inqualificables. Éssers d'espècies desaparegudes en una

d'aquelles trontollades que feia el món ara farà tres-cents mil anys. La sorpresa, la varen tenir uns mariners tot fent la seva tasca: *Una de las parellas d'aquesta ciutat que's dedican a la pesca del 'bou' en la circunscripció de Barcelona, va agafar a la vora de la desembocadura del Llobregat, un peix de tamany extraordinari. Las sacudidas que donà l'animal al veures agafat entre les xarxes foren formidapbles, y poch antes de aparèixer a flor d'aygua donà tan forts bufets qu'asustà als pescadors. A aquests els hi costà no pochs esforsos colocà al peix en la barca, puig se revoltaba furiosament. Una vegada mort, fou conduhit al moll, situat junt a la Capitania del Port, ahont se li va obrir'l buchu, trovantse-li'l cap d'un caiman. El fetxe del monstre marítim pesà set quintas*.

Són molts quintars per un fetge, però un monstre és un monstre; i, si així ho expliquen, així va passar.

També, dins l'apartat de coses insòlites, ho va ser el fet de la publica exhibició, en una caseta 'ad hoc', d'un extraordinari home salvatge important del lloc més recòndit de l'univers. Ho era tant, de recòndit, que ningú no et deia exactament la seva situació, prova definitiva que l'enigma tenia garanties de rigorositat i versemblança. Però al cap i a la fi tot va resultar un muntatge d'un espavilat d'aquí a la vora. *Nuestras previsiones sobre el 'hombre salvaje' que calificamos de timo, hace ya muchos días, han recibido plena confirmación, si son exactos los informes del 'Noticiero Universal', que en su número de anoche afirma: "que el salvaje Rhama S'Ama es un ciudadano español, casado en el vecino pueblo San Cugat del Vallés, que su mujer se llama Adela, de la que tiene cuatro hijos". Añade que cuando era alcalde de Gracia el señor Martí el tal salvaje fué guardia de consumos, quedando cesante al dejar la Alcaldía aquel señor.*

O sia que, en definitiva, el veí de Sant Cugat va ser un originalíssim aturat, sense vocació de passar gana. Feia el '*salvaje*' per necessitat, i no com d'altres que ho fan per gust.

Amb aquesta digna introducció, ens acostem al món de les banyes i els banyuts. Però, per una vegada, això s'ha d'entendre d'una manera textual i prou.

Sí, a Mataró hi havia una gran afició per les curses de braus, i la gent s'apassionava per les conteses taurines de la mateixa manera que avui dia ho fa per la pilota. I, és clar, els personatges selectes, que sempre n'hi ha hagut, criticaven aquesta afició primitiva i poc ajustada a una raça civilitzada.

Llegint les ressenyes de les curses hom arriba a pensar que els braus era l'única cosa que sobrava en l'espectacle: *Al punto que han llegado las cosas taurinas en esta desdichada población, va a ser más difícil organizar una corrida de toros, que el arreglo de la cuestión de Oriente. Hasta en el redondel se hace aquí política, y según el 'caballo blanco', o el presidente o el encargado de tal o cual servicio, los Tirios o los Troyanos, con entusiasmo digno de mejor causa, dedícanse a profetizar sobre el resultado de la fiesta y, lo que es peor, a asir la ocasión por los cabellos con el preconcebido propósito de armar bronca y jaleo y con la sana intención de promover conflictos.*

Caballeritos vimos ayer que pedían nada menos que se les devolviese el importe de sus billetes, al lidiarse el tercer toro, porque este había mandado tres piqueros a la enfermería y no quedó en la plaza más que uno; y para muestra de las exigencias de cierta parte del público, no consignamos más que este botón.

¡Por Dios, señores, ni tanto ni tan calvo! A este plazo no queda más que cerrar la plaza y renunciar para siempre a esta clase de espectáculos. Precisamente en la prensa llegada hoy, léese que en los más importantes circos resultó hayer el ganado manso, marrajo y más propio para tirar una carreta que para ser corrido en plaza. Y con todo y ser los diestros más afamados, con tratarse de corridas formales y andar los precios de la taquilla por las nubes, nadie revuelve cielos y tierras ni pide gollerías.

S'enfadaven per poca cosa i, d'una petitesa, en feien muntanyes. Però anem al brau, que és l'animal que ens interessa. La bèstia, més mansa o més agressiva, feia les delícies dels mataronins de l'any 1895, que són els protagonistes de la nota que duem aquí: *La corrida resulto de primera: Los cuatro Gotas pegando de verdad, certeros al herir y nobles y claros en todos los tercios, ocasionando un revolcón a cada picotazo; sobresalió el tercero, de mucho poder y voluntad, y el cual dióle "Colon" una muerte digna de una existencia brava. Este joven diestro, sino tiene una gran mano izquierda, se perfila mucho y señala sus estocadas con excelente vista, por lo cual resultante eficaces y en su debido lugar. Despachó a su segundo toro de una estocada magnífica en las propias péndolas que le partió el corazón, cuya sangre tiñó los hocicos del animal. Así mataba "Frascuelo" en sus mejores días. Algunos, al ver la sangre, abstuviéronse de tocar las palmas creyendo que se trataba de un golletazo. Caballeros, hay que distinguir. El gollete es la estocada baja dada en la tabla del cuello del toro y que entrándole en el*

pecho le atraviesa los pulmones, pero nunca puede resultar degollado el que tiene la herida en la propia cruz, como la estocada de hayer, que quizás fué un poco alta.

Les controvèrsies sobre la qualitat de la feina de matar eren, com podeu veure, gairebé d'ordre filosòfic. I s'havia de filar prim entre uns espectadors tan entesos, que eren capaços d'arribar a les mans per uns centímetres de desplaçament de l'espasa. La cosa era seriosa.

"Capita" estuvo superior, también en su segundo toro. En su primero hallábase algo desconfiado y presuroso, desluciéndole mucho el incidente largo y pesado de la capa con que se abrigó la cabeza el Gota, pero en su segundo reabilitose por completo. Trasteólo bien, pasándole en redondo y con mucho trapo para retenerle en la suerte, y despachándole, previos dos pinchazos, de media estocada, algo ida, de la que se acostó.

Durante la lidia de este toro ocurriósele a un vecino de Villabrutanda el arrojar una botella al redondel, la cual dio en un hombro al "Almendrito". El público aplaudió, protestando del hecho, cuando la benemérita detuvo al irascible espectador.

El "Almendrito" despachó al Torres-Cortina de un pinchazo en los mismos anillos del cordón, cayendo el toro descordado. Usó bien de la capa y fué muy aplaudido, pues le había tocado en suerte el 'hueso' de la tarde. Era mucho toro aquél y tenía mucho que matar.

Los niños bien con el palo, que también usaron, a petición del público y con música, "Colón"y "Capita", que oyeron palmas. Quedaron ocho caballos en la plaza.

La presidencia, encomendada al concejal D. José Fábregas, acertada y oportuna. La entrada... de cuaresma.

I deixem els braus amb aquesta imatge de cavalls desventrats, pocs espectadors i xerinola pels herois del ritus. Era diumenge i l'endemà dia de feina. Els mataronins havien passat uns moments de tensió en una plaça de tercera categoria, i estaven contents. I el diumenge vinent tornarien a veure com una bèstia era acorralada per un home disfressat i els tornaria a fer gràcia. Sense saber, però, que a l'any següent i a la mateixa plaça hi hauria diversió de la bona amb les "*Señoritas Toreras*", de noms tan vistosos com els que segueixen: *Julita, Encarnacioncita, Paquita, Justita* i *Mariquita*. Però

encara faltava un any i ningú no pensava en un estol tan garbellat de poncelles per amansir banyuts.

Com a notícia d'última hora us podem fer saber que l'any 1872 bèsties ben estranyes es varen ensenyorir de la Rambla: *El viernes último llamaban la atención por las calles de nuestra ciudad cuatro franceses conduciendo un camello, un dromedario, un puerco-espín, tres osos y tres micos o monas. Total trece salvo error.* Quines coses havia de suportar la nostra Rambla, pobreta. Fixeu-vos-hi, no n'hi havia prou amb els animals exòtics que els més quotidians també hi feien soroll: *Ab disgust veyem que alguns arbres de la Riera y Plasa de Santa Agna tenen las caixas que'ls pretegeixen, fetas malbé y en alguns faltan, motivant això que las cabres que van sense morrió s'aprofitin rosegant l'escorxa, sent causa de que's crihin raquítichs.*

Prou d'aquest color.

Jocs de mans gastronòmics, força llaminers.

De coses falses, n'hi ha hagut sempre. I vostè, com en el convit de Sant Bru, que se'l paga cadascú, s'ha vist en la necessitat de filar prim per no intoxicar-se o perquè no li aixequessin la camisa els desaprensius.

Totes les coses tenen el seu preu i les garanties s'han d'exigir. Com a mostra, un retall de com ho amanien els especuladors del menjar allà per l'any 1898. Res, cosa de quatre dies. *Es escandalós lo que succeheix ab la majoria dels expendedors de comestipbles. Salvant honrosas escepcions se distingueixen en primer lloch alguns carnicers i 'carniceras', hasta'l punt de que d'un ral de carn n'han robat vuit cèntims y això s'ha esperimentat y comprobat vàrias vegadas y havent reclamat, han corregut tot seguit a donar lo degut, y hasta ab excés, a fi de no esbalotar el galliner, y se ha donat lo cas de que al tornar-hi a comprar y voler comprobar les balances se posà certa 'venedora' ab tal fúria y ràbia que a més de insultar y veyent que no podia passar la seva, és a dir, que no's desistia de que posés libres los plats de las balances pera veure clarament la tramoya, 's posés a plorar y a moure escàndol. A la pescateria també susseheix algo semblant y en alguns establiments tampoch se dóna lo que la lley mana.*

Les coses no anaven conformes i algun llest ho aprofitava per fer-hi l'agost, que sempre n'hi ha hagut, d'espavilats. Però si de si et donaven un

quilo, mitja terça o una lliura, no en podies estar segur, tampoc no podies confiar en el contingut. *Habiéndose procedido al análisis de un vino que se vendía públicamente ha dado por resultado lo siguiente. Vino sofisticado, que probablemente era una materia colorante mezclada con una substancia dulce y un poco de alcohol; espuesto a la acción del sulfato de hierro daba por resultado como una tinta negra buena para escribir. A ese mismo vino sofisticado habiéndosele hechado unas gotas de ácido nítrico le daba buen color pareciendo un vino regular.*

No te'n podies refiar, de les coses de menjar. Ni d'altres, com l'aigua. No és que els envasos d'aquest producte fossin contaminats, eren les platges, que, ja en aquells anys recordats, lluïen fastigoses i contaminades. Que no tot ha de ser una conseqüència de les virtuts de l'Edat del Quilovat. A baix a mar les coses anaven d'aquesta manera: *Es molt graciós lo que passa a n'al balneari de nostra platja. Entre la gent qu'es banya, sucsuheixen casos molt raros. Un jove al sortir de l'aigua's trovà pintat amb unas tacas com si fos la pell d'un tigre. Tres senyoretes ne sortiren ab uns mostatxos com els comparses de teatro, que a falta de pèl los hi pinten de negre. Supliquem al senyor industrial que les escòries de la seva fàbrica les fassi tirar bon tros més lluny, puig que a més de sortir els banyistes fets un asco, perjudica moltíssim a n 'els arrendataris y amos dels establiments.*

Però els *fabricants* no s'estaven d'orgues i els intrèpids que gosaven llançar-se a l'aigua havien de patir en llur cos la temeritat. Els que en el seu moment varen aixecar acte d'un despropòsit tal han de tornar-hi temps després, en veure's burlats pels responsables: *ab tot y haver-se queixat los concurrents a'ls banys aquell abús continua de la mateixa manera, havent la empresa dels banys de proporcionar als banyistes, draps d'oli de oliva y sabó y fins se'ns ha dit alguna raspa per fer saltar de la pell aquellas tacas negres, que tan originals fan lo cos de una persona.*

Deixem aquestes situacions incòmodes i tornem al món del menjar. I ara ho farem per bé, lluny de les sofisticacions abans apuntades, que anem a introduir-nos entre les forces vives de la pastisseria. Comencem una petita excursió a la merenga mataronina, a la xocolata, la crema, la mantega, la nata i tota mena de llaminadures que endolcien -i encara ho fan- els païdors dels nostres avis savis. I, aquesta repassada a les cases dolces, la farem a través de les seves pròpies paraules. Perquè a l'any 1915 les tres pastisseries més importants de la ciutat varen tenir a bé d'anunciar els seus serveis a tothom. Ho varen fer amb aquests suggestius advertiments:

Confiteria Barbosa. *Si bé pot molt ser una camàndula allò de que en el pot petit hi ha la bona confitura, no deixa de ser una veritat com una plaça de bous que les confitures de can BARBOSA son excel•lents. L'aspecte de la casa ja indica confiança; aquell ambient de pasticería sense pretensions et desperta el cuc de la lleminadura que no t'en adones. Els de «La Moderna» i els de «La Protectora » han acabat per compendre que com a PANELLETS no en surten com els d'allà i cada any van aumentant el pedido de les lliures de tal manera que m'els deixen les safates sense un pinyó. Si voleu, doncs, ser-hi a temps no'l perdeu en rumiar a on anireu a comprar-los i recordeu aquella copla ran antiga com la botiga:*

Per xines ... xines, la Xina,
Per passarells a Tolosa
Per panallets i altres dolços
No hi ha com a Can Barbosa.

I ara la Confiteria Miracle. *Seria un miracle però dels grossos, que el senyor Miracle en la diada de Tots Sants no acabés les existències i els Panallets abans d'hora. I no és estrany que, adamés de la fama que's porta, el que passa per davant de la botiga entra en ella, queda encantat davant d'aquelles figuretes que, amb posicions delicades i corteses, us posen els dolços davant del nas que't deixen sense quartos a la butxaca perquè no et pots pas estar de fer el pessiguet, i quan has començat, ja estàs; un darrera l'altre i les pobres figuretes es queden amb un atractiu menys que els pren la meitat del valor. En quant als Panallets guarneixen allà uns arrimaderos de metro d'amplada per dos de llargada que un té de fer esforços perquè les mans no se l'in vagin. I com que a Mataró, com en totes parts del món, hi ha gent molt "frescales" i gent molt al contrari, té vins i xampanys per animar als uns i gelats i glacés per refrescar els altres; també té un servei especial per a banquets, lunchs i "otras hierbas", lo que posem en coneixement de vostès, és a dir, en coneixement no, perquè ho sap tothom, fins la canalla que hi va a buscar triquis-tranquis, lo que els fem present per si ens volen obsequiar amb un banquet d'honor.*

La revista de l'anunci era de les de broma i els seus redactors, com es pot comprovar amb facilitat, tenien ulls de poll al cervell. Perquè, ¿com podem anomenar a l'alegria llaminera que ara mateix continua?

La Confiteria Oms. *Lo extraordinari, en els temps que correm, no és precisament que s'inventin submarins o gassos asfixiants, lo sobrenatural, i*

nosaltres no més somniarem trobar-ho en les meravelles del segle, és que un pasticer, que el senyor Oms en persona, fill d'Arenys per mes senyes, sigui l'inventor d'un «postre» d'un postre patentat per una vintena d'anys, del Postre Iluro. Tots els forasters que'l tasten no s'ho acaben d'empassar... que allò sigui inventat d'un pasticer. El senyor Oms, malgrat els seus neutrals, se li veu que és un francòfil que se las trae; si ell hagués pogut pastejar alguns pastels que haguessin tingut la virtut de adormir als alemanys, creiem que per simpatia als uns i descans dels altres ho hauria fet. Aquesta pedra filosofal no li va eixir i s'acontenta omplint l'aparador d'aliats. El cas és reforçar l'excèrcit. Ara amb això dels panellets no hi veu de cap ull. Cada any guarneix a la botiga un joc de parades que ni a Sant Simón, lo que proba que té venda i aquesta és una recomanació molt bona. No volem parlar ni dels vins de Xerez, ni dels xampanys, ni dels gelats; tot això, i que serveix Banquets i luncs i etc., etc., ja ho sab tot-hom, fins ell mateix.

Deixem els dolços i, ja posats a tocar transcendències de la fondària més pregona, parlem de les dolces.

Fúries eròtiques locals.

Era un paradís d'amor on jo vivia... jo n'era un Faune que arreu corria, sens mai parar, tot aquell regne... jo n'era el teu senyor, que tant m'aimaves... tu ma nuesa, que tant volia... i, frec a frec, els nostres cors glosaven el goig de viure un amor tan lliure... (...) Fou tan llarg aquell bes, que sens recansa, fins de respirar ens oblidàrem, i quan l'aire als pulmons per força entrava, ploraren nostres ulls per l'anyorança. (...) Tes dents, bo i xerricant amb febre folla, feriren ma carn mascle que sagnava...! Les meves contestant, per una vida que a glops de sang vermella s'escapava, clavaven a la teva dentellada, i aquell vermell d'amor prompte brollava, damunt ta carn morena, immaculada.

El paradís evocat, on s'encabrita d'arbor eròtic el nostre líric tractadista, és Mataró. Ciutat condemnada, semblava, a la prosa menuda de la vida quotidiana. Però que es desvetlla neguitosa per fruit de les delícies de la concupiscència. Si la ciutat de les Santes té una tradició beata i piadosa, també en té una altra de soterrada, lluny de la moral oficial, que s'esplaia en la diversió eròtica i l'intercanvi dels sentits carnals.

És per això que els fervorosos de la continència s'escandalitzaven de la corrupció dels espectacles que feien engrescar el mataroní de cada dia. I li varen cridar l'atenció: *El "vaudeville", senyor empresari del "Salón Doré ", és una comèdia picaresca amb un fondo més o menys eròtic, quina trama es desenrotlla, quasi sempre,dins un ambient tant lliberal de geste, oratòria i fins, si vostè vol, de vestimenta, que la posa al marge de certa escropulocitat. Es un plat fort que alguns paladars l'admeten en determinades manifestacions; mai com el presenta alguna vegada la gent del seu "Salón", doncs en lloc de constituir un espectacle per a passar agradablement l'estona, esdevé una aberració que'l sentit comú dels públics, inclús els de Music-Hall, s'hi declara francament contrari. Per això nosaltres creiem convenient fer-li present i recomanar-li, no autoritzi la representació de "vaudevills" d'un argument semblant al de diuimenge passat a la nit.*

Això passava el mes de maig de l'any 1923, mesos després un il·luminat es va encarregar de posar les coses al seu lloc. Però Mataró continuava en l'encegament del vici. Que no era una cosa de quatre dies. Fixeu-vos en què passava als anys de traspàs de segle. I això que, de l'activitat prohibida, només en parla la premsa benpensant i carca. A la Plaça de Cuba *s'ha instalat una barracota, contenint en ella dugas seccions de cuadros o vistas, l'una no té res a veure ab la moral; però l'altre, l'ataca ab desvergonyiment y ab tot descaro, essent per lo tant de funestos resultats per la joventut en particular y per la societat en general. Estem convensuts, que per qui correspongui, farà que's deixi d'exhibir un espectacle tant repugnant e indecent, ja que fins fa asco a les persones poch escrupulosas*.

Aquest clima de corrupció eventual era mitigat per les excel·lents oracions dels tècnics de la pietat. La seva feina, àrdua i infatigable, va fer que moltes animetes decantades al vici i la mol·lície veiessin la conveniència de fermar els instints. Tenien feina, no us penséssiu, perquè Mataró era voltada pels llocs d'espai eròtic més encegadors. I la premsa havia de denunciar els aldarulls i el neguit que el personal abestiat pels instints duia a la pacífica convivència ciutadana. *No fa pas gaires dies qu'en una casa "non sancta" de lo carrer d'Isabel se promogueren fortas barallas, en las que un subjecte rebé duas esgarrifosos punyaladas. Per amor de Déu senyor Alcalde; tingui compasió d'aquesta desgraciada ciutat en la que desde algun temps hi campan en gran los lladregots, jugadors, dones de món y altres oficis similars; obri ab energia contra aquestas plagas que tantas llàgrimas costan a les famílies.*

No les volien, les noietes de la vida, els homes de posició i d'ordre. Això s'ha d'entendre de cara a la galeria, perquè totes les cases alegres i de barrets tenien la porta falsa per als clients que no volien perdre-la, la cara. Gent aquesta que ostentava càrrecs públics, tenia família, i anaven a cremar cera cada diumenge. Deixem-los i tornem al carrer per a resseguir els llocs d'esbarjo vegetatiu dels mataronins de les darreries del segle XIX. *Varios vecinos de la calle de Fray Luís de León se nos han acercado, rogando llamemos la atención de la autoridad sobre los frecuentes escándalos y riñas que se producen en alguna casa 'non sancta' recién establecida en dicha calle.*

Més alegria en un altre lloc*: Los vecinos de la calle Camino Real estan soliviantados por los frecuentes escándalos promovidos por ciertas mujeres de no muy sólida reputación.*

Això és no parar: *En tono de queja nos han venido algunos vecinos de la calle de Cisneros y de Onofre Arnau, rogándonos hiciesemos público, la ya inaguantable publicidad de ciertos sucesos que se desarrollan al aire libre en las mentadas dos calles. Según parece la causa se debe a las desenvolturas de ciertas 'señoritas' que por allá viven una vida alegre y libre, libre en perjuicio de tercero o terceros que són los vecinos. El escándalo que ha habido esta mañana debe escribirse con letra mayúscula. Así: ESCÁNDALO.*

Una de nenes i vicis lúdics: *S'han circulat per lo distinguit senyor Coronel Jefe d'aquesta plassa las oportunas ordres per perseguir las partidas de joch que d'algun temps, segons veu pública s'habien instalat en exia ciutat. Aquestas dispossicions han siguit visas ab general alegría per part de les persones honrades de nostra ciutat, y ab la natural rabieta dels jugadors y demés individuos ficats en lo negoci. Felicitem a nostre digne autoritat militar per son acort y llàstima és que no lo estengui a la prostitució en general,pues d'uns mesos a aquesta part casi fa vergonya dir-se Mataroní.*

Com un senyor fa la de riure, o aventures d'un avi engrescat: *Pel carrer de la Mercè, molts vespres hi volteja un aucell vell, ab formas de Tenorio, que l'haurien d'agafar ab trampa. Els escàndols que ab tal motiu se donen, és perquè l'aucell vell no pot entrar en cert niu, ahont s'hi cometen tota classe de concupiscències.*

Més d'aquest color: *Fem un prech a qui correspongui perquè posi la deguda vigilància per les volts del carrer Isabel y baixada d'en Massot; puig totas les nits hi ha escàndol per aquells encontorns, donant-se cassos de sortir collas d'hòmens d'aquells bordells cantant y pregonant obscenitats que desdihuen de la cultura y parlant molt poch a favor de'ls agents de l'autoritat encarregats de vetllar per l'ordre y la moral*.

Però tot aquest vici popular no ens ha d'amagar que, en els cercles més cultes, la passió eròtica era viscuda d'una altra manera. Vull dir que els elegits sublimaven com uns carallots. La mostra parla de dalt a baix de la personalitat inconscient del seu autor: *Oh verge... qu'ets poc compassiva (...) Parla!... no veus que pateixo... tan sols vull que em diguis que véns a estimar-me, que vols que t'estimi, que fins vols besar-me... que vols que jo sia qui en holocauste consagri la verge als déus de l'Amor... perquè et ruboritzes?... no estem els dos sols?... No vull que t'envagis, oh bella visió!* Contesta la beutat evocada: *Avui no; en so massa nua. Aquest holocauste d'amor que m'ofrenes, no puc acullir-lo. Demà si ... espérem, la verge servada amb garlandes de flors nupcials te'n farà ofrena... puig també desitjo, com tu, l'hora aquella que ta boca avara de goig passional , eterna, desflori mos llavis de verge despertant en ells desitjos d'aimar.*

Es clar, amb aquesta prosa de to pujat els excessos consegüents són explicables, com també fa suposar tota mena d'atemptats contra aquell manament de la llei de Déu contra el quan fa tant goig de pecar. Mireu quines festes s'organitzaven, i això en un any no tan reculat, com el 1925. *Música exòtica, folla i d'interpretació esquisida; dones delicioses, conjunt cubista, de cabells a la 'garçone' i panells enllustrats; bella amalgama americanista de sensual convivència aristocràtica i plebea i epítec inolbidable d'una taula atepeïda de viandes temptadores, tot això i molt més varen oferir-nos l'admirable "Picadilly Orchestra" i el bon hostaler del Montserrat. Ço va ésser el primer ball celebrat en l'Hostal de Montserrat i el primer executat pels aristòcrates aficionats als sorolls modernistes, el qual es féu mereixedor de l'èxit més complet.*

I és que això de les festes era un dels camins més segurs per arribar a mal port. Menjar, vins, licors, tabac, música i donzelles marejaven l'enteniment de la persona més formada i amb el cap més centrat. I, ¿què hem de dir dels joves, que encara no sabien què anava la cosa, o si ja ho sabien s'ho amagaven? El fet que ve torna a ser d'un any molt antic, concretament del 1899: *Dimecres d'aquesta setmana sis trevalladores d'una fàbrica, sortint*

el vespre de trevallar, tres de elles se juntaren ab los seus promesos y tots plegats entraren a la tómbola per comprar algun bitllet. Quan los tingueren se hi acostaren tres joves del públich, que per lo seu trajo semblaven de cases acomodades y dirigint-se a n'aquelles trevalladores s'oferiren per mirar los objectes qu'els havien correspost. Mentres un de ells anava mirant lo catàlech y deya lo que havien tret, un altre dirigint-se a les noyes que no tenien o anaven sense promès, los hi digué; mirin quina cosa tan bonica que som tret! y obrint un llibret que per curiositat mirà una de aquellas noyas, quedà aquesta groga com la cera per la vergonya y malícia que li causà: Lo que ensenyava aquell jove era una làmina pornogràfica. Ara hem de dir que si entre la gent de fàbrica ni ha de pocavergonyes, també entre la gent de clase més alta també ni han que may han conegut los modos, per lo qual uns y altres necessitarien que los de la porra sortissen de trascantó en bé de la moralitat.

Això de la *gent de fàbrica* ve a compte d'un altre succés que va produir un d'aquells dies, ho relaten d'aquesta manera: *Una colla de pillardassos que cada vespre esculleixen la Rambla per los seus desahogos, a dos quarts de vuyt del vespre del dissapte passat, vegé que una noya d'uns vintidós anys, passava per allí y de entre ells ne sortiren dos corrent-se al darrera y envestint a la noya la agafaren fent-la caure o tirant-la a terra de esquena; per casualitat un jove se ensopegà a passar y veyent aquell acte de salvatjisme perseguí a un dels dos que fugiren, poguent-lo assolir a dintre d'una casa del carrer de Santa Martra, donant-li una pallissa per lo seu 'moral' comportament. Unes senyores que s'enteraren del succés digueren: "bé... què voleu que fassin, no veyeu que són gent de fàbrica".*

Aquest és el clima que regnava entre la jovenalla, els avis i mataronins en general quan Espanya perdia Cuba i les Filipines. A ells, no els importaven els fets del món i les peripècies de la política quotidiana. S'engrescaven amb les minúcies locals i ho beneïen amb una bona sessió de teatre; però 'al tanto': *El domingo último se expendían a las puertas del teatro Euterpe, libritos de fumar con grabados sumamente obscenos*.

Per acabar, una de broma sobre una temàtica semblant. Es tracta del relat d'un viatger que, per qüestions comercials, va estar-se uns dies a la ciutat: *Doncs sí, com anava dient, els meus afers m'obligaren a fer nit a tan feliça ciutat de les Santes, a la vostra terra de Xauxa, com diria aquell, i ja em teniu sopant al 'Bar Suizo' i prenent cafè en el mateix, i després... sens poder-me'n moure, per desconèixer per complert on la nit mataronina*

amagava llur pròdiga naturalesa. Més tard vareig sortir al carrer... res; quietud i foscor... tan sols ara un vianant, ara un altre, i després, altra volta, res; sempre aquella quietud, aquell avorriment a l'entorn meu, i, en els meus dintres, aquella cridòria, aquell esvalot que feia sentir-me 'torero'... Més on seiria la 'plaza', la 'cuadrilla', el 'miura' i la 'manola'? Amb aquestes estava, quan escaigué passar per el meu costat un home un xic madur, a qui vaig preguntar-li i demanar-li... "sabeu? la vull ben pública, com més pública millor". I fent un signe d'inteligència, va portar-me carrers enllà, fins a arribar-ne a la Riera, i, en front d'una casa gran, molt gran, va dir-me: -Mireu si és pública, que és de tota la ciutat; a ma dreta, trobareu una escala, després un 'hall', una porta i entreu a dintre. Vareig pujar a dalt, i, encara que equivocat de casa, no vaig perdre l'estona. Quanta raó tenia aquell home ja madur...! Aquella nit, hi havia... sessió. De tot se'n reien en aquells temps.

Volíem acabar, però ho allargarem una miqueta més per fer constar una de les primeres manifestacions de la vida alegre de Mataró ressenyada amb lletra impresa. Es del desembre del 1872: *A las doce de la noche del jueves al viernes último promovióse un regular escándalo en una casa de "señoritas del honor desgraciado" de la calle de la Libertad, habiendo uno de los alborotadores, después de haber disparado una pistola dentro de la citada casa, hecho resistencia a un sereno disparándole otro tiro a quema ropa, ante cuya agresión contestóle el vigilante nocturno con tres disparos de revolver. Esta segunda parte tuvo lugar en la calle de San Buenaventura, frente a la fábrica de vidrio. No ha habido desgracia alguna.*

Crònica d'un parroquià esquívol,
o peripècies en Do Major de la maçoneria

Tothom sap, perquè no és cap profecia, que les conxorxes del dolents quallen en recòndits habitacles (coves, celles fosques, gabinets dissimulats, colomars i caus on, amb una certa prudència un grup d'agitadors no faci sospitar ningú). En aquests llocs es conspirava contra els altíssims interessos de la societat per esclafar d'una vegada tot allò tan característic que, com la religió, ha convertit persones dretes i fetes en ombres d'individus que esperen els crits del cap del ramat.

Es clar que davant d'un perill tan considerable la societat s'ha hagut de defensar de la manera més efectiva possible, a ganivetades, cops de puny, estirades de cabell i, més contundent, amb guerres civils. Sempre hi ha hagut excuses pels organitzadors de qualsevol tripijoc de llamps i trons fratricides. I sempre hi ha hagut qui pagava els plats trencats.

I qui amb més mèrits que no els maçons?. Vet aquí un gremi que tots tenim al moll dels ossos d'ençà que de petits una banda de capellans ineptes ens feien por amb les seves peripècies i maquinacions demoníaques. En aquell món de sotanes tenebroses, vàrem aprendre que hi havia bons i dolents i que, aquests darrers, els enviava el maligne per enganxar-nos a la seva teranyina de perdició. Molts eren els assenyalats pel pervers, però vàrem saber de seguida que els maçons eren els que tenien un més enllà garantit a les calderes de combustió perpètua.

I mira per on, aquesta raça de gent pecadora i enganyada també ha florit a Mataró. Això sí que no ens ho va explicar ningú, ho hem de descobrir tot solets. Perquè, ¿qui ens havia de dir que sota la protecció de Santa Juliana i Santa Semproniana haguéssim de patir aquesta desconsideració a les nostres creences més tradicionals? Quina feina més bruta, la dels maçons, en voler corrompre aquesta calmosa illa, satisfeta i complaguda en el seu estaborniment! Això és un crim horrorós que clama venjança. Abans, però, d'organitzar cap acte de desgreuge, anem a explicar la veritable dimensió de l'atac als nostres principis fonamentals.

Hem de començar amb la partida de naixement del moviment maçònic, que es va produir en aquells anys de tanta agitació impietosa del segle dinou. No podem donar més clarícies sobre l'acte fundacional ja que, és clar, no varen utilitzar els serveis de cap notari per a legalitzar una conxorxa tal. Es segur, però, que a la dècada dels vuitanta funcionava a Mataró una lògia maçònica que era un bé de Déu sota el nom de *Faro de Iluro*. La seva funció era d'anar recaptant adeptes per l'obra civilitzadora d'assentar un demà gloriós, esplendorós, lluminós i radiant, que no rima.

La lògia mataronina a l'any 1888 tenia molt avançat el projecte de construir un temple a major honor de la secta. Els plànols eren llestos, i l'arquitecte, un membre jove del gremi, s'hi va lluir, diuen. Què va ser d'aquesta iniciativa? No ho sabem, perquè, tot d'una, els maçons desapareixen sense deixar rastre. I ves a saber si varen ser les lleis o alguna feta més casolana el motiu del seu silenci. Sabem, però, que els mataronins de tota la

vida, aquells que sempre van al Cel, varen pressionar amb èxit perquè els neguessin diversos estatges i el gas.

Durant els anys d'activitat es varen organitzar d'una manera científica. Per exemple, i a tall de petita mostra, anem a dir els càrrecs que, com a resultat de democràtica elecció, varen presidir les tasques de la lògia *Faro de Iluro* l'any 1889:

Venerable Maestre – Manin 18 Grado

Primer Vigía - Gravina 31

Segundo Vigía - Amadeo 14

Orador – Lutero 3

Secretario - Morayta 3

Tesorero – Wagner 2

Primer Exp. - Galileo 18

Segundo Exp. - Maldonado 9

Limosnero – Hipócrates 3

Maestro de Ceremonias – Maldonado 9

Guarda del Templo - Daniel 3

Les activitats pròpies del gremi eren la conspiració en totes seves formes. Però també eren moguts pel seu amor a les grans teories filosòfiques i humanistes, per la qual cosa organitzaven conferències, lectures literàries, exposicions, debats, etc. D'una manera més o menys pròxima als maçons, es movien els republicans federals, que sempre donaven suport als candidats que volien canviar el sentit monàrquic del règim de la Restauració. Per tots aquests fins, donaven suport, d'una manera decidida, a l'escola laica Guttemberg, que tenia la seva seu al carrer de Barcelona número 1, principal, i que era dirigida, segons males veus, per un antic escolapi de Santa Anna que havia penjat els hàbits per canviar de parròquia i que feia la competència professional als seus antics col·legues. La gent conservadora deia que els pobrissons que havien de patir el credo racionalista eren molt mal educats, que parlaven malament, que contestaven als seus majors, que no deixaven pas a la vorera a les persones d'edat i que, a vegades, escarnien els sentiments religiosos dels catòlics de tota la vida.

Dins aquests ambients heterodoxos podem registrar l'existència l'any 1895 del *Centre Espiritista* que dirigia el Sr. Arnó i que es dedicava a fer conferències i actes adequats als interessos de la seva clientela.

També feia patxoca, un any després, la *Sociedad de Librepensadores* que presidia el senyor Vicente Vilanova. Tenia com a missió tot allò relatiu a la lluita contra l'ortodòxia religiosa i la intransigència de tots els credos. Els seus adeptes es casaven pel civil i no volien seguir el ritu funerari de l'Església catòlica. La societat comptava amb un departament pedagògic, la *Institución Libre de Enseñanza de Mataró*, dirigida pel Dr. H. Ardieta. En aquesta escola donaven les següents assignatures: Càlcul Mercantil, Teneduria de Llibres, Idiomes, Dibuix Industrial i Mecànica aplicada. Tenia la seu al carrer Xurruca n. 78, i va haver de patir una certa persecució per part de la justícia, ja que no els deixaven fer demostracions públiques de les seves tècniques pedagògiques. Ni tampoc cap mena d'activitat per obrir-se als possibles clients de Mataró.

Però, tornem als maçons. Perquè l'any 1888 es va produir una llarga polèmica entre dos setmanaris a causa d'un maçó penedit. Aquest, deia en pública exculpació: *Masón, si bien por fortuna, sólo en ínfimo grado segundo, o en la edad de cinco años, como masónicamente se dice, es quien tales líneas escribe. Masón, per desgracia he sido; hoy ya no lo soy.(...) Mucho antes debiere haber confesado mi error; pero a un mucho mas tranquila y feliz hubiera pasado, si ni tan siquiera de nombre jamás hubiese conocido esta secta, sociedad o institución. (...) Mi primer paso otra vez hacia el bien ya está dado; con el favor divino no retrocederé jamás. Mi vida masónica fué un paréntesis que afeó mi existencia y su historia; pero vuelvo de nuevo y para siempre al redil; al seno de la Iglesia Católica.*

Vet aquí l'abjuració d'aquest parroquià esquívol, o esquirol, adepte a una activitat que sempre ha tingut molts clients: el canvi de jaqueta. Destapem-lo d'una vegada, es tracta d'un il·lustre mataroní, el senyor Salvador Llanas i Rabassa, periodista insigne, home de lletres, autor de drames d'èxit, poeta i novel·lista.

L'any 1882 ensenyava en un col·legi barceloní quan va ser temptat per un amic a entrar a la secta del futur, la qual prometia la germanor i oferia mitjans per realitzar el somni de l'emancipació humana. En Llanas s'ho va anar escoltant fins al mes de juny de l'any 1884, quan va decidir entrar a

formar part de la maçoneria. Tenia llavors trenta anys, i la lògia que va acollir la seva petició va ser la *Colmena*, de Barcelona.

Només quatre anys després en Llanas, ja havia renunciat a les pompes i a les obres de la secta equivocada i, amb un ardor propi d'aquell que es vol fer perdonar, relata extensament les peripècies de la seva participació en la maçoneria. Text que anem a seguir per les clarícies que dóna sobre com anava la conxorxa i quant va haver de patir el nostre pobre conciutadà.

La noche fijada para mi iniciación fué la del 18 de Junio de 1884. Entrégaseme como seña la mitad de una targeta, cuya otra mitad debíamese ser presentada, de un modo indirecto, en uno de más concurridos y lujosos cafés de Barcelona. (...) A las nueve en punto de la noche de aquel día, entré en el café, punto de cita,y junto a una mesa rendonda encontré a un caballero elegantemente vestido, quien, como distraído, estaba jugaando con la otra mitad de la tarjeta. Senteme a su lado, después de saludarle con una inclinación de cabeza, saqué mi semitarjeta, nos miramos, el mozo me sirvió una copa, pagué y salimos del establecimiento, en cuyo portal un coche de alquiler nos esperaba.

En aquest punt, al nostre heroi, li fan tapar-se els ulls amb un mocador negre. Arriben a una casa i, sempre sense visió, l'introdueixen a dins, el fan pujar, baixar, passar per llocs amb sorra, tombar-se de cantó, ajupir-se, fins que, ja assegut, li ordenen de treure's el mocador. *Arranquéme la venda y encontréme en una como especie de caverna o cueva bastante capaz y siniestramente alumbrada con candilejas. Paredes y techo simulaban roca viva, pero al tentarla vi que era cartón pintado. (...) Había un ataúd del cual levanté la tapa y vi un maniquí que figuraba un esqueleto humano, varios cráneos.*

Mentre era en aquest lloc se li va aparèixer *un siniestro encapuchado, negro hasta los pies y armado de una desnuda espada en cuya punta estaba sujeto un papel que tenia la forma de un triangulo quilátero*. En el paper, hi anaven tres preguntes que havia de contestar. També se li va indicar que havia de fer en aquell moment el seu testament. Vet aquí les respostes: *A la primera o sea: ¿Que debe el hombre a Dios? EL ALMA. A la segunda o:¿Que se debe a si mismo? LA HONRA. Y a la tercera o: ¿Que debe a sus semejantes? EL AMOR*. Torna el *Hermano Terrible* a recollir el paper i de passada: *todas las armas, las monedas, las alhajas y los metales que lleváis encima*. Després continua el tragí amunt, avall, a la dreta, a

l'esquerra, etc., fins arribar, sense veure-hi, és clar, davant les portes del temple maçònic. Allà li fan una sèrie de preguntes fins que el deixen entrar: *Quitáronme la levita zarandeándome a su placer; arremangaron la manga izquierda de mi caimisa y la de la camisa interior, hasta el sobaco, enseñando así el brazo desnudo y asimismo se practicó esta operación en mi pierna derecha, enseñándola hasta la rodilla. Y de este modo tan estrafalario y grotesco, en mangas de camisa, con los ojos vendados y descubierta la cabeza, como también al aire libre mi pierna y mi brazo, fué como, según el ritual, debía entrar y entré en el 'respetable' templo masónico.*

Una vegada a dins del temple, va començar l'interrogatori a càrrec del *Venerable Maestro*. Moltes, de temàtica referent als dogmes de la casa i als motius que el novici tenia per entrar en un lloc tan important, eren les preguntes. També es referien als sacrificis que era capaç de dur a terme en defensa dels germans de gremi. D'altres incidien en la temàtica política:

- Caballero Llanas: ¿Creéis vós que la monarquía de Don Alfonso XII puede hacer la felicidad de los españoles?

No contesté.

- ¿No habéis oído la pregunta?

- Sí, señor.

- Pues ¿cómo no contestáis?

- Está ya contestado: lo que pensáis vos de esta monarquía, esto mismo pienso yo.

- Esto no es contestar. (...)

- Caballero Llanas: ¿Como consideráis a Jesucristo? (Perdóneme Dios y compadézcanme los católicos; pero como digo la pura verdad en estas confesiones y no oculto nada, repetiré aquí, si bien con harto sentimiento, las dos blasfemias que en aquel acto salieron de mi boca y de las cuales protesto ahora, con dodas las fuerzas de mi alma). Fueron mis contestaciones:

- Tan solo como un gran filósofo.

- Es decir que no creéis en su naturaleza divina?

- No, señor. (...)

- ¿Sois monárquico o republicano?

- Si no milito en partido ninguno, como os he dicho, no puedo ser lo uno ni lo otro.

- Pero que forma de gobierno os parece mejor?

- Me parece que la republicana. (Hoy veo que el gobierno de 'varios', es peor que el gobierno de 'uno'.)

Després li varen fer una incisió i amb la seva sang va haver de firmar el compromís maçònic. Unes últimes proves varen confirmar la seva determinació. Llavors se li va donar el dret a la llum, arrancant-li la bena que encara li tapava la visió: *Veia la luz. De veinte y cinco a trenta individuos me dirigían las puntas de sus espadas; me encontraba en un salón, cuya forma era la de un verdadero cuadrilongo, pintado de rojo e iluminado por varios mecheros de gas. Todos aquellos individuos llevaban atado a la cintura una especie de tapa-rabos o pampanilla, como ciertos indios; y a más adornados estaban sus pechos con bandas y collares de diferente magnitud y color.*

El capitost li va explicar els secrets de la maçoneria i les paraules clau per saber qui era qui dins la germandat. També varen procedir a batejar-lo i prengué el nom de *Perseu*, aquell que havia tallat el cap a una de les germanes Gòrgones, concretament a Medussa. Ara, anys després, aquest és el comentari que fa el penedit: *Pues, bien: Perseo, el moderno Perseo, no por su fuerza, que no la tiene; ni por sus méritos que ninguno guarda, sino por el favor de Dios y con el auxilio de las oraciones de los católicos, promete cortar la cabeza a la moderna Medusa mataronesa; a la Masonería establecida en nuestra querida y católica ciudad de Mataró*.

A partir d'aquella jornada va passar a formar part de la lògia *Colmena*, amb els mateixos drets i obligacions que els altres clients. Es veu que la cosa no sortia massa econòmica. En Llanas va haver de pagar vuitanta pessetes per accedir a la prova d'entrada. Després va satisfer les cinc pessetes de cada mensualitat i una multa de quatre rals per haver faltat a una junta; i també venia obligat a comprar per a la lògia un llibre de deu pessetes. Els altres germans no el tenien en massa consideració i no li dirigien mai la paraula. *En aquella hermandad se disputaba y se reñía como en todo el mundo profano; cada cual tenía su flaco y tiraba de la manta, según le convenía. Sólo en una cosa estaban conformes; en que los curas eran unos*

pillos, los frailes unos hipócritas, y las monjas unos seres inútiles y hasta perjudiciales.

Com a representant de la lògia, en Llanas va assistir a trobades amb altres col·lectivitats del mateix credo. Després d'un viatge al Pirineu, el nostre heroi, el varen nomenar arxiver i secretari adjunt i, poc després, va ingressar al grau segon. Això sí, després d'haver pagat quinze pessetes pels drets d'augment de categoria. *Durante el tiempo del desempeño de mis cargos celebró La Colmena una 'tenida' político-literaria; a la cual asistieron algunas hermanas masonas, con su indispensable mandil. Compuse una poesia para tal acto; y digo poesia, lastimando a esa ciencia. (...) Unos versos que si fueron aplaudidos, eran en el fondo infernales. Pidieronmelos para publicarlos en las 'Dominicales del Libre-pensamiento'; pero vacilé; no me atreví, y rasgué en cien pedazos aquella sarta de blasfemias en verso.*

Com a conseqüència material del seu ingrés a la maçoneria, el varen despatxar de l'escola on donava classes. Els seus *germans* el varen posar a dirigir una escola laica d'Hostafrancs: *Los disgustos que sufrí durante los siete meses escasos que regenté aquella escuela, no debo explicarlos aquí; sólo Dios los conoce; tan sólo diré que tuve que abandonar aquel mi cargo, adeudándome el hermano masón, gerente de la Sociedad laica, el haber de un mes y medio.*

La cosa va començar a fer-se-li enrevessada: *Comprendí luego que la Masonería no era mi centro; que era yo entre los masones planta exótica; pero seguí esperando siempre ese mañana, ese nuevo día en el cual fundara toda mi felicidad. ¿Qué esperaba? ¡No lo sé! Quería habituarme a la Orden, pero no podía; quería disculpar y defender a la Masonería, porqué yo formava parte de ella; no la quería ver tan mala como me la pintaba la Religión;pero veia que realmente estaba la Religión Católica en la verdad, en lo cierto, cuando me presentaba la Orden como una institución malvada.*

I s'ho anava pensant, perquè això d'entrar i sortir no es pot fer cada quinze dies. I una religió és, caram!, una religió. Però les proves de la malícia dels *germans* feien massa pudor de cremat. *Los verdaderos iniciados masones, son hombres sin Dios, sin Patria, sin Rey; no reconocen más autoridad que la suya propia; que esa autoridad clandestina y tenebrosa. Yo pensaba de diferente manera; no me avenía a sus teorías, si bien en las prácticas era suyo. No pude congeniar con ellos, y me retiré. Pedí la plancha*

de quite, harto de ver tantas falsedades, injusticias y miserias. Al fin, después de mucho tiempo, me la enviaron; no fui expulsado ni mucho menos.

I és que en Llanas sempre va pensar que no se'l prenien seriosament, i que el tenien per un poca cosa. I que li aixecaven la camisa sempre que podien. Ho diu ell mateix: *FUI MASÓN PORQUE DESEABA HALLARME ENTRE HERMANOS: NO LO SOY, PORQUE ME CONSIDERARON TAN SOLAMENTE PRIMO.*

Al llarg de la dura polèmica mantinguda, els seus antics companys l'acusen d'haver demanat diverses vegades l'entrada a la lògia de Mataró i no haver-li estat acceptada. També el consideren culpable d'haver quedat a deure els diners de l'entrada i cinc mensualitats. Vés a saber!

Les platges del pecat i més vicis de la carn.

Els falangistes i els catòlics que tenien la paella pel mànec en els anys quaranta, cosa que no enyora ningú, veien pecats i manifestacions de la luxúria a tot arreu. (Entenguem-nos, a tot arreu menys a casa seva). De manera fonamental a les platges, i per això prohibien les exhibicions de la carn. Tenien una autèntica obsessió pels centímetres quadrats d'epidermis exposada a la pública contemplació. I l'alcalde, que en aquells anys beneïa totes les ocurrències dels inquisidors, publicava cada temporada les normes que havien de regir la moralitat dels banyistes:

Queda terminantemente prohibido desnudarse en la zona comprendida entre la calle de la Cooperativa y la de Jorge Juan, salvo en los casos de tener instalada caseta particular o barraca que resulte apropiada a la finalitat que se persigue. Asimismo queda terminantemente prohibido el bañarse sin traje completo en la referida zona.

Així els mataronins es mantenien mansos i no havien de patir per les torbacions de tota mena que provoquen uns palpissos ben mesurats.

Però ja hi havia qui vetllava per les ovelletes encomanades, perquè no tastessin les malícies del llop del cinquè manament. Fixeu-vos com s'esveren els redactors de certa publicació de missa en un d'aquells anys que hi havia motius de sobres per esvarar-se, però d'altres coses. Ara va de turistes: *La aparición por nuestras calles de algún grupo de extranjeros o no extranjeros, veraneantes o turistas, que, dando muestras de una*

despreocupación ultramoderna -que nosotros llamamos sinvergüenza-, circuló con una indumentaria tan ligera que cualquiera diría si la limitan a la ropa interior, tanto han acortado los hombres sus pantalones, como han descubierto ellas la desnudez de sus bronceados bustos.

I després de fixar-se detingudament en els *bustos*, i adonar-se que eren *bronceados*, els nostres defensors de la moral tronen en aplaudiment al gest viril: *de los agentes de la autoridad de invitar a esa gente "indeseable" a hacer paso largo de nuestras morigeradas vias ciudadanas*.

S'enfaden els catòlics d'aquí i no els fa cap mena de gràcia que la gent no segueixi els seus consells amorosos i paternals. I recorden el caos i la barbàrie del *trienio rojo de terror, de esclavitud y de sangre*. Per concloure que hem de fer bondat i seguir els seus predicaments, que ells ja saben que no podem anar solets. Però el mal és general i no som només els mataronins els afectats: *no es sino una manifestación más del estado latente de inmoralidad y de degradación que todo lo envuelve. Hace años que en estío hablamos de nuestras playas convertidas públicamente en antros de corrupción y de perversión.*

Però no us penséssiu que s'acaba aquí la cosa, perquè un dels reductes on la caiguda als abismes del pecat era segura de totes-totes es trobava al cinema. Ni la censura tan amorosament dirigida per un delegat de l'Església amb dret a veto no hi podia fer res, i les persones no avisades anaven de dret a la perdició, perquè: *se exhiben abiertamente películas inmorales, indecentes y pornográficas*.

Qui havia de dir a les generacions d'aquells dies que allò que veien tan avorrit, sense suc ni bruc, era pecat. I que de mica en mica es perdien emmirallats per les: *importaciones extranjeras de raíz pagana y amoral que han venido a robarnos el patrimonio espiritual tan característico de nuestro pueblo!*

Una claríc ia última: aquestes beneiteries, les deien de veritat. Que no us ho creieu?

Peripècies lèxiques dels senyors.

Fa molts anys, un Senyor s'adonà dels beneficis de parlar en castellà i es va mossegar la llengua. La seva de cada dia: la catalana. Els avantatges eren

sense nombre; per exemple, d'aquesta manera es feia entendre pels qui tallaven el bacallà i, per contra, els miserables sobre els quals senyorejava amb distinció s'ho haurien de fer traduir. La invenció va fer carrera i els Senyors, Llepes Professionals, Aristòcrates i tots els que en general acostumen a tenir la paella pel mànec, varen saludar complaguts la nova manera de sentir-se diferents i, és clar, superiors. Parlarien en castellà.

Ja de temps immemorial,
desde Grècia fins a Gràcia,
hi ha al món una gent banal,
molt tivada i carcamal
qu 'es la pseudo aristocràcia.
O també la "gente bien"
que vol dir cursileria,
que és una mena de gent
de molts fums i molt de vent
i de molta ximpleria.
N'hi ha de moltes varietats:
hi han nous rics, hi han marquesos,
hi han comtes atrotinats,
hi ha militars retirats
i entre ells fins hi ha pagesos. (...)
Són la bona societat,
són la classe distingida,
són la moda, són l'Estat,
són la Pàtria, la ciutat,
l'educació i la mentida.

Aquí els teniu retratats. Hi són tots, o gairebé. Ells són diferents i excelsos i, ara que acaben de descobrir la llengua més adequada per expressar les seves aptituds mentals, estan contents. Quina diferència poder increpar el marit, la minyona, les nenes o el mossèn amb el timbre gloriós de la llengua de les cinc vocals! Però anem al detall, ens fixarem en la família de Don Policarpio Secalló. *No sabem si va ésser a Reus o a Igualada, però sí sabem que quan Déu els va tirar de cap al món varen venir a caure a Catalunya, però veu que Déu es va equivocar de direcció perquè la família Secalló no parlen pas com nosaltres, la nostra parla no la troben prou fina, la troben tosca, grollera. "El catalán no es bastante bonito para usarlo las familias de posissión".*

Cada diumenge van a passejar per la Rambla, i *buenos días* per aquí i per allà. La nena, se l'ha mirada més d'un meritori, però la parla agresta allunya els pretendents. La que sí està cofoia és la *Mamá*, que diu que això sembla Madrid, *desde luego*. I castellà amunt, i castellà avall. *I que dóna gust sentir-los amb la finura que l'aixafen i sinó escolteu*:

- *Llévame el sombrero que es hora de irme - diu don Policarpio a la Juanita quan és hora d'anar al negociado.*

- *Asiéntese al balancin - diu la Juanita a cada "novio"quan els reb a casa seva.*

- *Es una "esena" "espeterante" - diu en Manolito quan en el cine veu el desenllaç d'una pelícola dramática. I... escolteu l'essència de la finura: - tráete la sopa a la cosina i lleva el cosido.*

Que tenen la intel·ligència aigualida, aquests del parlar fi? Si mai no l'han usada! No massa, vaja. Perquè algun mèrit té el vistós joc de mans que han fet amb els noms.

En Pepet, es diu Pepín;
la Mercè, es diu Merceditas;
l'Anton, es diu Antonín;
en Pere, es diu Periquín,
i les mares, mamaítes.

Això passava més o menys pels anys vint, i torna a passar encara en anys més acostats. Perquè, de llestos, n'hi haurà sempre. Persones distingides, amb el relleu de la parla exòtica, avariades mentalment: Senyors. *O sia, d'aquesta gent imbècil que no comprenen que si en Cervantes els hagués sentit parlar el castellà a ells, hauria escrit el Quixot en anglès o s'hauria mort sense escriure'l.*

Què li donaven al noi de la mare.

Es ara que parlem de la infància amb una entonació delicada i que els drets dels nens són assumits per a tothom. Però això no ha estat així sempre. Podríem recordar els esfereïdors retrats dels nens treballant a les mines, a l'Anglaterra de la revolució industrial. Podríem recordar textos de Dickens que fan palesa la misèria i l'explotació dels menuts.

I podríem recordar, més a la vora, que a Mataró, a finals del segle XIX, era corrent que els nens a partir de sis anys treballessin a les fàbriques. Hi ha prou dades per a basar l'afirmació que els petits tirans de fil-i-cotó a l'engròs utilitzaven aquesta mà d'obra econòmica. I tot un seguit d'anècdotes a llaor de la llei del benefici. Per exemple, les fàbriques d'aquí tenien un reguitzell de tamborets, deu o dotze per a la canalla; els que arribaven cada dia primer al lloc podien asseure-s'hi i treballar aquelles deu o dotze hores de la jornada. A l'endemà passaria el mateix, i només els lleugers podrien accedir a un sou de misèria, però l'única manera possible de fer ingressos. Això no era cap impediment perquè el patró, catòlic fins al moll dels óssos, cada diumenge pregués per als seus germans més desafortunats.

L'explotació dels nens era salvatge. Som al mes de març de l'any 1896, al teatre Euterpe i al Principal hi actuava en sessions de tarda i nit la companyia de sarsuela del senyor Vilanova. Però el detall que feia únic l'espectacle artístic era que tots els seus integrants eren nens petits. Un cronista ho ressenya amb indignació: *Componen dicha compañía unos treinta y cinco niños de ambos sexos, en su inmensa mayoría demasiado pequeños para que el espectáculo tenga visos de formal*.

Més endavant es fa la següent valoració de la representació: *Si bien en la parte de declamación lúcense bastante casi todos los niños y niñas encargados de los principales papeles, por lo que respecta a la parte musical la tal compañía no vale gran cosa, ni teniendo en cuenta la poca edad de los artistas*.

Aparte de la primera tiple que reúne cualidades y aptitud muy superiores a lo que de sus pocos años podía esperarse, y de un par de niños que cantan de tenor con bonita voz y muy discretamente, pero con gran esfuerzo debido a que su tesitura no alcanza a la de las particelas que tienen que ejecutar, nada más hay en la compañía que pueda pasar, ni cuenta siguiera con buenas voces.(...) Además el elemento masculino está muy propenso a desafinar.

I segueix el nostre cronista denunciant el lamentable espectacle d'aquells pobrissons, de qui abusava un empresari sense consideració: *Tristeza y compasión produce a los espectadores la contemplación de aquellos infelices, rendidos de sueño y quizás de hambre, esforzándose en representar unas obras superiores a sus fyerzas y en ocultar lo que pregonan sus macilentos semblantes.*

¿Que padre, que madre permitieran tamaña explotación del hijo de sus entrañas? Respondan nuestros lectores, por nuestra parte llamámos la atención de nuestra celosa primera autoridad para que prohiba en absoluto, y con arreglo a las leyes, un espectáculo que ni siguiera ha podido intentarse en las demás naciones cultas. Estando prohibida la explotación de carne negra, ignoramos como puede permitirse la blanca, y menos la tierna de ángel.

Però les autoritats varen fer el sord, que sempre és més fàcil que prendre decisions. Amb això dels nens maltractats, els que regien el municipi ja tenien un passat més aviat tenebrós. Perquè, molts anys abans del drama que acabem de denunciar, a Mataró es va registrar una tragèdia que, a causa de la seva magnitud, sembla producte d'una imaginació malaltissa. Però tota la història és certa i hi ha les actes de l'Ajuntament per a documentar-la.

A la sessió del dia 15 de gener de l'any 1847 el consistori es fa ressò de l'ofici d'un jerarca de Barcelona. Aquest vol que l'ajuntament prengui mesures a causa d'haver: *sabido que mueren muchos de los espósitos que se dirigen al Hospital de Barcelona, por que pasan muchos dias en el camino sin alimento*. La banda de regidors contesta que això ja no passa, que ja fa temps que es varen prendre mesures i que la casa de maternitat que reclamen és no necessària: *si bien el método que anteriormente se seguia podia dar margen y motivo a abusos, pero que habiéndose recientemente cambiado con autorización suya, han desaparecido todos los antiguos inconvenientes.*

Els *inconvenientes*, ho recordem, són cadàvers de nadons morts de fam.

Moviments subversius i proletaris desencaminats.

Hi ha hagut moltes confrontacions entre la classe obrera i els amos. Això que anomenem història moderna està plena d'espectacles inclements, moments decisius i violències d'un minut. Però més sovint l'animositat de classes ha caigut en letargia.

Ara donarem algunes dades dels darrers anys del segle dinou, que ens informen de diversos aspectes de la vida i reivindicacions dels treballadors. Anys molt moguts en la lluita dels proletaris pels seus drets, i en la defensa dels amos dels seus privilegis.

El bé-de-Déu de fàbriques que teníem a la ciutat queden reflectides en l'exemple que anem a relatar: *Ab l'amabilitat qu'els caracterisa, nostres benvolguts amichs y companys de causa, los fabricants d'eixa ciutat germans Colomer, tingueren a bé lo dimars passat convidar-nos a visitar la fàbrica que en lo carrer del Prat, tenen instalada, quina visita efectuàrem lo dia següent quedant per cert admirats, no tant sols del conjunt armònich que'n la disposició de maquinària y demés si nota, si que també del riquíssim y variat sortit, que en sa especialitat justifica la bona fama de què per tants conceptes tenen ben guanyada. Però lo que de una manera extraordinària despertà nostra atenció fou el veure la fabricació de calcetins ab cenefa de linees curvilínies formant dibuixos tan variats y de tant diversos colors, que may heguérem cregut tals progresos del art dintre la indústria.*

Tot era perfecció i estètica del treball assalariat, on els 'companys de causa' catalanista havien guarnit un temple al benefici, tan airós i escaient, que era un goig. Això passava el mes de setembre del 1899. En canvi, un any després les coses estaven força desharmonitzades: *Excitació.- Bon xich n'hi havia el diumenge prop-passatt entre la classe obrera, degut a que'ls senyors Colomer germans, l'endemà tractaven la excitació al veurer arribar forsas de la Guàrdia Civil pera conservar l'ordre. Dilluns varen obrir les portes de la fábrica y un insignificant número de trevalladors varen acudir-hi; els vaguistes rondaven per aquells encontorns y la Guàrdia Civil patrullaba, perquè no hi hagués cap desmán. Al mitjdia quant sortien els trevalladors hi hagué un gran esvalot, voleyant alguna pedra y en virtut del aspecte que presentaba la cosa a la tarde se sospengué novament el trevall. El senyor Governador, segons se diu, ha delegat al capità de la Guàrdia Civil de la línia de Mataró, pera què intervingui a fi de trovar un medi per arribar a una solució, la que ha sigut resolta satisfactòriament, per quan el divendres al segon quart de jornal emprengueren de nou el trevall. Desitjem que sigui la última vaga que se inicihi en la esmentada fábrica y felicitem al senyor capità de la Guàrdia Civil per son tacte en aquesta qüestió.*

Hem de fer un esforç per situar-nos en aquells temps i imaginar una ciutat més reduïda, pobra, mal urbanitzada i víctima del caciquisme polític. El treball escassejava i l'atur forçós duia neguit a la classe treballadora, que, sovint, s'havia d'acontentar amb la caritat.

El mes de desembre del 1897 els sacrificis de bestiar a l'Escorxador van baixar en un deu per cent, en comparació amb l'any anterior, el comentarista diu que: *Aquesta baixa a nostre entendre's deu a no haberhi'ls*

trevalls arrancats y de conseguënt la classe trevalladora no pot acudir al seu manteniment com deuria y les altres classes tampoch nedan ab la abundo com més de cuatre's pensa, a causa de les moltes obligacions forsoses que pessen sobre la propietat. ¡Cuan serà que vindran dies millors!

L'any 1901 hi va haver un altre conflicte a la fàbrica de la Viuda Mas: *Després de vuyt setmanes d'estar parada y haber fet vàries innovacions, a tornat a enraigar lo trevall la important fàbrica de filats y teixits de la senyora Vda. Mas. Déu fassi sia durader y que los trevalladors pugan tornar a guanyar lo tant necessari pa que havien perdut, per la vaga forsosa que han tingut de sufrí.*

El conflicte es va manifestar al carrer: *Diumenge al matí foren víctimes d'una brutal agressió la muller del majordom de la secció dels manuals de la fàbrica de ca'n Mas y una trevalladora de la mateixa secció. Era l'hora més concurreguda a la plassa quan unes vaguistes toparen, al capdemunt de les Escaletes, a una trevalladora d'uns catorze o quinze anys y sense dirli paraula la emprengueren a bufetades y cops de puny causantlhi sèries contusions.*

Pujant plassas amunt, aquelles mateixes dones trovaren a la muller del majordom y al envit de "ara sí que't tenim", se vegé agafada d'una dona a cada bras mentre una tercera s'hi rebejaba a cops d'ampolla a la cara y al cap, causantlhi un esborang, d'ahont brollava bon raig de sang. Un conegut comerciant desafiant l'indiferència ab que altre gent s'ho contemplava, lograà deslliurar a n'aquella infelís de la sanya d'aquelles que talment semblaven feres, entrantla en una botiga, d'ahont sortí acompanyada d'un municipal. Més tart la Guàrdia Civil detingué a dos subjectes com a instigadors del fet, essent conduhits junt ab les autores del atropello a Barcelona a disposició de la autoritat militar.

Les treballadores d'aquesta fàbrica eren de les del morro fort i més d'una vegada havien protagonitzat protestes públiques i piquets d'extensió de les vagues: *han sido detenidas por la Guardia Civil y entregadas a la autoridad algunas mujeres que esta mañana a primera hora ejercían coacción a las obreras que acudían a la fábrica de la señora viuda de Mas.*

Hi ha casos d'organització d'un mateix sector per reivindicar drets que li són propis. Però en general, de la lletra menuda de les exigències obreres, no n'ha arribat cap notícia, perquè la premsa només estava preocupada per mostrar la conflictivitat i no reflectia els problemes de fons.

Una notícia típica: *Vaga. S'hi han declarat los trevalladors de dues fàbriques de filats y una de genero de punt. Sentim vivament aquesta nova dissenció entre capital y trevall y desitjem que molt prompte tingui arreglo aquesta qüestió, que porta fatals conseqüències a dintre de la localitat y la amargura en el seno de les famílies.*

La falta de solucions a les seves exigències va dur la classe obrera a la utilització de mètodes propis, com els cartells enganxats a la paret amb denúncies i reivindicacions. L'any 1896 tothom va poder llegir els càrrecs fets contra un conegut constructor per: *Varios amantes de la verdad.*

La gent d'ordre i de dretes acusava de totes les malifetes els propòsits dels socialistes de destruir la nostra civilització: deien que s'havien confabulat internacionalment contra la propietat i la religió. I s'espantaven de la força que les organitzacions obreres tenien a la nostra ciutat. Força que va permetre al *Centro Obrero de Mataró* d'organitzar el Congrés que, l'any 1888, a Barcelona, va fundar la UGT. En el camp de la premsa també, a partir de *El Grito de los Oprimidos*, els socialistes varen tenir una presència important i que no deixava dormir tranquils els elements de la classe propietària.

Però hi havia causes objectives que feien que els obrers protestessin de les dures condicions de treball que suportaven. Els mitjans d'informació es feien sovint ressò dels nombrosos casos d'accidents laborals, amb la lògica conseqüència de desgràcies de totes menes: explosió de calderes, enganxades i amputacions de mà per les corretges dels motors, etc. Com a petita mostra, un fet que va passar en una mina d'Argentona l'any 1899: *Dissapte prop passat ocorregué una desgràcia a la mina de Riudemeya del terme d'Argentona y propietat de la Sra. Viuda de Marfà. Serien les 7del matí qu'estovan trevallant en la susdita mina tres minaires, quan de sobte s'esdevingué una gran esllavissada que deixà sepultats als infelissos travalladors, tinguent la sort un d'ells de poguer-se salvar, més no axís los altres dos, qu'encare que'ls auxilis que'sportaren a cap varen ésser promptes, quant los trovaren eren ja cadàvers, donchs la capa de terra que'ls cubria era tant grossa que no baixava d 'uns trenta cinch pams.*

Eixa volta sí que no podem culpar a ningú del fet ocorregut, ja que'ns han assegurat que la Sra. Viuda de Marfà tenia un gran interès en que l'obra es portés a cap ab totes les precaucions necessàries y ademes pagava los trevalls que's feyan per jornals abdués coses prou suficients per a privar

com succeheix en certs casos que'ls pochs escrúpols d'un empresari o l'estalvi d'unes quantes pessetes per lo propietari sian causa de desgràcies com aquesta.

Per aquests motius a vegades hi havia protestes obreres de caràcter molt radical, atiades per la pobresa endèmica, la falta de treball i les condicions precàries de la seva realització.

Una de les èpoques més dures del segle passat va ser la dels anys 1881-1883, quan la patronal va declarar un 'lock-out' que va durar tretze setmanes i va afectar dos mil obrers. Hi va haver molta agitació, amb vagues i atemptats violents. També trobem la presència al carrer d'agitadors forans, que encenien amb els seus parlaments la crisi ja prou deteriorada, i convidaven els treballadors a dur a terme accions més enèrgiques.

En aquests dos anys citats es varen produir cinc o sis fets violents com el que segueix: *Un hecho criminal, por la perversidad que revela en sus autores, tuvo lugar a la una y media de la tarde del pasado jueves en la calle de San Francisco de Paula de esta ciudad. Habita en una casa de dicha calle el mayordomo de la fábrica de tejidos e hilados de D. José Arenas, que como saben nuestros lectores se encuentra convaleciente de la herida que le inflinjieron unos desalmados hace dos meses aproximadamente; parece que de dicha fábrica han sido despedidos algunos trabajadores, y sea por esta causa, sea por lo que fuere, poco antes de la hora que dejamos anotada una mano infame colocó de tras de la puerta de la referida casa, un cartucho de dinamita que esplotó con gran fuerza arrancando de cuajo las puertas de la calle y de entrada a la casa, derribando tabiques, partiendo la cabecera de la cama donde tranquilamente dormia la siesta el citado mayordomo. (...) Por una coincidencia providencial en medio de tanto estrago se conserva perfectante ilesa una imagen de la Virgen del Carmen que estaba en el cuarto bajo encerrada en un magnifico escaparate del que ni se rompieron los cristales.*

Un altre cas de la mateixa condició és el que anem a referir. Cal fer notar l'odi amb què eren vistos els encarregats de la direcció de personal, que es veien obligats a fer les feines brutes de despatxar obrers i trencar les vagues. *Un nuevo y lamentable atentado tuvo lugar en la madrugada del viernes en la calle de San Antonio. Don Pedro Gabarro, Mayordomo de la Fábrica de los Srs. Baladia y Sala se dirigia a su faena, cuando se le arrimaron dos hombres, disparando contra él tres tiros, de los cuales uno*

quedó perdido, pero de los dos restantes, uno produjo una rozadura en los tegumentos de la boca del estómago quedando la bala entre las ropas; otra bala penetró por el costado izquierdo del vientre recorriendo por debajo de sus paredes cosa de veinte y cinco centímetros y fué a parar al costado derecho de donde fué extraída. Actos vandálicos de tal naturaleza, repetidos con harta frecuencia contra los fabricantes, en nuestra ciudad, han despertado un sentimiento unánime de indignación en todas las clases sociales. (...) Este nuevo crimen de público se atribuye a los manejos de la Internacional.

Vida agitada i cruenta, que amb alts i baixos durà molts anys. Però també hi ha anècdotes que refreden una mica l'esverament social del passat segle. La que anem a contar només té una referència marginal al món del treball, però il·lustra les relacions de la intel·lectualitat més avançada amb els poders constituïts i els *de facto*. Perquè, què hi va anar a fer una narradora de la misèria i de l'opressió dels treballadors a la taula parada de Can Marfà? Com va oblidar l'amant de Pérez Galdós les seves descripcions de l'horrorós món de la indústria gallega? Deixem-ho, no ho entendríem, però la notícia és del 26 de juliol del 1895.

La señora Pardo Bazán practicó una detenida visita en la fábrica de los señores "Hijos de C. Marfà", recogiendo abundantes datos y ponderando el grado de adelanto y la importancia de aquel establecimiento industrial. Al salir de la fábrica dirijiéronse los espeicionarios y sus acompañantes a la iglesia de Sta. Maria, con objeto de ver los notables cuadros de Viladomat que hay en la capilla de los Dolores; pasando luego al domicilio de D. Cayetano Marfà en donde fueron delicadamente obsequiados. El poco tiempo de que pudo disponer la señora Pardo Bazán impidióle visitar nada más de nuestra ciudad. La varen acompanyar l'Alcalde, els fabricants, el seu fill i d'altres senyors de Barcelona. Es veu que se'n va anar satisfeta. Millor. Perquè si arriba a saber com ho manegaven els senyors propietaris i els seus assalariats de privilegi, no li hauria fet cap gràcia: *Las operarias de la fabrica Baladia y Sala que tienen la desgracia de ser codiciadas por los encargados, o se someten a sus brutales deseos o han de sufrir detericiones y ofensas que acaban con su paciencia y su estancia en la fábrica*. La noticia és del mes de novembre del 1897, un any abans tenim una altra constatació de com s'ho feien venir bé els homes d'ordre: *En la fabrica de Hilados de la viuda Esquerra e hijos no se trabajó el dia 2. Los obreros acudieron al trabajo a la hora de costumbre, encontrando la puerta cerrada. Preguntada*

la causa contestaron que el 1º de Mayo habían hecho fiesta los obreros por su gusto y que el 2º debían hacerla por gusto de los patronos.

No ens hi amoïnéssim!

Les alegries de l'educació catòlica.

Som a l'any 1876 i el lloc que ens interessa és situat al capdamunt de la Riera. Es tracta del Col·legi Valldemia. Aquesta venerable institució, modèlica i premiada, passava per estar a l'avançada de l'ensenyament. Gent d'arreu confiaven, confiats, l'educació dels seus fills masculins a les mans rectes de legítims professionals. I marxaven a casa seva donant per suposat el màxim profit i l'exemplaritat de les tècniques de la casa.

De contundents, ho eren; i regides per la norma moral més estricta. La que recomanaven *los libros santos y los más preclaros doctores de la Iglesia Católica*. Situats ja en l'ordre dogmàtic, ara ens cal saber el terrible enemic contra el que els professors havien de lluitar en combat desigual: el nen. Aquest monstre baixet, rampellut i agitador havia de ser adreçat a través dels principis de la doctrina més justa a totes les doctrines. Perquè, i així mateix ho escriuen, *el niño es malo; al fin es hombre pequeño; como tal adolece de todos sus defectos sin tener por otra parte la luz de la razón que podría hacerlo menos disculpables*. *Obra, pues, el mal por instinto, odia la sujección, juzga una hazaña burlar la vigilancia del mentor, y en realidad consigue un triunfo en su lucha con una razón ya formada.*

Es feina de l'educador transformar aquests impulsos antisosocials en motius de goig per a la col·lectivitat. I fer entendre a la criatura que, de la perseverança, en neixen motius de superació i que la utilitat és el futur a què ha d'aspirar. Però la tasca és dura perquè el pedagog catòlic ha d'encarar-se *contra esa mezcla de pureza y corrupción en que luchan de continuo el espíritu y la materia.*

Cosa del dimoni semblen les dificultats de totes menes en què la tasca reeducadora de les potències sensibles es veu immersa. Perquè en el reducte humà de les criatures hi ha un autèntic microcosmos en pugna per a decidir-ne el destí. I aquest especialista, que ho té difícil, ha de lluitar contra la fatalitat dels instints primaris, ja que: *el niño es juguetón, activo, propenso y quizá forzado a hacer siempre algo aunque sea fútil u baladí, pues que a más no alcanzan sus cortos años, es decir, sus reducidas fuerzas morales y*

materiales. Abandónesele a si mismo, y obrará a impulsos de su ciega imaginación, cuyos frutos es inútil consignar.

A tal fi el Col·legi havia teixit una teranyina d'activitats a través de les quals, volguessis o no volguessis, acabaves educat. I els estralls de la *ciega imaginación* eren convenientment dirigits al fi proposat: advocat, metge, funcionari, botiguer o rendista.

Convencido este Colegio de que por benigna que sea la condición del hombre, más fácil ha de serle adquirir hábitos de molicie que de laboriosidad, acostumbra a sus alumnos ya desde esos tiernos años a madrugar, a comprender el inmenso valor del tiempo. Por eso se levantan a las cinco y media de la mañana, hora asaz temprana, a fin de que después del descanso y aseo del cuerpo puedan disponer su espíritu, impetrando del Todopoderoso en el rezo y el santo sacrificio de la misa su eficaz auxilio para las cinco horas de trabajo intelectual, que durante la mañana invierten entre el estudio y la asistencia a clase. A las doce terminan estas laboriosas tareas con un himno de gracias a Dios de bondad por el benefició de aquel medio dia. Siéntanse los niños a la mesa; y después de haber satisfecho las imperiosas exigencias del cuerpo de la manera modesta pero abundante e higiénica, de la que ya tiene fama este Colegio, se les concede media hora de paseo para facilitar la digestión y se les entretiene provechosamente hasta las tres con las clases de caligrafía, de dibujo y música, asignaturas de grato solaz y que juntamente con la hora de recreo constituyen el verdadero pasto del alma. (...) A las cuatro se preparan de nuevo con la merienda para las tareas formales de estudio y clases hasta las ocho en que cesan por completo sus fatigas, si fatiga puede llamarse el transcurso ordenado del tiempo, a que no es el niño muy aficionado por su aversión nativa a todo lo reglamentario. Rezan el Rosario, satisfacen con la cena y otra media hora de asueto las últimas necesidades de la materia, dan por vez postrera solemnes gracias al Ser Supremo al propio tiempo que imploran de su Excelsa Madre, Patrona de este Colegio, que ampare su preciosa inocencia.

Les hores, totes ocupades i distribuïdes per la imaginació rectora dels funcionaris de la pedagogia. I la utilitat, l'aprofitament i el tedi són, com es pot comprovar, indiscutible victòria de tant excelsos principis.

Però el punt més propi i transcendent dels experiments docents del Col·legi Valldemia és el seu sistema disciplinari. La lògica catòlica dels bons i els dolents regia aquella petita comunitat d'interessos contraposats. I, per

garantir que la lluita entre les classes educades i les classes educadores no tenyís de sang el recinte magistral, foren creats de nou encuny uns estatuts de repressió *ad hoc*. La direcció va inventar: *un sistema de recompensas y privaciones que, sin materializar el corazón de sus alumnos, sensibilizara o hiciera tangible a sus ojos que es la sociedad y el éxito distinto que en ella alcanzaran el vicio y la virtud, la ociosidad y el trabajo, la economía y la prodigalidad.*

Fixeu-vos en l'enginy que perpetraren:

Los prefectos o ayos por cada hora de estudio, los profesores por cada lección, y en fin cuantos de algun modo intervienen en las tareas escolares entregan al discípulo cinco vales llamados 'escudos'; cantidad que indica el máximum de aprovechamiento, y que va disminuyendo hasta cero, equivalente a no haber lugar a mérito: cada alumno, por consiguiente, puede reunir un total de 85 escudos diarios. En cambio puede perderlos bajo los siguientes conceptos. - Por una lección no sabida o 'deshonor' se le descuentan diez escudos, y quince por un separado de clase. Es separado de clase el alumno que por falta de compostura o atención perjudica a los demás. Como es natural, se parte del supuesto que lo general es no tener que recurrir a esos descuentos, el segundo de los cuales rarisimamente se ha de emplear. Todas las noches los jefes de sección o 'ayos' toman nota de los méritos contraidos y de las faltas cometidas durante el dia: méritos y faltas que son objeto del balance general que se hace el sábado de todas las semanas. - Una comisión de los mismos alumnos, que auxilia al prefecto en el recuento, decide de las recompensas a que cada alumno se ha hecho acreedor con arreglo a las cantidades presentadas.- A las siete en punto de la noche del mismo sábado, salen las tres secciones de sus respectivos estudios llevando a su cabeza a los que han de ocupar el 'cuadro' y 'libro de honor', siguiendo los restantes por orden de escudos limpios ganados: en esta forma se reúnen en un espacioso salón convertido en solemne tribunal, que lo forma todo el profesorado.- Sentados los niños a una señal de la presidencia que ocupa el Sr. Director, principia el acto leyendo el profesor-secretario los nombres de los tres alumnos de cada sección que por su conducta moral y literaria durante la semana han alcanzado la distinción del 'cuadro de honor' y el de los seis subsiguientes que han de ser inscritos en el libro del mismo título: en seguida cada alumno, y según el orden citado, dice en alta voz su correspondiente número de escudos. Concluido esto se procede a la lectura de las llamadas 'notas de clase' dignas de especial

mención y a la del 'libro negro', en cuyas páginas se anota el nombre del alumno cuyo cargo no llega a cubrir la data. Afortunadamente este último caso no es repetido especialmente en un mismo niño; pues aparte de que el 'libro negro ' significa no poder vestir el uniforme del Colegio al domingo siguiente, aparte del natural bochorno a la notificación de la falta al tribunal y a sus mismos compañeros; sale el niño de entre estos para colocarse enmedio del salón y delante del tribunal, cuyo presidente afea su conducta comparándola con la de los del 'cuadro'y 'libro de honor'; le recuerda a sus cariñosos padres, le habla de la sociedad y de Dios, cuyos intereses, que son los suyos, ha defraudado, y le amonesta en fin conforme a la índole de las faltas que hayan motivado aquella corrección.- Concluida esta imponente ceremonia se comunica inmediatamente a las familias de los colegiales agraciados la distinción del cuadro colocándose este desde luego en la entrada de la Academia.- Es de advertir que tanto estos como los del 'libro de honor' tienen opción durante la próxima semana a asistir como alumnos a la clase de equitación, que solo se da como premio: a ocupar los primeros puestos en los actos oficiales del Colegio, en los que con carácter privado se verifican semanalmente, como las academias, y en otros menos frecuentes y por lo mismo más deseados, como alguna representación escénica en su lindo teatro y en las tertulias que solo en su obsequio da el Sr. Director.- Por otra parte los menos afortunados, y hasta los que hubiesen obtenido el éxito desgraciado que hemos referido, se consideran desde este momento completamente purificados, esto es, en iguales condiciones que los demás para la lucha de emulación que este plan simboliza.

Mesures prudents, les que acabeu de llegir. S'hi resumeixen les alegries de l'educació catòlica que, entre d'altres, contenen les altíssimes virtuts de la ubiqüitat, la constància i l'exemple vitalici. En temps més propers, *o tempora o mores*!, sota l'égida de la Canya d'Amèrica, les coses, si fa no fa, es regien per la mateixa moralitat adreçadora.

Suïcidis, desgràcies, morts i enterraments.

La mort és a l'origen de la representació més rellevant de l'escenografia catòlica. Aquesta religió dóna tanta importància a l'acte del traspàs que la podem considerar, sense cap mena de dubte, com una metafísica del cementiri. D'aquí que tot allò referent als cadàvers, el seu adob i la seva

estança definitiva fins al Judici, sigui objecte d'una cobertura comercial irremissible.

A Mataró, durant els anys vint s'establí una ferotge competència entre dues entitats dedicades professionalment al mort i a les seves necessitats. *Pompas Fúnebres La Sepulcral* i *Funeraria de Las Santas* rivalitzaven per oferir els millors serveis en aquest mon a tots aquells que ja no hi eren. I se'n morien de ganes, d'enterrar-los. La publicitat de l'època es fa ressò de meritori mercadeig: *Coronas y ataúdes de todas clases. Solidez. Especialidad de la casa. Servidos al acto. Los hay también en maderas finas y esculturados forrados de zinc y tapizados. Con cristal. Embalsamamientos y traslados a todas partes. Enlutaciones y todo lo concerniente a dicho ramo. Servicio completo y permanente. Se visten difuntos día y noche. El mejor servicio funerario. La mayor equidad en los precios.* Etc., etc.

Sempre hi havia gresca al voltant dels drets de monopolitzar l'aixopluc definitiu de l'*homo sapiens*. Ja a l'any 1896 veiem com en Josep Ibern fa cessió dels drets que tenia en aquest sentit, pel període 1890-1900, a Joan Torrens. Concretament els drets feien referència a la conducció de cadàvers al cementiri amb cotxe fúnebre.

La premsa reflectia dia per dia el traspàs de les persones que dins la ciutat tenien renom per la seva posició social. I les esqueles, pagades pels familiars, recordaven anualment l'òbit i la seva memòria.

Es molt curiós llegir què pensaven els intransigents de la tradicional Diada dels Morts: *No obstant y las advertencias fetes desde la trona de la Parròquia de Santa Maria, se ha notat, cuasi com los demés anys l'afisió pagana de portar coronas, llassos, llànties, retratos, versos, y altres endròmines devant de las sepulturas. Ya seria hora de los que així obran se convencessin de que no hi ha altre modo de honrà'ls morts que las oracions y sufragis aplicables a las ànimes d'aquells sers qu'en vida idolatravan. Tot lo demés és fanfàrria pura y llensar los diners, que farian més favor donats a los pobrets necessitats.*

A n'als preciosos panteons i vistosos ninxos que ja hi havia se n'han aixecat d'altres de nous que ajuden a emboniquir aquell lloch de repòs. Llàstima que'ls encarregats del cementiri, segurament perquè els panteons y las flors no distreguin de la idea de la mort, ens la representan deixant pilons de caixas asquerosas, veyentshi a dintre d'ellas vestits pudrits y restos

humans, y cada any lo mateix. Vaja; encare que al derrer pis s'hi enterrin pobres, creyem que podria ser més net y més conforme.

Anem ara a fer una sorprenent descoberta. I és que la premsa publicava moltes ressenyes de suïcidis, que xoquen per la quantitat i l'afany descriptiu del gasetiller, en possessió d'un concepte particular de la nota morbosa. El que sí tenia molt present era la qualitat del mort: hi havia el suïcida pobre i el suïcida ric. Quan un qualsevol decidia acabar d'una vegada, la crònica, la donaven amb aquesta paraula: *Desgracia*, o, també *Suicidio*. Quan el cadàver tenia senyes d'identitat conegudes, la cosa anava molt més fina: *Luctuoso acontecimento*.

Una notícia d'un any rodó, el 1888: *El lunes de esta semana puso fin a sus días en su propia casa un joven casado, dueño de una taberna, que había comprado no hace mucho tiempo. Es cosa que pasma la frecuencia con que se repiten sucesos de esta índole en una población tan embebida en las prácticas católico-romanas. Combatase la ignorancia, la superstición y la mentira, y renacerá la tranquilidad aun en el corazón más agitado.*

Això, ja us ho pensàveu, ho escrivia un ferreny portantveu de la trinxera anticlerical, esverat per la mortaldat voluntària de Mataró. Però és més corrent trobar la notícia d'intenció contrària, amb la clàusula pietosa que recorda la malaventura del subjecte actiu de la seva mort. *Aquesta setmana ha posat fi a sos dias una infelís dona habitant en lo carrer de Sant Francisco, bebent una forta cantitat de salfumant, y segons de que públich se diu estaba ab bastanta necessitat y aixó que hem sentit dir tenia varis fills casats y a y trevallant.*

Un altre cas: *Dimars d'aquesta setmana posà fi a sos dias, disparantse un tiro de pistola al cap, l'inquilino de la casa n. 15 del carrer de Montserrat. Segons rumors qu 'anavan de boca en boca, la causa de tan terrible resolució fou degut a contrarietats del negoci*.

Més encara: *Dimecres de la setmana passada, a las vuyt del vespre, va plegar de la fábrica ahont trevallava una jova d'uns vintitrés anys; no va anar a casa seva y l'endemà ja va córrer el rumor de si s'havia negat, o si havia fugit. (...) Dimarts d'aquesta setmana, las onas van escupir el cadàver d'aquella desgraciada, al davant de la sínia coneguda per ca'l Pilé, entre Mataró y Caldetas.*

També trobem casos de tragèdies amoroses resoltes amb l'expedient definitiu de la mort. El que resulta curiós és llegir les consideracions que en treien com a conseqüència els periodistes de l'època: *A aquests detestapbles extrems conduheixen los errors que's deixen predicar en lo present sigle y que, ya en lo periòdich, ya en la novela, fan no més que escalfà'l cap a la joventut inexperta, envenenantlos lo cor y fentlos perdre'l temor de Déu.*

Les notícies luctuoses no eren sempre degudes a suïcidis o a violències criminals, a vegades es tractava de tragèdies circumstancials o de desastres originats per la mateixa naturalesa, com el cas que ara ressenyem: *El dissapte pel dematí las onas llensaren a la platja, en el terme municipal de Cabrera, el cadàver d'un home de complexió robusta y bastant jove al semblà, que fou trovat sobre la sorra, sense cap y mutilades també totas las extremitats. El Jutjat ordenà que aixequessin el cadàver, al que practicaren l'autòpsia el metje forense senyor Franquesa y el d'aquest Municipi senyor Martín. El mort vestia calsas de vellut blau y camiseta de franela y portava possat un cinturon de cuyro, lo que fa crèurer qu'era mariner y morí víctima d'un naufragi. Segons dictamen facultatiu, la mort data d'un mes aproximadament y la mutilació del cap y extramitats fou ocasionada pel reblandiment dels teixits y consegüent desgarro. No ha sigut possible identificà la persona.*

Aquestes tragèdies ocasionades pel mar eren molt comunes i vestien de dol la ciutat i moltes famílies. La nota greu d'aquests fets no ens ha de fer oblidar altres esdeveniments de to diferent. El cas que anem a referir sembla més propi d'una imaginació desbordada que no pas una contesa real. Però la referència no deixa cap dubte, i hem de situar-lo al mes de març de l'any que inaugurava el segle.

Durante la noche del lunes a la del martes, ha ocurrido un caso en esta ciudad que no se registra sino en los pueblos más salvajes: en Cafreria puede que no se halla. Nos resistimos a creerlo pero nos aseguran que pasó como sigue: Pues es el caso que fueron avisados a altas horas de la noche el coche fúnebre y sepultureros por un agente de la funeraria para que proporcionasen acto seguido coche y ataúd y que juntos fueron enviados a cierta casa de cierta calle de esta ciudad a recoger un cadáver de un joven que habia fallecido de la viruela. Los avisados acudieron enseguida para cumplimentar el encargo y ¡cual seria su sorpresa al ver que se trataba de un enfermo y no de un difunto! Pero la sorpresa subió de grado cuando oyeron de los labios de un individuo de la casa del dicho enfermo, que con

una desfachatez criminal repuso al legítimo reparo que pusieron los agentes de la funeraria.- "¿Y qué? Aunque vivo es lo mismo que si estuviese muerto; carguen con el cuerpo tal como se halla porqué también tiene que morir". La víctima de la pressa funerària, diuen les cròniques, sortia de perill uns quants dies més tard. L'afeccionat al RIP s'havia excedit en les seves ànsies.

Hi ha també altres anècdotes que tenen el regust d'uns anys en què tothom es prenia amb més rigorositat el seu paper en la vida i en la mort. Llegiu: *El sábado fué, sino estamos mal informados el día en que tuvo lugar en la calle de San Rafael un espectáculo nada correcto, sino por el contrario, muy reprobable y hasta repugnante. El coche fúnebre acudió y paró frente una casa de dicha calle para trasladar al cementerio el cadáver de un párvulo, pero no se presentó el mortuorio vehículo como se acostumbra, sino de un modo altamente grotesco, como lo es presentarse sin cortinas su pabellón y además sin la cruz en su remate. De esta manera quería cargar con el diminuto ataúd el cochero, a lo cual rotundamente se negó el padre del párvulo quitándole la cajita y entrándola de nuevo en su casa. Entonces, y vista esta justa resistencia, fué cuando el cochero resolvió poner las cortinillas y la cruz. Cierto que huelgan los comentarios; pero, esto no obstante, comentamos nosotros el hecho que nos ocupa del modo que merece, pues ninguna causa justifica el que el coche fúnebre se presente con el pabellón desprovisto de las cortinas, blancas o negras, y además, y valga por lo que otras veces ha pasado, tampoco y por más que apriete el calor debe el cochero fúnebre subir al pescante y guiar el coche en mangas de camisa. Tanto para los ricos como para los pobres la decencia y el respeto deben ser enteramente iguales. Ni más ni menos.*

Si filaven prim!

També s'hi mirava a permetre segons quines processons el batlle de la ciutat. Concretament hi va haver persones que volien protestar perquè no se'ls va permetre de fer un enterrament civil que passés pel mig de la ciutat, tal com feien els morts catòlics. El periòdic que parla d'aquesta discriminació la troba molt bé. Vet aquí com varen anar les coses: *El señor Alcalde suspendió gubernativamente la manifestación que proyectaban ayer los libre-pensadores, con el fin de protestar de que en el entierro de un infeliz, se les hubiese obligado a cumplir la ley que dispone que vayan al cementerio por el camino más corto.*

Harto sabíamos que aquí no existen libre-pensadores y que los que tal se llaman no lo hacen sino en odio a la religión católica, pero lo sucedido en este caso lo demuestra plenamente. Estos señores al acompañar al entierro de sus compañeros no se proponen otra cosa que molestar los sentimientos católicos del vecindario con la estúpida manifestación de su rencor.

Aplaudimos con toda nuestra alma la entereza desplegada en esta ocasión por el M.I. señor Alcalde para mantener el imperio de la ley, tantas veces hollada por los del libre-pienso. La verdadera libertad está en el cumplimiento de la ley. Toda otra cosa es arrogarse derechos que cercenan los no menos respetables de los demás ciudadanos.

Ni morta la cuca et deixaven tranquil.

Com el carril de ferro és aprofitat per omplir la panxa, i altres misteris insondables.

Hi ha impostures que són filles de la ignorància i, com a tals, en el regne dels justos tindran la seva disculpa. N'hi ha d'altres, però, que tenen com a origen l'ocultació i la mentida. Aquestes hauran de pagar la taxa als burots de l'altre món, que, ho esperem, no es deixaran comprar per un plat de llenties.

Entrant en matèria, val a dir que la història del passat és, per algunes persones, un full en blanc sobre el qual es dibuixa la panoràmica més plaent al propi gust. I si les coses no s'ajusten a la realitat, pitjor per a les coses.

Això ve a compte, o no hi ve, d'un tren. El de Mataró a Barcelona, i no a l'inrevés. Era l'any 1948 quan els representants digitals dels seus interessos a la nostra ciutat -ells s'anomenaven regidors- varen decidir de commemorar el Centenari del Tren. I això s'havia de fer d'una manera sonada. Els cervells més privilegiats del consistori -que no citem per evitar enveges- es varen posar a la feina. I varen muntar un reguitzell d'activitats de tota mena: misses i sardanes, exposicions d'art i concerts, concursos esportius i òpera, focs d'artifici i teatre, conferències i moltes coses més.

Els que hi eren recorden que va ser una festa de molta distinció i que els rics i les persones respectables es varen treure la camisa blava per vestir-se d'època. Es varen disfressar de prehistòrics. Sempre de prehistòrics, els surt de l'ànima.

Anem a l'apartat de les menuderies, lloc saborós on es troben tots els papers de l'auca. I recordarem que els organitzadors no es varen oblidar del que era més important: havien de pensar en ells mateixos. Perquè, al cap i a la fi, si tu no hi penses, en tu mateix, ningú no et farà aquest favor. Amb una idea tan encertada, varen muntar un tec de molts bemolls. Ells en deien *almuerzo*, i passem tot seguit a reproduir el programa de l'esdeveniment gastronòmic:

Centenario del primer ferrocarril de España

Almuerzo ofrecido por el

Excmo. Ayuntamiento de Mataró

Fiambres variados

Lenguado en corona

Filete de ternera a la broche

Biscuit glacée

Pasteleria

Fruta del tiempo

VINOS

Manchego añejo

Castell Remey tinto

Champan

Café

Licores

Aguas Minerales

28 octubre 1948

Ja ho veieu: llenguado, vedella i vins de nom, amb d'altres plats que també deurien ser bons. Els contribuents de la ciutat es varen alegrar que, almenys les autoritats, no passessin gana i poguessin menjar pa blanc. I en aquell any de vaques estantisses l'esforç del fons de rèptils va ser molt agraït

pels que en varen treure una picossada. I els altres a aguantar-se, que per alguna cosa havien perdut una guerra no feia massa. També havien de comprendre que no hi havia prou misses i que la caixa municipal no arribava per a tothom. L'alegria digestiva, doncs, se la quedaven els més capaços saber-la apreciar.

Però el tren es mereixia molt més, s'havia de fer una atzagaiada d'àmbit nacional. Els espanyols havien de saber que existíem i que teníem tren. El primer, per més clarícia. Calia que s'adonessin que els d'aquí tenim el cap gros i que ens hi cap cada pensada que ja a voldrien ells per a si mateixos.

Amb aquesta fe, les digníssimes autoritats varen sol·licitar a *quien corresponda* una emissió de segells commemoratius de la genial invenció del senyor Biada. Als de Madrit (sic) això que un tren tingués cent anys els feia gràcia, però s'adonaren que el de Mataró no era un tren normal. Era el primer, ben cert. Però era un tren català. I això no era gens catòlic enmig de les mans enlaire, les camises blaves més amunt recordades i la unitat dels pobles i les terres. *No*, va dir qui pot dir *No*. I les autoritats mataronines, amb aquell aire mesell i manso que encomanava l'època, varen obeir l'ordre. Es de suposar que amb submissió i alegria, totes les obeïen amb submissió i alegria. Però això dels segells els havia fet tanta gràcia que van quedar tristos del disgust.

Més tristos i més disgustats varen quedar, els prohoms de la ciutat, quan varen veure que la *Fábrica Nacional de Moneda y Timbre* els havia aixecat la camisa de mala manera. Aquesta entitat va editar una sèrie de tres valors dedicada a *El Centenario del Primer Tren*, però els gravats corresponien al tren d'Aranjuez. Quins xiscles entre els *productores* de la Casa Gran, tots els terços de representació municipal es rebotien per les cantonades, amb els pèls de punta. Però varen callar perquè qui paga mana, i ... ves a saber!

Ens casem!

El matrimoni té molts parroquians i aficionats, però no massa entusiastes. Així, al costat de les cròniques que expliquen tota mena de detalls del cerimonial, hi ha, també, la nota nostàlgica i irònica sobre l'estat horrorós del nouvingut al tàlem.

Es envejat el solter i per això se'l vol aconduir a l'estable de les misèries compartides. Fixeu-vos que hi deien quinze anys abans d'acabar el segle XIX:

Escolteu, donchs, escolteu,
capets de bou del cor meu.
Vosaltres, fadrins, vos mano,
desde'l més alt al més nano,
qu 'aneu a treure la pena
del Purgatori a una nena,
y vos la pugeu al cel
d'eterna lluna de mel.
Bé n'hi ha de bonas mossas
tan morenetas com rossas
a Mataró guardadetas,
qu 'esperen com candeletas.
Ficats, com ara, als Cassinos
no teniu mes qu'amohinos;
tant fent bonas com fent malas,
lo diner vola sensa alas;
la mesada, suscripcions,
begudas y altres cansons,
bé prou que debeu saberho:
tot, tot és papa-dinero.
Retirar tard ja és sabut
qu'és dolent per la salut.
Jugant un jove a brillar,
fent forsas, 's va trencar.
Un altre sortint calent,
tocantli un aire corrent,
va agafar una pulmonia:
altre, un altre malaltia.
La dona, tot al revés,
desde qu 'hi sereu promès,
vos fara cuatre posturas
dolsas com llaminaduras,
y cuan hi sereu casats
vos dexarà embabiacats.
No portareu als vestits

esquinsos ni descusits;
a la gentassa y genteta
fent brasset, fareu denteta;
anireu dejorn al llit,
passareu més bé la nit;
y si una nit o bé un dia
vos agafa una malaltia,
llavors tindreu l'enfermera
més bona y més salamera.
Caseuvos, solters, caseuvos:
busqueus los millors partits;
y are ben arrepentits
y abrassantvos de debò,
feume plegats un petó
y digueu: Vinga'l Vicari
ab l'estola y lo breviari
y ns 'dispari ab santa pau
la 'pístola' de San Pau.
- ¿Ho fareu, amat jovent?
Coro de Joves: - ¡¡¡Fa vent!!!

Ja els tenim casats. Abans, però, i seguint tot el procés amatori, hem de recordar on es coneixien i feien *manetes* els nostres avantpassats. Ho feien, tot això, a les festes que es celebraven a la ciutat i, en primer lloc, als balls.

En aquests esplais, i sota l'esguard policíac de les mares i família en general, els nois i les noies feien la seva coneixença. I, és clar, passava el que passava: *es parla amb gran insistència de que de resultas de las passadas festes hi han once prometatges a punt d'esclatar. Els recomanem als interessats que no ho faigin pas tots en un sol dia que no'ns entendríem de feyna en felicitarlos. A petites dosis tindrem més ocasió de ocuparnosen y el susto no serà tan gran per los solters recalcitrants*.

I com no s'havien d'enamorar els xicots amb l'estol de donzelles lluents i engiponades festivament, que feien un goig bell de veure. Tanta decoració havia d'estabornir més d'un freturós: *Los trajos que lluian les nenas que anavan al ball las feyan semblar angelets y lo jovent al contemplarlas de segur que las alas del cor los hi desitjavan empèndrer una volada ab aquell bé de Déu que omplenavan las salas del "Fénix", del*

"Ateneo", la de la "Constància" y "Unió" que totas rivalisavan per lo bon gust. Acabarem amb una curiosa nota que descriu una d'aquelles gresques nupcials. No són genteta corrent els que anem a recordar, es tracta d'aquella part de la societat que treballa i fa diners: els menestrals. I que per davant de tot desitgen fer-se veure. I quina ocasió més a propòsit que el casori d'una pubilla o el d'un cadell. No s'ha d'estalviar res en aquests moments, i les coses han de tenir aquell aire de dignitat i fastuositat propi de les envejades persones que no treballen. Amagarem els noms dels subjectes de l'acció, que va tenir lloc l'any 1899, no fos cas que s'aixequessin de la tomba a demanar responsabilitats: *Lo dissapte dia primer del corrent, contragueren matrimoni en l'altar de la Iglesia Parroquial, l'inteligent confiter Joseph G. ab la distingida y hermosa senyoreta Roseta M. Assistiren a la ceremònia, a més dels avis, pares respectius y parents, un estol d'amichs y amigas, que arrivavan a la vora de doscents seixanta. Donat ab enteresa y ferma voluntat lo 'Sí, Pare', al Rv. Salvi C., aquest sacerdot los benehí, lligant sos cors ab un sol amor y ajudats de la Gràcia Divina quedaren per sempre units. Acabada la ceremonia passaren los convidats a la casa de la núvia y foren obsequiats ab un explèndit y riquíssim refresch. Adornava la taula un grandiós y ben trevallat 'Ramillet' construhit per lo nuvi, qui volgué demostrar sas haibilitats ab aquest obsequi a sa carinyosa esposa.*

Del tec ens consta que no hi va haver queixes, i que tot va ser oli en un llum: uns endrapaven amb prestesa, d'altres amb voracitat, i les senyores portaven l'olleta per si hi havia sobres. Però, què me'n dieu dels regals que la núvia va rebre perquè recordés tota la vida aquell gran fet?. Com si no hi hagués altres motius per a recordar-se'n.

Vet ací la llista: Foren regalats a la núvia: *Un rich vestit negre per los seus avis, Lo 'trouseaux', lavabo y joch de cadiras per los seus pares; Josep M. y Sra., un preciós joch de taula; Rosa P., arracadas d'or ab brillants; Iluminada y Reparada M., un elegant vano y una agulla d'or; Rosa M., viuda de F., rosaris montats ab or; Consol M., un llibre de missa de pell de Rúsia; Hermenegil de U, un artistich licorer de crestall de Bohèmia; Reparada R., rosari P., Roseta S. y Angeleta B., un mirall de tres llunas y dos luxosos gerros; la cosineta Narcisa, un mocador brodat; Agneta C., un estoig ab coberts de plata; Sr. V, coberts de plata; Joseph B., toballolas brodadas; Mercè V, un porta pintas de porcelana; Maria F., un magífich mocador brodat; Dolors P., un altre mocador de puntas; Agna S., un joch de taula*.

Ja s'ha acabat... però?: *Desitgem als nuvis una bona entrada en son nou estat y als avis y pares que... aviat puguin ser... padrins.*

Però quines pel·lícules, fills meus.

Hem repassat ja aquells temps en què i el cinema començava a fer de manera tímida la seva aparició. I la gent d'aquí quedava meravellada d'un descobriment tal. Anys després això dels ninotets bellugadissos era una conquesta assolida i establerta amb totes les de la llei. I els Palaus del Cinema omplien la ciutat de Mataró.

Anem a fer un repàs a la cartellera d'un dia qualsevol del mes de desembre de 1933. Vet aquí el que podien assaborir els nostres antecessors:

Cinema Modern: *Dies 23 i 24: L'interessantíssima producció "Amor en venta", interpretada per la magistral artista Joan Crawford i secundada pel galán Clarc Gable. També nova aparició de John Gilbert en la pel•lícula "Lejos de Broadway". Per a dilluns i dimarts: "Vidas íntimas", per Norma Shearer i "El Demoledor" per Jack Holt i Genevieve Tobin.*

Cinema Gayarre: *Es projectarà en aquest local la grandiosa cinta "La amargura del general Yen" interpretada per Nils Astner i Bárbara Stanwick. Acompanyarà el programa, la bonica comèdia "Hay mujeres así" i la còmica a dibuixos "Candidatura de Betty". Per als dies 25 i 26, canvi de programa. La grandiosa comèdia parlada en espanyol "Viaje de ida", pels coneguts William Powell i Fray Francis i la interessant cinta "Grato Suceso", per Lee Tracy. Aquest cinema anuncia pera dintre breus dies "Madame Buterfly" interpretada per la gentil Sylvia Sitney.*

Clavé Palace: *Els dies 23 i 24: "King Kong". Una grandiosa fantasia del gran novel.lista anglès Edgard Wallace. La comèdia "Duro de pelar" del graciós James Cagney i una còmica a dibuixos. Per als dies 25 i 26, canvi total de programa. Presentació del gran tenor Jan Kiepura en la comèdia musical "Todo por el amor". Completará el programa el gran film d'emoció i misteri el "Malvado Zaroff", per la genial Fay Wray.*

Teatre Bosc: T*ots aquets dies, aquesta empresa passarà per la pantalla la pel.lícula de més èxit de l'any "El signo de la Cruz", interpretada pels artistes Frederic March, Elisa Landi, Claudette Colbert i Charles Lauchton. Parlada en espanyol. Una obra vertaderament gegantina.* Pel que

fa a aquest darrer film els cartells que l'anunciaven no tenien mesura en els elogis, i tots els adjectius hi eren adients: *La obra más gigantesca que jamás se haya visto en la pantalla. Un prodigio espectacular, donde vemos reproducido el fausto de la Roma de los Césares, las matanzas de los cristianos, las escalofriantes luchas circenses entre gladiadores, entre pigmeos y amazonas, entre hombres y fieras. 100 cristianos pasto de los leones, las báquicas orgias neronianas, el incendio de Roma, martirios cruentos y una novela de conversión a la fe por el amor de una ternura y sublimidad jamás igualada. EL SIGNO DE LA CRUZ es la maravilla espectacular del siglo XX. El espectáculo que asombrará al mundo por su grandiosidad, belleza y emoción humana.*

Divuit anys abans, el mes d'octubre de 1915, una revista feia un repàs a l'actualitat cinematogràfica local i comentava l'estat d'aquest art a Mataró. I ho feia amb aquell to de malícia adequat a una situació més aviat tristoia:

Cine Modern: *A Mataró, el rellotge de Santa Maria i els cines és lo que van més conformes, és clar que de tant en tant ens claven unes pelícoles que de lo sublim passen a lo ridícol. Sense anar més lluny, aquí tenen "El tres d'oros", que podrà ser tan cèlebre com vulguin i que nosaltres la considerem de mèrit i crescuda de gastos, però com que només mirem els assumptes i els detalls moltes vegades no podem per menys d'esclatar a riure, com molts espectadors. Tenim tanta confiança en l'extraordinària habilitat dels protagonistes, que encara que estiguin en continu perill de mort ens ho mirem amb el somriure als llavis. I menys mal si és així, que a voltes els episodis són tan imaginaris, que'ls altres personatges han de fer el tonto perquè els herois facin el fet. En Trilla ho veu tot això, però se'n riu. Sab que té una deesa artística que el treu d'apuros sempre que li convé. Aquesta deesa és la Bertini. Les noies quan la veuen als cartells o en els retrats de la pel.lícola, estan tan contentes com si havessin trobat promès. Els joves no diuen res, però la van a veure. Els homes serios l'admiren, i l'empresa fa seccions plenes. S'ho mereix.*

Cine Gayarre: *Si fa o no fa, tant val aquest cine com el Modern. Aquí tenen a can Pathé, la marca és reconeguda. El senyor Cugat, ademes de les taquilleres, també en té una, de deesa artística, que li fa omplir el local: aquesta és la Robine, una artista que no s'escabella ni s'esgarrapa la cara, però que amb una mirada, amb un gest, et demostra tot el caràcter d'heroina que representa. Per això l'art d'aquesta dona no fa soroll, però els que*

busquen la psicologia dels personatges l'admiren. No vol dir això que el senyor Cugat no'ns porti, de vegades, pel.lícoles que fan perdre l'esma al més pintat. Nosaltres hem vist la pel.lícola en la qual el protagonista té la desgràcia d'encostipar-se, o una cosa per l'istil; la promesa d'ell ho sap per mediació de la premsa (perquè la premsa, en el cine, serveix per molt), i, pobre xicota, o es fa monja o es mor de repent, però vaja són pel.licóles. I consti que no ens queixem; ja hem dit que en la nostra ciutat el rellotge de Santa Maria i els cines és lo que van més bé.

Royal Cine: *Ha mort. Era d'esperar: quant necessitava reforsants li donaven bacallà i tomàquet, i, és natural, ha mort d'una anèmia de butxaca que esgarrifa. Nosaltres li dediquem un epitafi de pensament*.

Cine Doré: *A imitació del fènix, els fills del qual neixen de les cendres de llurs pares, de les ruines del Royal s'aixeca el Cine Doré, com a redemptor del bon gust i per a angoixa d'empresaris d'espectacles públics. Diu el senyor Ibàñez que lo millor d'Espanya desfilarà pel seu Doré. Ens en alegrem, pel benefici nostre i el del públic en general.*

No hi volien anar, a Cuba.

Morir-se perquè els fabricants de calçotets fessin la primera pesseta no els feia gens de gràcia, als futurs cadàvers. D'una altra opinió eren els poders legislatiu i executiu d'aquells anys noranta del segle passat. Aquesta genteta estava encantada amb la glòria amb majúscules. Així mateix: LA GLORIA. I dictaven les lleis més adequades als beneficis industrials i als, més decisius, és clar, beneficis espirituals.

Però hi anaven els altres, a matar-se. Sempre hi han anat els altres, a fer el sacrifici de la seva vida. Però per força. I sempre ho han fet saber, si vols no vols.

Som al mes d'agost del 1895, els reservistes de Girona i comarca que venien en tren decideixen, a l'estació de Mataró, de no continuar cap a Barcelona. Es veu que *durante el trayecto, excitados por algunos revoltosos que entre ellos había, empezaron a armar jarana, haciendo pasar la pena negra al capitán que los conducía.*

I ja els tenim a Mataró disposats a armar gresca. *Los reservistas salieron de la estación en actitud tumultuosa, por lo que la autoridad militar*

dispuso que la fuerza de carabineros que había disponible saliese a contenerlos. Los amotinados, profiriendo gritos y armando un gran alboroto, se resistían tenazmente a despejar la calle de San Agustín, y como algunos se insolentaron con el capitán de carabineros, este dió la voz de fuego, disparando sus subordinados tres o cuatro tiros al aire.

La gresca ja estava armada, i cap a la Rambla falta gent. I els carrabiners varen començar a actuar, *deteniendo a algunos de los pricipales alborotadores, entre ellos uno que enarbolaba una bandera negra, y despejaron la Rambla, que quedó ocupada militarmente*.

De mica en mica va anar minvant l'espetec de revolta i els reservistes varen fer via cap a l'estació per reprendre el viatge. Això sí, després de ser convençuts per un grup selecte de tropes vingudes ràpidament de Barcelona.

I tot aquest soroll, per què?. Senzill: *Parece que los reservistas con el alboroto promovido pretendían protestar de que se les mandase a Cuba, por lo menos esta queja oímos formular a varios ellos.*

I els mataronins? Tranquils, que no són gent d'amoïnar-se per qualsevol neguit. *El motín no llegó a sembrar la alarma en la población, quedando completamente localizado en las pocas calles que fueron teatro de la ocurrencia, y aún la mayor parte de los vecinos de éstas no llegaron a asustarse por creer que la cosa no revestía importancia.*

Si vas a París mamà.

A Mataró encara conservem noms de botigues que vénen d'aquells temps mimètics i enlluernats, quan tot el que era forà era bo. A la burgesia local, això de comprar en estranger li feia gràcia, que no ha confiat mai en les produccions autòctones de les seves pròpies fàbriques. Podríem recordar allò que deia un intel·lectual castellà de la generació del 98. Aquell senyoràs anomenava el seu abric *la venganza catalana*, perquè era feixuc, pesat i no servia per res. I és clar, perquè era manufacturat pels devots de la Moreneta.

Això ho sabien, era públic, notori, i per tal d'amagar l'ou sortien a la llum botigues amb noms agradosos. Vet aquí que a la nostra ciutat podem citar la famosa *La Parisien* i, també, *La Ciutat de Londres*. Aquesta acreditada sastreria era situada al nº18 de la Riera i molts mataronins encara

la recordem. Però la nostra ressenya no té res a veure amb l'especialització a què dedicaven els seus esforços els propietaris. Ens interessa en canvi un altre detall: la seva publicitat.

Aquest establiment s'anunciava amb una certa assiduïtat a la premsa local per fer conèixer i valorar els serveis que donava a la ciutat i la qualitat d'aquests. També els preus sense competència, l'assortiment i, és clar, la formalitat de la casa, que tenia com a timbre de glòria la següent definició: *Sempre és i serà la mateixa*.

Això ho repetien el mes de gener de l'any 1937.

LA SASTRERIA

LA CIUTAT DE LONDRES

— Sempre és i serà la mateixa —

Tot a baix preu i sempre novetats

Gran assortiment

Ningú més barat

No us deixeu enganyar

Aquesta casa és formal

Riera, 18 MATARÓ

Dos anys després podem situar l'altre anunci que també publiquem com a il·lustració aquí mateix. I queda demostrat tot d'una que no som res, que no es pot dir mai d'aquesta aigua no en beuré, i un piló de coses més, sobre les quals no insistirem. El propietari s'havia transformat per obra i gràcia del Caudillo, i corria a donar-li les gràcies per la seva heroica gesta d'estomacar espanyols a carretades. També li agraïa haver-lo lliurat del marxisme i haver fet possible els dies feliços de Pau i Victòria. La quantitat de desgràcies que es devien als enemics de l'Espanya de sempre, la relata en aquest anunci tan encertat. I per demostrar la seva joia, i perquè els nous

jerarques no es sentissin discriminats, va córrer a canviar el rètol del seu establiment: *La Ciudad de Londres*. Operació quirúrgica que es pot veure a cop d'ull en les mateixes lletres de l'anunci. Continuaven els preus sense competència, l'elegància i, és clar, la formalitat. Qui s'havia cregut una altra cosa!

SASTRERIA

La Ciudad de Londres

JOSÉ PLÁ

saluda a su distinguida clientela y a todo el pueblo mataronés, al cumplirse los seis meses de la liberación de esta Ciudad; en dias tan señalados como son los de las tradicionales FIESTAS DE LAS SANTAS que con tanto jubilo y devoción vamos a celebrar a su mayor gloria.

Restablecida la normalidad y salvados del marxismo gracias al invicto Ejército de nuestro CAUDILLO, hemos reanudado nuestra vida comercial con el entusiasmo que tobo buen español siente en estos felices dias de Paz y Victoria.

Al celebrar que hayan salido indemnes de esta lucha contra el marxismo, unimos a los VOTOS DE PROSPERIDAD, el deseo de continuar nuestras relaciones, ofreciendo, gustosamente como siempre, nuestros articulos, aunque de momento y por dificultades motivadas por el marxismo, no podemos garantizar el suministro normal de todos los articulos.

Entre otros géneros, actualmente tenemos un espléndido surtido de TRAJES A MEDIDA a precios sin competencia, como es norma de esta Casa.

Elegancia, economia y formalidad, han sido, son y serán siempre las condiciones de trabajo que reune la

SASTRERIA

La Ciudad de Londres

RAMBLA GENERALÍSIMO FRANCO, 18

18
LA CIUDAD DE LONDRES
18
ASTRERIA

Tants caps tants barrets. Ens guien per Mataró.

Afirmem que tot el que ve a continuació té una data precisa: 1923, aquest i no cap altre és l'any que ens interessa.

Llavors hi havia a Mataró una colla d'entitats de tota mena que intentaven fer al ciutadà una mica més fàcil la vida de cada dia. I la gent s'associava per passar una bona estona en grups esportius, penyes polítiques, conjunts teatrals, sardanistes, corals, musicals i d'altres.

Anem a fer un repàs festiu d'algunes d'aquestes entitats que en aquell any de desgràcia -recordeu què va passar el setembre- hi havia pul·lulants i vives.

Comencem per l'*Esport Mataronès*" *Es el lloc de reunió de la gent alegre i divertida. Quasi tots els esportmens de la casa, són doctorats en gastronomia. El cafè el serveixen barrejat amb 'xistos' i anècdotes al 'bebedor' de 'diócesis'. (...) En un reco amagat hi tenen la biblioteca, i són tan entussiastes dels picarescos folletins de intel•lectualitat espanyola, que encara tenen humor d'escriure amb l'armoniosa*.

Seguirem amb el *Foment Mataroní (A cal Mariano)*, anomenat així perquè els de la casa escrivien i editaven un paper setmanal anomenat *Lo Pensament Marià*, que era una mena de resum de tota la carrincloneria dels beats militants. De llavors, a Mataró ser un *mariano* és una adjectivació definitòria d'un tarannà encarcarat i ociós. *Aquesta societat és l'antítesi de l'anterior. Tot el que els altres tenen de càustics aquesta societat té de plàcida i serena. Es la bassa neutralitzadora de la corrosiva banalitat dels esbojarrats. Es el refugi dels ignocents, els ingenus i els predestinats. Es un 'criadero' de virtuosos i aprenents de sant.*

Passem al tema polític, per anar a raure als usufructuaris de la mamella de la Casa Gran. Aquests estaven tan acostumats a manar que ara veureu com anava la cosa al *Círculo Liberal Monárquico*: *Més que un circulo és un 'viver'; i qui diu un viver també pot dir una Universitat que en lloc d'advocats, metges o apotecaris, incova 'serenos', guardaboscos i demés manifestacions mandrívoles de tot allò que en diuen burocràcia municipal. Sobre aquells seients clars, com diarrea cerebral de cacic, hi han suspirat tots els aspirants a regidors i totes aquelles persones, que com les nenes lleugeres de cascos, per unes miserables pessetes fan tota llei de cabrioles.*

Deixem els fills del cacic Moret i anem a divertir-nos a la *Societat d'Esbarjo Iris*. *Es la casa que fa ballar més gent, suspirar més dones i dormir més mamàs. La sala de cafè és llarga i feta per entregues. El saló de ball sembla una gàbia de parc zoològic, amb gruta i tot. També tenen biblioteca, per ensenyar als forasters, mirar-hi estampes els socis, i per encomanar cultura per contagi indirecta als parroquians que fan caramboles tot arreglant el món.*

Tornem a posar la cara llarga que amb l'Església hem topat, l'ensopegada és amb el *Círculo Católico*: *Es el lloc predilecte dels aficionats a l'arquitectura i als pastorets. El senyor Einstein, el de la teoria de la relativitat, potser hi descobriria una relativa relació; en l'insipidesa de la columna de la portalada, la dimensió exorbitant del balcó, la monomania de l'arquitecte i la massa encefàlica dels parroquians de 20 cèntims de consumació trimestral.Encara que no sigui una botiga ni tampoc pagui contribució, com que treballen el mateix article de Cals Marianos, dissimuladament fan la competència.*

Això no és dir les coses pel seu nom. Perquè entre els del Foment i els del *Círcol* no hi havia una certa competència, hi havia, ho diré?, hi havia odi mortal. Es conta aquella anècdota que és tota una il·lustració de l'amor dels dos gremis del mateix sarau. I és que els del *Círcol* varen organitzar una processó que del seu estatge anava a Santa Maria, tot passant per davant del Foment. Quan desfilaven pel carrer Nou, del balcó de Cal Mariano una veu va cridar amb energia: *Merda de catòlics!*. Això ho explica un que hi era.

Ara anem a veure el sector polític de casa nostra, el *Casal Catalanista*: *Es el cau dels reconsagrats. Es un 'conspiradero' de primer pis i colomar. Diuen mal del govern quan prenen cafè, després ballen sardanes per dissimular, i totes les nits fan junta.*

Un altre del mateix color, la *Joventut Nacionalista*: *Són tan poquets que si un dia per casualitat es reuneixen més de tres per celebrar-ho aprofiten l'ocasió fent junta. Ara diuen que compraran un local tan prompte l'aixamplis arribi a la Riera d'Argentona. Nosaltres els recomanem que quan això siga, que no es descuidin de canviar el nom, doncs és molt probable que els seus néts ja no siguin joves*.

També de la ceba, però més aigualida, era la *Unió Regionalista*: *Encara que sembli un cafetí de 'coro' o de cooperativa rural, és un centre distingit i aristocràtic. Una vegada van ser els amos de Mataró, però com*

que en Montserrat ho feia saber a tothom el cacic per 'picadillo' els va tombar la paella. Ara es dediquen a la protecció de verges desemparades, fan Diaris independents i compleixen els manaments de l'església cinc vegades més de lo que el Sant Pastor mana.

Hem tocat les penyes i els clubs on la gent trafica amb les paraules i es fa embolics conceptuals de tota mena. Ara passem a un altre toc, el de la música. Perquè a la ciutat en aquell any la cosa filharmònica hi era molt ben vista. Tothom la tocava i, és clar, sonava com sonava. Aquí en tenim una mostra, del desgavell. Comencem per la *Acadèmia Mariana*, música a la major glòria de les vivències del Paradís: *Terror, furor, i formatge d'Holanda...Aquests sí que ho fan de 'canela', aquests sí que ho treballen fi, només us diré que si el diumenge fan concert, el dilluns plou. I no us creieu quatre gotes, no, sinó a bots i barrals.*

Assassinen totes les obres que toquen, el que se'ls podria dispensar per ésser aficionats. Ara, el que no els dispensem és que fassin un acabament sistema 'mariano' en les obres com les d'En Wagner o Chopin que si aquests les sentissin a cops d'escombra els treuria de l'escenari.

Tenen un director que sembla que tota la vida hagi fet volar coloms, i que quan l'orquestra ha parat ell encara dirigeix cinc minuts seguits. Són molts violins, però de tants només se sent el del carrer d'Argentona; els altres fan serradures; del piano no en podem dir res perquè ja el té tothom per conegut, i el del contrabaix... bé per ara, gràcies a Déu. El primer concert que els vaig sentir, lo primer que em va passar pel cap va ser la 'fuga' i si no fos que era al segon pis ho hauria fet 'con moto' per a passar-ne més via. A cada concert tenen 'claqué' de la casa que pica a tort i a dret fins quan no toca, i es situa en aquell galliner que té filat i tot.

Més músics, aquests d'ara canten. *L'Orfeó*: *Es un conjunt de parelles mixtes que canten quasi sense saber de solfa, és a dir, per afició com els drapaires. El més gros de tot l'Orfeó és el Director que fa més bulto ell sol que tot el chor de tenors plegat. Es mossèn encara que no ho sembli. Porten una bandera que té més cintes que les dugués botigues de can Castany plegades, i el que la porta és tan catalanista que mira contra el govern. Compta amb un pet de xicotes que és lo millor de tot l'Orfeó i per lo únic que els pots anar a veure.*

Ara és l'hora de "*L'Orquestra del Clavé*", aquí la teniu: *En aquesta benemèrita institució se la pot comparar amb un rellotge barat i amb un*

elefant de Siam. Per lo primer, perquè té la corda molt flaca; per lo segon, perquè tot s'envà en trompa, Sí senyors, sí, tan és que toquin el 'Faust' com el 'Ven y ven', només sentiu aquella ditxosa trompa. Segur que la del judici no mourà ni la meitat d'escàndol que la d'en Bartrons. Quan toquen intermedis ens recorda el carrer de la Boqueria el dia de Santa Llúcia. Cobren a tant per solfa i no volen tocar ni un bemol més del que marca la contracta. (...) Si us fixeu bé amb el que toca el contrabaix ja es veu que són del sindicat per la cara de fiero que hi posa.

I per acabar, tatxim-tatxam, barrabum-mec-mec, s'acosta *La Banda; sentiu-la: Es el regnat del gran Agustinet, el que feia temps no havíem vist. (Per cert que no ha crescut gaire). Són una colla que van a l'hivern vestits de revisor i porten l'abric amb pells de conill i tot. A l'istiu van amb calçotets i samarreta fina. Tenen instruments de tota mena des del bombo a la vareta del Director, tots són propietat dels que l'usen, menys els faristols que són de l'Ajuntament. La seva especialitat és tocar balls encara que no es coneixin, amb pendereta i ferrets...*

Quan van a la processó toquen l'Anís Tortuga del mestre Fogonini, que tan de nom li ha donat. Amb la manera que dirigeix el Director, ha de tenir uns bíceps com un atleta, ho celebrem. Toquen cada vegada més al devant de la Casa Gran, però si i no fa sol ja no s'hi acosten i ens queden a deure el concert. *Per netejar els instruments gasten el líquid marca 'Drapaire". Diuen molt mal del municipi... ¡Res!, una banda que de tot té menys de municipal. La banda d'Alí Babà o...*

Ja veieu que els mataronins feien el que podien i no ho deixaven per a demà. Quin exemple per als petits!

Va de pilotes.

Els justos paguen pels pecadors, com sap tothom. I les paraules, el vent se les emporta, com heu sentit a dir alguna vegada. Això ve a compte d'una crida encesa que volem fer en aquestes pàgines intranscendents per posar fi a l'horrorós costum precivilitzat del futbol. Aquest joc dels diners a paletades, que té liroia la jovenalla i l'ancianitat apilonada en aquelles capses de mistos que algú considera habitables, i que no ho són.

Es clar que s'agraden de la pilota els que han de viure on no cap ni l'enciclopèdia Espasa emmagatzemada amb enginy. I és clar que troben

divertit veure una banda d'onze homes sense pietat per la seva butxaca fer-la córrer, la pilota, d'un cantó a l'altre, amb l'al·licient d'una victòria pírrica de l'equip propi.

Però deixem la vessant sentimental i determinista del negoci, perquè això no té remei, i mentre, dels col·legis, no en surti la gent sabent la utilitat de llegir i escriure, doncs pilotes i més pilotes. Amén.

El moralista que pensi que aquest és un espectacle típic de la societat industrial i de la consumició, ho té mal entès. Passem a demostrar que a Mataró ja repartíem cops de peu quan la intel·ligència era un benefici de la naturalesa desconegut per la majoria dels ciutadans. Però no volem arribar als temps de la picor, i ho acostarem fins abans-d'ahir, com si diguéssim.

Som a l'any 1922, al camp de futbol de Mataró. Lloc molt popular: *la baratura a què resulten els partits en aquest camp fa que's vegin tots ells molt concurreguts. L'entrada només costa el permís i aquest no s'ha de demanar a ningú.* Però el que realment contava era l'equip dels herois locals, que s'anomenava Iluro. Molt famós entre el bell sexe, cosa que demostra: *la constant fatlera que te'n assistir a les nostres festes deportives donant-hi a totes elles un to de joventut i alegria que'ns servirà d'estímul. Diuen els que corren al darrera de la pilota.*

I la fama venia de tots cantons. Per exemple l'equip va anar a Canet: *a buscar lo que no tenia hi ho aconseguí, ja que'ls d'allà els hi propinaren 4 gols per un que'n feren els d'aquí. Conseguiren l'honor.*

Passem a les pàgines més glorioses. Per exemple el 17 de setembre del 1922. Després d'una lluita força interessant, el *Catalunya F.C* , de Badalona és vençut per *l'Iluro S.C., per 5 a 2 gols*. Detallarem, en canvi, un partit desafortunat dels nostres homes. Aquí el teniu:

Dia 5 de Juny. Avenç del Esport, 6.- Iluro S.C, 2. Per les solemnitats que'ns oferia el club local ens dirigírem tots satisfets cap al camp al objecte de donar començ a la tasca empresa.

L'alça a que's cotitzen avui nostres primers valors futbollistes apujà l'import de la entrada que'l demanar-lo lo seriós taquiller rebia les queixes del respectable, prenent-ho, no obstant, amb la corresponent resignació per tractar-se de Fires i tothom cap dins amb els papers... que del metálic s'en donava.

Imponent aspecte oferia'l cop de vista; gent que s'apinyava a la part alta del camp amb el fi de lluirar-se del estellós sol que queia, i la diversitat de colors que lluien en sos vestits les xamoses noies hi donava un tó de primavera que encisava.

A les 5'15 En Canet, que's cuida del pito, alinia els equips de la següent faisó:

Santeularia
Alcober – Sallares
Huguet - Roca – Mascarell
Villar - Bordas - Molera - Carné i Sala
Felisart - Berdier - Roca - Clos i Damont
Pons - Lleonart – Pujol
Papell – Puig
Roger.

Surt Iluro contra sol i'l moment En Damont allarga un centre que troba descol•locat a n 'En Berdier despreciant-lo.

Domini local, lleuger, En Felis arranca a 80, l'Huguet l'atura dient-li que moderi la velocitat.

Van 10 minuts de joc quan En Berdier ens va saborejar el primer goal que s'ens ha posat més bé que un "mantecao" (Ovació).

Papell, acaparador (de joc), s'ens mostra gran defensor del marc (porteria) ilurenc, tallant valent arrencades de pronòstic gravíssimes.

Piramidal xut d'En Felis que amb grans treballs atura Santeularia que té el Sant de cara. Una punxa d'En Gos passa alta quan ja tenien les mans a punt... de saludar el goal. En Pujol es creu jogar a saltar i parar, quedant davant de goal sobre En Carné quan aquest li anava a dedicar una caricatura, és pitat un penal quan l'Alcober converteix en goal d'empat per al cove de l'Avenç. En Lleonart es llueix parant a terra una pilota que s'en anava directament a l'olla. Còrners ja van 4 contra Iluro, totes sens resultat. Altre penal, que tirat per l'Alcober es converteix amb goal de punxa. En Felis torna a escapar i aquesta vegada no l'aturen els burots, tingüent ocasió d'allargar un centre precís que entra a gol com per encant i esdevé l'empat i una sorollosa ovació.

En Bordas que és bon artiller engega una canonada rebotint sota el pal la bala i entrant dins el marc davant la espectació del mateix artiller, ha estat un gol poc vistós però bonic.

Som a mitja part i es opinió general que té de guanyar L'Avenç per el poc acert de nostra devantera. Segona part comença amb lleuger domini que's va acentuant, del Avenç, contra aquest es tira la primera còrner que no dóna cap resultat. Colossal parada d'En Roger, i darrera un altre de molta serenitat, aquest Roger decididament està a punt d'agradar a tots.

En Molerá que es veu té ganes de passar quelcom per la mola marca el 4 gol d'un centre molt precís d'En Sala que ho fa més bé que un diputat que tots sabem.

En Carner marca el 5 gol; al nostre entendre han declarat orsai del extrem dret i En Bordas és qui cuida de fer la mitja dozena a favor dels seus d'un directe precís. Hi ha que notar la picardia d'En Vilar que corra més que una bola de billar al posarse amb orsai lo que li valgué en una ocasió el poguer propinar una carícia a una forastera molt bonica per cert.

En resum un partit d'els que deixen sabor de veure'n un altre.

L'àrbrit peix amb els orsais, amb lo demés cumplí força bé.

Sobressortiren la defensa, mig centre i delantera per els visitants i porter, defensa, mig centre per els de casa.

Penseu què serien els futbolistes de casa en aquell temps que fins i tot s'atrevien amb equips de moltes pilotes. Com, per exemple, el F.C. Barcelona. En el combat que va enfrontar l'Iluro amb aquell gegant de la capital, vàrem perdre per 1 gol contra 3 dels visitants. *Amb un ple més a vessar que'l dia abans es celebrà aquest partit que'ns abstenim de ressenyar per lo dolent que fou. Dels 4 goals, 3 ho foren de penal. L'àrbrit senyor Ramos quelcom desorientat. El "Barcelona" presentà a n'en Bruguera, Conrado, Surroca, Samitier, Riera, Rodríguez, Picola, Mallorquí, Gràcia i Cella II. Guanyadors de la Copa Ajuntament. L'Illuro presentà l'equip del dia abans, quelcom més cansats i decidits a no volguer masses copes perqué fan mal.* Però és que el Barca ja era més que no pas un club.

De tota manera els aficionats de la ciutat no es desanimaven mai, i de tant en tant celebraven, juntament amb els dels cops de peu, agradables festes. A l'any 1923 els del mallot groc-i-negre varen rebre un sentit

homenatge de l'afició. El composaven un partit tràmit amb un F.C.Barcelona que es va deixar guanyar per tres gols, i un repartiment de copes acompanyat d'un tiberi. *Al acabarse l'encontre es féu entrega al Iluro d'una magnífica Copa donatiu del Sr. Arañó, onze copes més del Sr. Fradera, President del cercle, i onze medalles del Sr. Valdés, guanyades a Argentona jugant contra el Granollers.*

Amb la càrrega feren via cap a Ciutat, i al cap d'unes hores foren obsequiats amb un sopar esplèndit que serví l'Hotel Ideal, regnant a n 'el mateix gran harmonia i a les cares de llurs assistents s'hi reflexava l'alegria que produïa l'entussiasme de la festa que es celebrava. Sortint es dirigiren al antic Euterpe, on, com acabament de la Diada, s'hi havia ja donat començ el ball que s'anunciava, el mateix tenia un caient netament familiar, essent moltes les parelles que fins tard de la nit disfrutaren d'aquell ambent tant propi dels cassos que com el present es rendeix tribut de simpatia.

I és que els nois de l'Iluro s'ho mereixien. Perquè de les seves habilitats tot era possible, i la gent de Mataró ja es veia encimada a les altituds més pregones de l'èxit esportiu a causa d'un encert dels seus herois de la pilota. Encert que no venia, però que ja vindrà. Espereu-vos. Però de moment assaboriu els dolços desigs que ens fan somniar. Que els feien somniar!

Nostra felicitació més sincera a vosaltres, braus defensors mataronins, encara que perdeu, la victòria moralment és vostra i aquesta, com que ningú que vos admira la regateixa, us portarà al fi anhelat, fi que té de portar al cercle fins al cim del futbol de la nostra Catalunya.

Haveu donat diferents vegades demostració de ço que valeu, aquests mèrits tan vostres de què en feu gala diferents vegades, han de donar per fruit el cumpliment de lo que tot bon mataroní ambiciona... Això s'apropa. La resta silenci, que va dir algú.

Rosa Boix mata el seu marit.

Quan el mes de juliol del 1896 els encarregats de muntar el patíbul acabaven la seva feina, no sabien que era l'última vegada que se'ls encarregava una comesa tal. A Mataró feia molt temps que no hi havia hagut cap execució, les

darreres de què es tenia memòria eren les dels anys 1848 i 1857. La de Rosa Boix, convicta d'enverinament, posaria fi a les dutes a terme a la ciutat.

La notícia es va produir el mes d'agost de l'any 1893, al poble de Dosrius. La premsa donava així els primers detalls: *En la noche del martes último, el Juzgado se constituyó en el vecino pueblo de Dos-Rius para incoar las diligencias oportunas sobre el fallecimiento de un vecino de aquella localidad, ocurrido dos dias antes, en el cual, según rumores públicos, parecen recaer sospechas de envenenamiento. (...) Fueron detenidos la viuda y otro sujeto que se hallan en las cárceles de esta ciudad.*

Les primeres notícies eren confuses. Se sabia de cert que Ramon Jubany, motejat *Badell*, havia mort en circumstàncies una mica sospitoses, i la veu popular acusava la muller, Rosa Boix i Freginals, d'haver-lo enverinat. Però cap detall no permetia d'afirmar tal circumstància. La confirmació, la donarien els tècnics a començaments de setembre: *El sábado próximo pasado terminaron en el laboratorio químico de la Escuela de Artes y Oficios los trabajos de análisis de las visceras del sujeto que al parecer fué envenenado a primeros del pasado Agosto en el vecino pueblo de Dos-Rius. (...) Desgraciadamente se ha revelado la presencia del arsénico en las partes de las visceras que, al practicar a dicho sujeto la autopsia, se reservaron para su debido análisis.*

Davant les evidències, i la mateixa angúnia provocada per la detenció, l'assassina va acabar confessant la seva culpabilitat i hi relacionà el seu amant, Josep Gensana. Una vegada fet el relat del seu crim a les autoritats, més tranquil·la, va acceptar de rebre, a la presó, la visita d'un periodista de Mataró, que escrivia a la premsa del Partit Liberal. L'entrevista i les seves paraules, en les quals explica la seva vida, són un document de primer ordre per veure de dins la formació d'una personalitat i la gènesi del crim.

El periodista explica com va entrar dins l'establiment amb una certa prevenció contra l'enverinadora i com estava afectat per indignació popular contra un crim d'aquelles característiques.

Rosa es una mujer de 32 años y medio, según nos dijo, de regular estatura, facciones algo duras y color propio de las que se dedican a las rudas labores del campo. Viste sayas de color, jubón y pañuelo en la cabeza negros. Tomó asiento a nuestro lado, y después de darnos a conocer, y de

exponerla el objeto de la visita, procurando inspirarle confianza, siguió la entrevista en estos términos.

- Mi visita, Rosa, no te ha de causar inquietud alguna. Por que eres desgraciada vengo a verte. No he de agravar yo tu situación porque me digas la verdad por entero, y así, acaso, podré rectificar el pésimo juicio que de ti han formado las gentes, publicando cuanto me digas en los periódicos.

Animada con tal introducción, su mirada tomó una expresión de confianza y replicó con viveza:

- Muchas gracias. Asi como asi se sabrá todo. Nada he ocultado hasta ahora al Juez ni a nadie. Sólo en el primer momento pensé en que se salvara el otro que está alli; (refiriéndose a su amante). Después, pensando que ese hombre era el causante de mi desgracia, lo he dicho todo.

A los 7 años quedé huérfana de padre. Mi pobre madre no pudo mantener a sus hijos y mendigué hasta los doce en cuya edad serví en Vilasar en clase de criada. Allí estuve ocho meses viniendo después a Mataró, donde entré al servicio de un matrimonio que tiene una tienda de pastas para sopa en la calle de Barcelona, y luego en la casa del dentista D. Narciso Ballesá, hasta que me casé.

De esta última casa conservo mucho agradecimiento. Enfermé y quería yo pasar al Hospital, pero no me dejaron, proporcionándome médico y medicinas de casa Spá durante cuatro meses.

Fui a Dos-Rius y caséme con Ramon Jubany (Badell), a quien no he podido querer mucho por el mal trato que me ha dado siempre. Pegábame y me tasaba el pan.

- ¿Tenia él bajo llave los comestibles de la casa?

- No señor. Pero como sabia en que estado dejaba el pan, conocía si comía yo, cuando el volvía del campo, y me regañaba.

- ¿ Te pegó recien-casados?

- Al dia siguiente del matrimonio.

- ¿En que edad te casaste?

- A los 22 años, y como no quedé embarazada hasta 28 meses después, los vecinos se reian de mi marido y le incitaban contra mi creyéndome estéril.

- ¿De cuando datan tus relaciones íntimas con el otro?

- De dos años y medio atrás. José conocido por "el Mosso" era nuestro vecino; trabó mucha amistad con mi marido y me solicitó. Yo al principio rechacé sus importunidades, pero un dia que mi marido fué al pueblo de Argentona, fui a una viña y allí se me presentó José, y fui suya. Desde entonces hube de ceder a todo, porque me amenazaba con divulgar nuestras relaciones por el pueblo, y con poner en ridículo a mi marido. A principio del año último quedé embarazada y José se empeñó en ser padrino de mi futuro hijo. Ofreciéndose a mi marido y consultando este conmigo yo le dije que hiciera lo que fuera de su gusto. Ramón aceptó. Vino la fiesta mayor de Dos-Rius, y yo bailé con un vecino a quién le llamaban "el tuerto", porque tiene una nube en un ojo. José tuvo celos y después se apaciguó algo porque me vio bailar también con otros. Díjome que tenia una pistola para matarme en el baile. Enfurecido se fué por el vecindario diciendo que seria padre y padrino de mi hijo. Los compañeros de trabajo de mi marido se lo contaron a este, y de entonces data mi desgracia. José quería que yo abandonase a mi marido y a mis hijos para vivir conmigo en Barcelona, y rechazándolo yo, empezó a sugerirme la idea de que envenenase a Ramón.

- Oye; se cuenta que los dos teníais concertados deshaceros de Ramón de otro modo. Dicen que tú le incitaste a que fuera a hurtar unas coles del huerto de José, y que debiendo éste disparar contra tu marido al tenerlo apuntado con la escopeta no se atrevió.

- Falso todo. No hay tal. ¡Como que a nosotros nos sobraban las coles! ¡Si el otro no tenía nada y ha sido siempre algo holgazán! Mi marido era trabajador y económico. No iba a cafés, ni perdía jornales. Al volver del trabajo, rezábamos el rosario, cenábamos y a la cama todos. Los dias de fiesta jugaba a los naipes por la tarde, pero en perdiendo diez céntimos dejaba el juego.

Como decía antes mi marido avergonzado por aquellos rumores contra su honra me pegó, y se fué a buscar a José diciéndole que ya no sería padrino. Efectivamente lo fué "el tuerto".

Por esto aquél le tomó ojeriza a mi marido y me inducía a que le pusiera veneno en la comida.

Un dia zurróme Ramón al volver del trabajo con una alpargata que se quitó, y entonces yo me procuré arsénico. Cuando lo tuve vi a José en la Riera y me excitó de nuevo para que envenenara a mi marido, añadiéndome que él estaría ausente un par de días, para pasarlos en Palau, su pueblo natal. Por la noche arreglé la comida que mi esposo debía llevarse al dia siguiente, y mezclé con harina el arsénico aderezando con tal mezcla unos trozos de bacalao...

Apenas dormí aquella noche. Fuese mi marido al bosque con "el tuerto" a segar el "roldó", y a la medida que la hora del almuerzo se acercaba mi inquietud iba en aumento, la conciencia me remordía y acusaba de la muerte de mi marido. Pero ¿qué podía hacer ya? ¿Descubrir mi falta? Esperé con gran ansiedad, y sin ganas de probar bocado. Las horas transcurrían sin saber nada de José. Llegó la noche y vino mi marido por su pié quejándose de haber tenido vómitos y sentido fuertes dolores. Tenía mucha sed... La cena estaba dispuesta. Lo persuadí de que no bebiera, sino que tomara nuesta sopa de pan. A las tres cucharadas que hubo tomado dejó el plato quejándose de que sentía opresión y dolor en el estómago...

- Ramón se acostó al llegar a casa, y tu le llevaste a la cama la sopa ¿no es verdad?

- No señor. No se acostó. Cenó conmigo y con nuestros hijos abajo, y luego salió al portal de la casa donde estuvo un rato.

- Pues mira, se sospecha que la sopa que tomó, también contenía arsénico.

- Mentira. Todos comimos de ella. Ramón pasó mal la noche. Por la mañana vistióse con intento de volver al trabajo, pero no pudo. Andaba por casa. Yo le insté para que mandase por el médico de Argentona. Mi esposo se resistió y yo le dije: así como así tendremos que pagar las diez pesetas de abono al "Sr. Papet".

Más tarde fuimos por el médico. Vino y le recetó unas friegas en el vientre y unas medicinas. Llegué a casa cuando recetaba. Con mi marido estaba un pariente suyo.

- Todo el arsénico que adquiriste lo empleaste en el aderezo de bacalao?

- No señor; empleé un tanto así -y señaló lo que coje una peseta- y el resto, envuelto en un papel lo dejé sobre la chimenea.

- ¿Qué hiciste del resto? Se cree que lo mezclaste con la medicina.

- No señor, ¿como gastar otras dos pesetas? Además ya le he dicho que estaba arrepentida de mi mala acción. Cuando tuve el arsénico sobrante en la chimenea, donde acostumbro dejar el azúcar, tuve inquietud por mis hijos y por otro cualquier goloso. Lo eché al fuego y se quemó el mismo día en que se puso malo Ramón.

- ¿Qué dijo el médico del enfermo?

- Que tenía una fuerte irritación en el vientre y que se pondría mejor. Yo cobré esperanza porque al día siguiente de la visita se sintió mejor mi marido, más por la noche se agravó muy deprisa y falleció por la madrugada del día 5 del corriente Agosto.

- Dicen que demostraste poco sentimiento por aquella muerte, y que con tu amante, ya de regreso éste, estabais en los bajos de la casa mortuoria hasta gastando bromas con una vecina que quiso ver el cadáver. Por esto se cree que repetiste el veneno con las medicinas.

Rosa nególo con energía, y se puso a llorar amargamente, reiterando sus protestas de arrepentimiento, y afirmándose en que a nádie había ocultado la verdad. Entonces le dijimos estas palabras de consuelo.

- Mira Rosa. Tu falta es muy grande. Has ofendido a Dios y a los hombres gravemente labrando la desgracia de dos familias. A todos has de pedir perdón. Yo espero que tu arrepentimiento, no tardío, sinó demostrado desde luego con tu confesión sincera, te atraiga la piedad que tanto necesitas. ¿Me facultas para pedir clemencia y perdón para tí y para confesar públicamente tus faltas?

- Sí, señor; de todas veras, dijo la infeliz sollozando y enjuagándose las lágrimas. Y se retiró a su celda acompañada del alcaide.

A partir d'aquest moment ja no hi havia cap incògnita sobre el fet i només s'havia de deixar fer el seu camí a la justícia. Però aquest camí va ensopegar durant la vista del judici.

Aquest es va celebrar a l'Audiència de Barcelona el mes de novembre de l'any 1894. Els acusats eren Rosa Boix i Josep Gensana, i el fiscal havia de provar la seva culpabilitat als membres del jurat popular, format per a aquesta ocasió. La defensa argumentava que Rosa Boix era neuròtica i que patia alteracions mentals, cosa que considerava com a circumstància eximent. De l'altre acusat es feia ressaltar la falta de proves de la seva participació en el crim.

En l'interrogatori surten a relluir les dades que ja hem donat abans en l'entrevista amb Rosa Boix, però hi ha alguna novetat. Aquesta afirma que el fet d'entendre's ella i el seu amant era una cosa pública al poble, i que una vegada es va trobar penjades davant de casa unes banyes. També reconeix que va repetir la ració de verí per acabar de consumar el fet. Com a dada curiosa, el periodista que ressenya el procés fa la següent nota: *la procesada contesta siempre en catalán, y en sus respuestas se mete siempre en historias que no hacen al caso y el presidente le está advirtiendo continuamente que responda a lo que le pregunten.*

En Gensana va negar tota relació amb l'acusada.

Al jurat, li varen presentar sis preguntes que feien referència a 1.- si era culpable d'enverinament; 2.- si quedava provat l'adulteri; 3.- si en Gensana era culpable d'inducció; 4.- si la Boix va actuar amb premeditació; 5.- si va actuar sota coacció per mals tractes; 6.-si la por al marit es considerava com a motivació. El jurat va contestar afirmativament a totes les qüestions formulades, menys a la tercera, considerant innocent Josep Gensana.

I aquest resultat va produir estupor entre els presents ja que considerar incitada Rosa Boix a l'assassinat pels mals tractes, no comportava una causa atenuant, sinó eximent. Per la qual cosa el fiscal, utilitzant el seu dret, va manifestar que hi havia hagut error manifest en la consideració del jurat i va demanar la revisió del procediment. La Sala va accedir a les seves demandes.

El segon judici va deixar les coses clares i Rosa Boix condemnada a mort.

L'execució va tenir lloc el mes de juliol de l'any 1896. L'assassina va ser conduïda a Mataró per l'acte d'acompliment de la sentència: *El martes llegó la reo, que sospechaba el objeto de su traslación; pero que confiaba en*

ser indultada. El miércoles empezóse a dar cumplimiento a las formalidades que la Ley preescribe a estos casos; cuantos tuvieron que intervenir en ellas, por razón de su cargo, estuvieron a la altura de su deber como funcionarios, a la par que acertaron en la combinación de los sentimientos humanitarios que explotaban en su alma, con la misión que les llevaba o les retenía al lado de la infeliz puesta en capilla.

Altres informadors ens donen més precisions sobre l'estat real de Rosa Boix en aquells moments: *la reo debía llegar a esta ciudad en el último tren de ayer, pero no fué posible sacarla de la cárcel de Barcelona por haberle dado un fuerte síncope al notificarle que debía venir a esta ciudad a pesar de habérsele dicho que el viaje no tenía otro objeto que prestar alguna declaración*. De l'estació, la varen conduir a la presó amb tartana sota la curiositat dels mataronins sàdics de l'època: *el aspecto de Rosa Boix al descender del carruaje era de estar bastante abatida; quéjase del estómago y de la cabeza, sufriendo de vez en cuando ligeros desvanecimientos*. De Barcelona a Mataró va estar custodiada per un sergent, dos números de la Guardia Civil i un practicant. Per a l'acte de l'execució es varen presentar a la ciutat dues companyies dels cossos de guarnició de la capital, la policia, el botxí i els germans de la Pau i la Caritat.

La premsa, les autoritats polítiques i eclesiàstiques, totes les entitats culturals i de tota mena, varen enviar telegrames sol·licitant l'indult al Rei i recordant que en el primer judici havia estat absolta. Vet aquí la resposta que varen rebre: *Presidente Consejo Ministros al Director de "El Nuevo Ideal". Madrid, 22, 7 noche. La enormidad del delito cometido por Rosa Boix no ha permitido aconsejar a S.M. la gracia del indulto en favor de aquella.*

Era ja tot inútil. *El sitio donde se levantará el cadalso será en un punto inmediato a la cárcel*. El procediment utilitzat, el garrot.

El dia era el 23 de juliol del 1896. *El jueves, a las ocho menos diez minutos, tuvo lugar la horrible escena de presentarse en la capilla el ser encargado de las viles funciones de verdugo. (...) Finalmente, a las ocho, con todo el aparato acostumbrado en estos casos, salió de la capilla la reo; subiéronla a una carreta enlutada; a pocos pasos, el cadalso con el tosco aparato que causa la muerte; allí un ser que exhibía con suma naturalidad su figura; ni llebava cubierto el rostro para evitar al público la repugnancia de conocerle; después, una infeliz acompañada de los sacerdotes que la asistieron en la capilla; dos minutos más tarde, un cadáver, tres niños*

privados de padre por la mano criminal de su madre; huérfanos desde aquel momento de madre, por la actuación de la Ley.

Aquí s'acaba la vida i la mort de Rosa Boix, aquella dona que un dia va assassinar el seu marit, i va patir en el seu cos les conseqüències de la seva acció.

***

Però la burocràcia ho ofega tot, i l'Ajuntament de Mataró va estar discutint, al llarg d'uns quants mesos, les factures presentades per diverses persones al voltant de les despeses de l'execució.

Per una banda els hostalers volien cobrar els menjars servits. Vet ací el detall dels seus serveis:

CASA DE COMIDAS de José Pera Tarrats. (Sucesor de La Rossa). Rambla, número 14. Mataró.

Por el hospedaje completo de 9 individuos de la policia y un inspector que vinieron para la ejecución de la Rosa Boix 50 Pts.

Por 25 comidas y 3 camas de 7 mozos de esquadra que vinieron con el mismo objeto 50 Pts.

Por cinco cenas que se sirvieron en la Capilla de la Cárcel 10 Pts.

Més factures de menjar:

POSADA PENINSULAR, de Juan Masjuan. Tras Santa Ana, 4. Mataró.

Manutención de diez y seis individuos de la benemérita 80 Pts.

Por la manutención y estancia de cuatro agentes de Policía que vinieron a esta ciudad para la ejecución de la reo Rosa Boix 20 Pts.

Por la manutención y estancia de las didas y la criatura de la reo 5 Pts.

Abadal també va presentar factures sobre impresos i efectes d'escriptori utilitzats en els tràmits. També hi ha una factura de Salvador Roy, que cobra 165 pessetes pels seus treballs de fusteria relatius al cadafal.

I abans d'acabar aquesta crònica luctuosa d'un assassinat que va causar sensació en la seva època, i que encara avui dia és recordat per moltes persones, donarem el detall d'una sessió de l'Ajuntament de Mataró del dia 7 de setembre de l'any 1983, dies després de l'enverinament del marit de la Rosa. Diu el text: *a una presa en las cárceles de este Partido por un delito de parricidio ocurrido en Dosrius tuvo que quitársele un hijo de teta que pasó al Santo Hospital, más como dicho niño se resistiese a tomar leche con biberón dispuso el manifestante que se confiara a una nodriza del expresado pueblo de Dosrius que se ofreció a criar al huérfano durante el tiempo de la lactancia por el precio de veinte pesetas mensuales*. L'Ajuntament de Dosrius diu que el pressupost no li arriba per a fer-se'n càrrec i el de Mataró diu que ja ho pagarà.

Desfilades, seguicis, processons i xerinola pietosa.

Ara, en èpoques de descreença generalitzada, ens enlluerna encara l'actitud modèlica d'aquells temps, que no per llunyans hem de considerar primitius, quan la gent sortia al carrer més sovint i no a reivindicar coses injustes als amos i al govern, no, d'això res, sortien convocats per les organitzacions redemptores a demanar coses necessàries per a l'existència, com, per exemple, la pluja.

Som a l'any 1896: *Algunas piadosas señoras estan recogiendo donativos para la celebración de una solemne novena a nuestras insignes compatrícias y gloriosas Santas Juliana y Semproniana, a fin de alcanzar del cielo una benéfica lluvia que aminore los efectos de la pertinaz sequía que se esperimenta desde algun tiempo y que tantos perjuicios causa especialmente a la abatida agricultura*.

La novena i la consegüent processó, al cap de quinze dies, es va veure gratificada amb l'esperada pluja. Perquè la fe mou muntanyes i, en aquest cas, buida els núvols. Més eficaces varen ser certes rogatives organitzades en una altra ocasió i també per demanar que plogués. Dit i fet, i l'endemà mateix de la petició certificada per un grapat de suplicants i, és clar, del tràmit processional, plovia a bots i barrals, per a alegria dels mansos i etern escarni dels descreguts i gent dubtosa de tota mena.

També en l'àmbit de la pública demanda de caritat, però ara material i no de l'altre món, sortia a vegades una comitiva de l'Hospital per fer

trontollar una mica el cor dels mataronins i fer-se amb quatre pessetes per prosseguir la seva caritativa missió.

Però no sempre eren interessades les aparicions de gent al carrer. Sovint es tractava només de demostrar la fe i donar gràcies, en general, pels beneficis que també en general es rebien. De concorreguda ho era la *Processó de la Bona Mort*, que cada Dimecres de Cendra organitzava la *Cofradía de las Almas del Purgatorio* a benefici d'aquests ens metafísics en posició incòmoda enmig del Cel i de l'Infern. O sia que quan no eren uns els motius, ho eren d'altres i, la ciutat, la caminaven amunt i avall gent de totes menes. Alguns demanaven, d'altres suplicaven i fins i tot hi havia qui agraïa. I, és clar, tanta pietat era l'alegria de tothom.

Però no us penséssiu que això s'improvisa. De cap manera, que les autoritats també tenien la seva feina per adreçar els ciutadans indecents. I s'havia d'arribar, per qui podia, a la pública punició dels excessos: *han ingresado en la cárcel del partido cinco sujetos detenidos como blasfemos*.

Sí senyors, dir males paraules no era massa ben vist i els *cinco sujetos* més amunt recordats varen patir persecució per la justícia i per la blasfèmia. Això era en uns temps en què la gent de missa estava obsessionada perquè tothom parlés bé. I ho havien de fer fos com fos. I per a donar ànims organitzaven vistosos concursos *ad hoc*: *Concurs contra la basfèmia. Patrocinat per "Catalunya Antiblasfema"*. De motius, en sobraven en opinió dels organitzadors: *Nois de Mataró, formem un exèrcit de nois cristians i catalans. Com a cristians, no hem de permetre que el Sant Nom de Déu sia renegat. Com a catalans, hem de treure de Catalunya aquesta taca que ens deshonra, d'ésser el poble on es blasfema més. (...) Avisem-los als pobrets que reneguen, que moltes vegades ho fan per ignorància. N'hi ha tants de nois i fins també d'homes i tot que reneguen sense saber el que diuen, i que si se'ls avisés potser no ho farien. Diem-los nosaltres que no han de renegar contra el Pare que ens ha creat. (...) Lluiteu per aquest ideal i sereu braus croats que lluitareu per Déu i per l'alliberament de Catalunya de la bestialització cap on camina.*

Això, ho escrivien el mes de febrer de l'any 1935. Quines coses! Eh?

També és curiosa, en el mateix àmbit de la llengua, l'actitud davant el català i els seus usos. Hi havia qui s'indignava contra la utilització de la llengua forastera en les nostres coses, com, per exemple, en una simpàtica cerimònia casolana, una Primera Comunió: *Lo Rvnt. Rector avans de donar*

la Sagrada Forma, féu una plática preparatoria que a molts los conmogué fins a espurnejarlos-hi los ulls. Llàstima que'n semblants cassos no's prescideixi de lo que'n diuhen llengua oficial, puig que aquell raudal de eloqüència y arguments convicents se perden per la ignorància de'ls noys que són los que n'haurian de trèurer més profit y que no arriban a comprènder lo significat de la peroració; a moltas personas grans afectà més la interpretació del platicant, que la comprensió de la plàtica; feta ab nostra parla, crech que ab verdader motiu haurian devallat llàgrimes cara avall per lo molt sentida y adecuada al acte la plática desenrotllada per l'esmentat P.Rector, a qui li donem nostra enhorabona y la més coral felicitació.

Deixem-la tranquil·la, la llengua.

Els jocs florals no es fan... ni es desfan

Ja ho feien prou, això d'escriure, els mataronins de fa anys, llavors que s'havien de guanyar la vida amb proses florides i versos que regalimaven essències de la terra. I entre tots ho feien malament. Però el país ho agraïa i els lletraferits de la ploma vinclada quedaven molt contents.

Vostès que són gent entenimentada i, en general, se la saben llarga, deuen recordar pels avis aquelles representacions lluminoses, plenes de saviesa popular, d'or i vermell, amb fabricants entusiasmats, catalans d'ofici, i reines de la bellesa gramàtica. Segur que algú els ho va explicar i que encara somnien estremits en aquell bé de Déu de mosses guarnides amb decoració regional que enaltia els més relapses a la passió proteccionista. I després obria la boca aquell de la barba blanca, poeta d'una peça, que havia guanyat una flor natural que en acabar s'enduria a casa. I davant de tothom ho rematava amb la lectura d'un poema, el de la victòria. Allò sí que eren versos inspirats.

Els d'aquí, més tocats pel cantó del benefici -encara més!-, no volien capgirar-se amb pensaments exòtics i lletra impresa i no s'estaven, és clar, de punyetes. Vet aquí el motiu que la floridura de Gayters del Llobregat, el Vallès, l'Empordà, el Ripollès i la Terra Alta no s'encomanés a cap llumenera local. I per aquest únic i decisiu fet ningú no ostenta amb orgull el bell apel·latiu de *Gayter de lo Maresme*.

Tot i així els poetes de peus coixos, síl·labes tronades i versos a degolla han fet fortuna en aquesta amansida regió d'humitat i pudor de cera. I fixeu-vos que els Jocs Florals que hem hagut de patir es poden comptar amb els dits d'una mà, i encara en sobren. Però, dels Jocs de veritat, en parlarem un altre dia. Ara ve un Joc de mentida. Vull dir que una revista, veient la carrincloneria que regnava al món dels assassins d'Homer, alabat sia, va començar la guerra pel seu compte i va convocar uns Jocs Florals mai no vistos, i, com que no es varen veure, doncs explicarem el receptari de normes que, un llorejat guanyador professional d'aquells patriòtics combats va recomanar als neòfits:

Bon amic, que'm demanes
que 't digui com m'ho apanyo
per a guanyar bons premis
en tots els Jocs Florals
com a mellor contesta
la mostra t'acompanyo
dels versos que avui premien,
amb tot i ser infernals.
Són els tres primers temes
dels premis ordinaris,
amb quins, com podràs veure,
canto AMOR, PATRIA i FE,
i encara que tu els trobis
ramplons i estrafolaris,
a n 'ells dec l 'honras títol
de mestre... en gay saber.

En primer lloc el bon gust dels jurats i les necessitats més pregones del país s'encaminaven per la nota amorosa, amb un elevat sentit del deure. Vull dir que s'havia de cantar les alegries femenines de la roba bruta i la sogra emprenyadora. I elevar un monument a les virtuts masculines de l'esforç, la constància i el treball. He dit quina nota sonarà, ara veurem com la desafina el nostre benemèrit i guardonat professional:

FLOR NATURAL

- Ai, mare, no sé què tinc,
que'm trobo molt malament...!

- Ai, filla, és que són les cinc
i encara no vé en Climent!

- Ai, mare, no és pas això,
la causa del meu sofrí...!
- Ai, filla, tu dius que no,
i em sembla an'a mi que sí!

- Ai, mare, jo em moriré,
de pena i de consumició...!
- Ai, filla, que bé estaré,
sense sentí aquest corcó!

- Ai, mare, mareta, mare,
no sé lo que tinc aquí...!
- Ai, filla, potsé ton pare,
a pinyes i cops de vara,
de dins t'ho farà sortí... !
- Ai, sí...!

Després de la nota en què es feia el degut homenatge a la família, cèl·lula bàsica de la pàtria i angúnia de legisladors, poetes, funcionaris, capellans, etc., etc., doncs llavors era el moment de recordar-se d'aquesta també més amunt citada. La pàtria era qui recollia amb prosa excitada el sentiment unànime de tots els patrons de betes i fils que, tot d'una, i tots d'una, es posaven d'acord -i ja és un mèrit- a premiar qui millor donés el to de les grans virtuts nacionals, o regionals, que no hem de filar massa prim. I vet aquí un bon poema per a ser guardonat amb l'Englantina:

ESTIGUEU BONS...!

Adéu siau, companys de ma infantesa!
Adéu siau, parents!
Me 'n vaig enllà d'enllà, prop de Manresa,
que'ls aires de ciutat són molt dolents!
Me'n vaig a viure al cim d'una muntanya,
on sols floreixi orenga i romaní...!
Me'n vaig enllà d'enllà, ben lluny d'Espanya...!
Ja m'escriureu si acàs voleu vení!
Adéu, aimada esposa,
ja no't faré més nosa!

Cuida bé els conillets i les gallines;
i treu-li les trenyines
que tenen en llur gàvia,
i pensa a dir a l'àvia
que 'm trobo trist sense ella i sempre ploro,
però que quan retorni, si hi penso,
li portaré un lloro.

Ja tenim l'exalçament patriòtic tranquil. I resta, però, un altre dels grans motius que a benefici de la terra es creia indispensable: la religió. Hi havia d'haver poema de missa, si no, la cosa no era cristiana i s'enfadava la jerarquia. Que si l'amor i la pàtria són recomanables, ho són, només, en tant i en quant els de la sotana ho deixen lligat i ben lligat, i aquell *Català de Déu*, de què parlava Prat de la Riba, unió espiritual dels homes i les comarques, només tenia ferma realització vora un ciri encès a la salut d'un Sant de reconeguda solvència. Som-hi:

CAMI DEL CEL

Que hermosa era la Sió mirant enlaire!
Tothom deia el mateix: "Es una santa!"
Mireu-la com vulgueu, de fit, d'escaire,
i li veureu cert aire,
com d'haver passat son, fret, i... carpanta!
I un jorn i un altre jorn se la trovaba
resant a Sant Baldiri,
i amb tanta devoció s'hi entregava,
que no se n 'adonava
que'l regalim d'un ciri
li anava esquena avall i la cremava...!

La pobre Sió,
tot fent oració,
morí en un recó
d'un atac de fel.
I el pare prió,
qu 'era un bon senyó,
dalt d'un carretó,
la féu pujà al cel.

Oh, Oh, Oh,
prou d'aquest coló!

Vet aquí, aficionats a posar en vers i rima les essències pures de la terra, i tot aquell manat de sons pagesívols tan enyoradors, quines són les normes que haureu de seguir per fer-vos amb l'èxit. I que ningú no digui que ja no se'n fan d'aquests versots, que és mentida. Es clar que han canviat les formes, però els poetes sempre s'han engrescat per les mateixes coses. I, vaja, tampoc no hi ha tanta diferència, a escriure com abans: *Maria mon cor delira / i se em fessis un petó*, si ho comparàvem a un greu i compromès treballador del vers dels nostres dies: *Maria ara ve la Roser / quants serem; tres!, ai que bé.*

Els malalts contents

A Mataró, els savis hi tenen la terra abonada. Aquí, com més grossa la facin, millor. Que ja va dir un alemany que les mentides s'han de dir d'envergadura perquè tothom les cregui i n'estigui convençut. Quan un invent ha fet la seva aparició portat de la mà d'un entès qualsevol, els de la ciutat, mansois de tota la vida, i amb la curiositat de la innovació, l'hem beneït de seguida.

Amb quina il·lusió varen rebre els capgrossos de l'any 1923 el primer aparell de raigs X que va tenir a bé de deixar-se veure per aquestes latituds. Estava situat al carrer de la Palma n. 15 i s'anunciava així: *Raigs X. L'aparell més perfecte. Primer i únic a Mataró. Sense necessitat de despullar-se el malalt veu l'enfermetat que pateix. S'aplica gratis*.

L'èxit devia ser enorme. La clàusula de la gratuïtat no deixa suposar cap altra cosa. I els mataronins varen entrellucar vestits la civilització moderna. Però, retardant els avenços, hi havia aquella gent que no se sap estar callada i que fica la pota en qualsevol lloc, només per fer-se veure i criticar. Mireu què deien del metge que va fer el prodigi de posar-nos al món -de la ciència, s'entén-: *la eminència de la Palma, metge famós en possessió d'uns aparells per donar banys de bombeta i per estroncar un estronut, de raigs vocabularis X Y Z i para-llamps per no perdre mal; que després d'haber-se graduat en la Universitat de Washington D. C, en el Nacional Institute of Sciences de London i New-York i en laB. Rhigutt Academie de San Celedonio, s'ens va presentar a Mataró amb unes descripcions literàries*

radioteràpiques, mayeroniesques, magnètiques i vuitlingüístiques pròpies per un país on sols hi visquin crancs.

La maledicència no té fi, i d'aquesta manera quedava per terra la labor meritòria d'un home que ho va fer tot per posar remei als patiments dels naturals d'aquí mateix. Però no callen els poca-soltes, i ara fan veure que han anat al digne local on les malalties no existien:

Certament aquest prodigi 'de facto', savi entre els Doctors, establert a Mataró, no sols ha portat LA SALUD al carrer de la Palma, sinó que en l'immortal Ciutat de las Santes, s'ha pogut veure per fi gràcies a ell, lliure de donya Epilèpsia, de don Nerviosisme i de molts altres dons, com don Bronquitis, Meningitis, Nefritis, Metritis, Arttritis, Miocarditis i demés acabats en itis, que contínuament ens vénen prenent el 'pel.litis'.

Nosaltres ja havíem sentit parlar de les facultats estupendes d'aquest minyó superàvit d'en Roqueta, que lo mateix exerceix la magnètica que la maniática i que amb la mateixa serietat estudia un ull de poll, que els demés ulls de les persones.

I fixeu-vos en què van trobar dins el local sanatori: *Entràrem i quedàrem estorats. Allò més que un despatx, més que un consultori, més que un observatori mèdic, era la Societat de les Clíniques de les Nacions aplegades en una. Hi havia de tot i de tot el nou: Ampolles de totes classes amb tots els idiomes; eines operadores de totes les races, 'rayos' de totes les lletres de tots els abecedaris i màquines especials de totes les espècies humanes.* Amb la boca oberta varen quedar.

Carnestoltes d'abans d'ahir.

Els nostres besavis es divertien com podien, i quan podien. No hi havia a Mataró massa possibilitats de prendre-s'ho rient, i les poques vegades que l'autoritat i el senyor bisbe permetia de guanyar temps a les cabòries, doncs som-hi.

Una de les festes populars més concorregudes era el Carnestoltes, per cert, molt mal vista per les autoritats eclesiàstiques, que ho consideraven cosa de pecat mortal. En aquells pocs dies la gent de la ciutat es llançava al carrer per celebrar el maremàgnum engrescador i heterodox.

Vet aquí la crònica puntual d'allò que fou el Carnestoltes mataroní de l'any 1901. *Dissapte passat a tres quarts de nou del vespre, sortí de la societat 'Nova Constància', la comitiva que devia anar a rebre al Marquès de les Cabrioles. Per aquell motiu, fou molta la gentada que deixà ses llars per anar a aprofitar algunes estones d'alegria. Després de l'arribada del tren, a les nou, sortí per la porta principal de l'estació, la figura del gran personatge en qüestió, qu'al saludar al públich fou aclamat per aquest.*

Posada en moviment la comitiva, obrian la marxa uns quants disfressats cavallers ab los cavalls vistosament guarnits, seguia una nutrida orquesta tocant ayrós passodoble a la que seguia la carretel.la ahont hi anava el Rey de la esplendidès y de la truhanería qu'estalvia quan no té cèntims y ho reventa tot quan ne té. Anava il.luminat ab llums de bengala portant escolta montada y disfressada. Lo seguían altres cotxes ab nombroses comissions d'altres tantes; societats recreatives que compta nostra ciutat y acompanyats d'una altre orquesta y una munió de noys ab atxes de vent enceses. De la sortida de l'Estació feren la següent volta: Carrers de St. Feliciano - St. Antoni - Tras Sta. Agna - Mercè - Cuba - Plassa de Cuba - Joaquim - St. Benet - St. Rafael - Argentona - St. Roch - Riera y Rambla. Desde'ls finestrals de la biblioteca 'Nova Constància' enjegaren una porció d'escopetades en demostració de festejar al Rey de la broma que s'hostetjava en aquella societat.

Sortits al balcó, el secretari d'En Carnestoltes feu la següent arenga:

Ciutadans: De còs present
teniu al monarca august
que arriba aquí disposat
a dar-nos a tots molt gust.

La solemnial recepció
que l'hi fa aquesta ciutat
l'ha conmogut y are's trova
d'allò més emocionat.

Y preveyent la gran planxa
que faria de segú
m'ha dit: apa Secretari
en nom meu parlaràs tu.

Tinch donchs l'altíssim honor
de saludar desd'aquí
en nom del gran Carnestoltes
al poble Mataroní.

Sobre tot a 'La Constància'
que al oferir son Casal
a sa Majestat, l'hi evita
lo gasto d'anar a l'hostal.

En aquest suntuós palau
dará'l Rey ses recepcions
y aquí rebrà dels seus súbdits
les més franques ovacions.

Ell en pago, infundirá
en los cors los alegrets
y veurem desenrotllar-se
fenòmenos molt distrets.

Aquells que tot l'any gameguen
recobraran la salut
y 'ls vells seguiran la broma
igual que la joventut.

Aquí veurem com s'empassa
gat per llebre'l més pintat;
qu 'ls mascles vestits de dona
són una calamitat.

Un jovenet disfressat
patonejarà a les noyes
y elles creyent-lo famell
hi jugaran alegroyes.

Molts casats confiant qu'ella
s'en ha anat dejorn al llit
la tindran prop espiant-los
de cap a cap de la nit.

En fi això serà un bullici,
farem techs y balls del hú

y riurem per les butxaques
sense fer mal a ningú.

Avant donchs Mataronins
allunyeu lo malhumor
y desterrem les cabòries
que duhen tristesa al cor.

Y ab broma de bona lley
tot fent salts y giravoltes
honrarem com és degut
al nostre Rey Carnestoltes.

Parlà després el Rey de la bogeria que sens dupte per l'emoció que l'embargava, els taquígrafos no pogueren pendre nota de lo que deya com tampoch l'entengué l'atapahida gentada que hi había a la Rambla. Acabà la festa ab un ball lluidíssim celebrat en l'espayós saló de la 'Nova Constància'y que resultà petit degut a la gran concurrència qu'hi freqüentà.

Però no tot va transcórrer a gust dels pietosos cronistes: *Sentim la nota discordant qu's donà per lo referit personatje y que fou generalment censurada y hasta vista ab indignació; això és, l'acció de simular lo donar la benedicció al públich, cosa que podia molt ben estar-se'n y no debien tolerar los organissadors de la cabalgata.*

Però les festes són així, surten de mare, i ningú no sap com acabarà la gresca i les rialles, encomanadisses, irregulars, herètiques.

El perill a vegades s'allunyava, i el costum de les Caramelles es va ressentir d'una clientela poc constant. Llavors sí que no calia témer pecar de pensament, paraula o obra. Tot i així tampoc no filaven per a tothom: *La popular festa de les caramelles, entre nosaltres se va perdent, no quedant-se ara mateix ni rastre. Que sapiguem no n'haurà sortit cap colla que valgui la pena. Ve és cert que els temps actuals no ho afavoreixen, puig tal com van les coses d'Espanya no és del cas que'ns permetem semblants expansions, sinó de mirar ahont nos portaran los homes de la Restauració, que per ara, que sapiguem, no han restaurat res més que la butxaca de quatre pela canyes a costa de la suhor del sufert poble espanyol, el que de mica en mica va perdent totes les tradicionals costums, la pàtria y tot lo que ab tanta fè, zel y ardor conquistaren nostres passats.*

Morir-se a l'Hospital.

Corria l'any 1917 quan Josep Vives i Batlle, ciutadà mataroní d'idees avançades, va ser internat a l'Hospital de Mataró. La seva malaltia era irreversible i, en aquella casa, hi va passar els darrers mesos de la seva vida. Però no d'una manera reposada i acollidora, a la qual tenia dret, sinó que va haver de patir la intransigència dels posseïdors de la veritat. Aquesta gentussa desaprovava l'actitud d'en Vives i volia que *abdiqués dels seus principis i fes un acte d'ostentació catòlica.*

Els funcionaris i les funcionàries de Déu varen estrènyer el seu cercle damunt el moribund: *Era inútil que en Vives els hi digués que'l deixessin tranquil, que l'amoïnaven i que l'acabaven de matar. La pressió era cada vegada més forta arribant fins a l'extrem de dir-li que la seva mort era pròxima i fatal, treient-li aixís l'últim raig d'esperança, que és el consol dels que sofreixen.*

El cronista que ens relata els esdeveniments luctuosos afirma que, una vegada mort, i davant dels pares desconsolats, els professionals del bé varen prémer amb malvolença tot el seu verí i els digueren que el seu fill *havia mort com un gos i que com un gos havia de ser enterrat*.

La moral de la història, verídica i certa, no es fa esperar: *és preferible passar la vida a la presó que morir-se a l'Hospital, perquè a la presó, almenys, a un hom li deixen passar la vida alegre, mentre que per a morir-se a l'Hospital l'obliguen a complir amb els reglaments de l'agonia.*

Una de malvats.

En els anys que Espanya perdia Cuba, i Catalunya començava a protestar, aquí a Mataró passaven coses més avorrides, o no tan transcendents. Perquè, de les aventures i malifetes d'un subjecte motejat *El Carrilaire*, no en podem treure cap exemplari de bones maneres, ni gairebé un mínim anecdotari. I quan aquest subjecte, criminal sense escrúpols, i assassí d'arma blanca, va caure a les mans de la justícia per pagar el preu dels seus delictes, els va pagar. Que aquests delictes no acostumen a quedar pendents, quan els cometen desgraciats.

Aquest altre cas explica adequadament què arriba al que fuig del bon camí, i qui ho vulgui entendre que ho entengui: *De regreso de esta ciudad*

donde habían pasado la tarde, a eso de las nueve de la noche José Massuet y Sala (a) Belleruch, mozo de labranza que había sido de una casa de aquel vecindario, frente a Can Portell, despidióse de un compañero suyo, y al poco rato apostado el Belleruch en el camino por donde debía pasar el otro al dirigirse a la casa de campo donde trabajaba, acometióle pistola en mano obligándole a que le entregase el reloj y unas cuantas pesetas que llevaba en el bolsillo. Parece que el Belleruch más tarde estuvo en la Cervecería Española y que vendió el reloj robado a un vecino de esta ciudad y la pistola en una armería. No era massa intel·ligent, i el varen enxampar l'endemà mateix.

Més llest, però més errat, va ser el que aguaitava la seva víctima, i que va dirigir els seus trets amb bona fortuna, per al mort-que-no-va-ser: *Dissapte passat cap allà a las nou del vespre el subjecte conegut per 'Frascuelo Chico' fou objecte d'un atentat. Aquella hora venint de Santa Rita se aturà a la font anomenada del 'Primer de Maig', ahont hi reposar un rato. Quan se disposà per anarsen, no havia donat gayres passos l'hi dispararen dos trets, errando al primer y ferintlo a la cuixa el segon. Gemegant y cridant aussili va dirigirse cap al punt del guardaconsums de la Riera de Cirera essent aussiliat per un home que l'acompanyà al esmentat punt. Allí hi acudiren una comissió de la Creu Roja ab una llitera, el metje forense senyor Franquesa que sondejant la ferida pogué extrèurer la bala y colocat a la llitera els de la Creu Roja lo portaren al Hospital. Segons notícies el ferit ha declarat no conèixer l'autor dels disparos.*

Molts són els atemptats i les violacions de la llei, però amb aquests que he relatat ja aneu tranquils.

Ara ens fixarem en amb quines condicions s'efectuava l'alliçonador correctiu dels que la societat apartava del seu si. Perquè la presó de Mataró era un lloc molt concorregut per aquesta mena de genteta amb vocació de viure amb l'esquena dreta. I entraven a la presó i en sortien amb una facilitat que sorprèn: *Durant la nit del dijous al divendres d'aquesta setmana, escalaren las tàpies de la presó d'aquesta ciutat tres presos, quins amb trossos de faixa i desfiles d'una manta fabricaren una corda per escalar la paret y un cop dalt de la taulada, arriarse a baix. Entre'ls tres se n'hi compta un que no molt temps enrera, va fer la mateixa operació, en la pròpia presó; però la justícia'l va 'aranyar' a la Barceloneta y tornava a ésser pres ¡pero de quin modo! segons veu pública lligat ab grillets mans y peus, més res hi ha valgut; (es diu que deya que tornaria a fugir) y ab son enginy ho ha*

lograt. Ell sí que pot ben dirse com el 'Tenorio': 'yo a la justicia burlé... ". Es veu que ha anat a acadèmia y n'ha sortit aprofitat. Segons indicis n'és llicenciat de presidi.

Quin esvalot hi havia en l'administració d'això de la justícia. Pels seus subjectes passius era oli en un llum, especialment a la presó d'aquesta ciutat tan nostra. Perquè com hem vist, i com tornarem a veure tot seguit, allò era un obrir i tancar portes continuat. I quan no s'escapaven per la teulada ho feien per sota terra. La qüestió era marxar d'aquell lloc tan poc agradós. Aquestes notícies són de l'any 1899, però n'hi ha d'altres de moments diversos que també ens ensenyen les mateixes virtuts dels professionals del pirandó ben tocat. Vet aquí una altra mostra de les habilitats llurs: *A la nit del dimecres al dijous han fugit de la gàbia cinch presos. Aquesta vegada no han fugit per la teulada, sinó que ho han fet per sota terra. Haventne fugit per dalt y per baix, ara no més falta que en fugin pel mitx.*

En aquesta darrera fuga els presoners varen estar de sort, perquè eren els dies de Nadal i els torrons i les neules els esperaven per a celebrar-ho a la llar familiar. I a passar-se-la bé, que són quatre dies.

El padre Claret diu a les casades què han de fer per anar al Cel.

De segur que no en sabeu res de l'estada d'Antoni Maria Claret i Clara a Mataró. Aquest beat fill de Sallent va venir a la nostra ciutat l'any 1845, quan el seu nom encara no assolia l'apogeu d'èpoques posteriors. De tota manera ja se li notava una certa flaire de santedat. I per fer mèrits, amb trenta anys a l'esquena, va anar a fer de missioner a les Canàries, terra de pecats molt grossos.

Amb aquesta empenta evangelitzadora, el trobem l'any 1845 quan va venir a Mataró a predicar la Quaresma d'aquella temporada. També va realitzar exercicis i lliçons de clergat. Però durant els dies de l'estada, del 2 de febrer al 30 d'abril, va aprofitar el temps per una tasca superior: la redacció d'un llibre.

Vet aquí el títol del volum pensat i escrit a la Ciutat de Les Santes: *Avisos muy útiles para las casadas, que para su bien espiritual y temporal les dirige el Excmo. e Ilmo. Sr. D. Antonio María Claret, Arzobispo de Trajanópolis*. Aquest llibret, de cinquanta pàgines escasses, era un manual *a*

divinis del matrimoni per a ús de totes les donzelles que ho havien deixat de ser per pròpia voluntat.

Diu Claret: *no hay duda que el estado de continencia es más perfecto que el de casada; pero si la Divina Providencia te ha criado para éste, no debes ahora suspirar por aquél; pues en él no te santificarías, antes bien te perderías porque no cumplirías con tus obligaciones; más vale que te contentes con el de casada, porque si bien es menos perfecto, te es más natural*. Això pel que fa al centre mateix de l'interès del llibre: la dona.

Ara es tracta de repassar les obligacions que la casada té amb Déu. Són de tota mena, però el nostre guia té una insistència especial per les més horroroses, les que de segur us portaran a l'infern de cap.

En primer lloc la blasfèmia: *A las mujeres que hablan mal no sólo las castiga Dios después de la muerte con las llamas del infierno, sino también a veces aun en este mundo: He aquí un caso que a mi me sucedió en cierta población de Cataluña: Oyendo, al pasar por una calle, a una mujer que hablaba mal, la reprendí, y se contuvo en mi presencia; pero después iba continuando en sus reniegos, cuando Dios tomó de su cuenta el corregirla: la castigó tan severamente, que hinchándosele la lengua, no le cabía en la boca, y esto iba acompañado de una convulsión y respiración tan cansada, que amenazaba ahogarla luego.* Això va passar a una d'aquestes dones que: *más bien que cristianas se las deberá llamar avispas que pican, serpientes y raza de víboras que muerden, destinadas al fuego eterno.*

Ara tocarem els pecats que tenen el seu origen en la vista, en les coses que els ulls veuen i no haurien de veure. Aquí teniu els consells: *Procura mortificar los sentidos, especialmente la vista.(...) La mejor señal de castidad es la guarda de los ojos. (...) Las vírgenes deben estar retiradas, y deben abstenerse no sólo de ver, sí que también de ser vistas.*

Un altre motiu de pecats és la lectura: *No sólo aborrecerás los libros de comedias, sí que también los libros de novelas, cuentos, romances, folletines de periódicos y otros de esta especie, que por desgracia en nuestros infelices días inundan la tierra. (...) Apártate, pues, de estos libros, hermana mía, y si en alguna ocasión vieres alguno en manos de tus hijos, quítaselo con la misma prontitud con que le quitarías un veneno o un cuchillo con que se pudiera matar, pues veneno y cuchillo infernal son estos libros: no los permitas en tu casa, échalos al fuego al momento, quemados*

deben ser como su autor, que es el demonio, que quema y quemará por toda la eternidad.

Passem a l'activitat teatral, que, és clar, tampoc no ha d'existir per a la dona casada que s'estimi a si mateixa: *¡Comedias!... ¡oh! (...) Escuela de la lascivia, magisterio de la torpeza, universidad de los vicios, fuente de todos los males, peste de la república... (...) En casi todas se representan con la mayor viveza enamoramientos, solicitaciones lascivas, violencias, celos, traiciones, adulterios, desafíos, suicidios y otras mil cosas a cual más provocativas. (...) ¡Ahí todo se reduce a mentiras, adulaciones, caricias, desdenes, truhanerías, palabras disfrazadas, canciones profanas, alocuciones deshonestas, sales picantes, agudezas, movimientos y saltos extraordinarios, gestos indecentes e indignos no diré de gente de honor, sino hasta de gente soez y de haraganes, especialmente en los sainetes y en los bailes.*

Hem arribat a l'hora de ballar-la, perquè la dansa i totes les seves manifestacions: *están en oposición con el espíritu de Jesucristo y de la Iglesia*. Una especificació molt útil és la que ara ve: *Te diré más, en tanto nos salvaremos en cuanto nos conformemos con Jesús y María, y en verdad que nunca he leído que fuesen a bailes.* Mireu què us pot passar*: Y ¿hubieras querido hallarte en aquel sarao que se hacía en cierto lugar de Cataluña, en el que estando en lo más animado del baile, cuando menos lo pensaban, hundióse de repente la casa, y quedaron envueltos en las ruinas no sólo los que bailaban, sino también los que lo presenciaban?* Però tot té una explicació: això dels balls, com tantes altres desgràcies, ens vénen de l'estranger*: La España habia estado mucho tiempo sin bailes, y los moros los restablecieron como enemigos capitales de la Religión. (...) Todo viene del demonio, que pone en movimiento a sus secuaces, que són los herejes y los viciosos. Yo sé de una junta de herejes, que entre los planes que adoptaron para acabar con el Catolicismo y quitar en cuanto fuera posible las funciones de la Iglesia, fué uno el de sustituir a ellas comedias y bailes, y si pudiesen ser nocturnos mejor; porqué són más a propósito para desmoralizar.* Un altre perill molt imaginatiu que poden patir les balladores*: No solo peligra la casada de perder la fidelidad a causa de los bailes, si que también peligra de abortar, como no pocas veces ha sucedido de resultas del cansancio de los saltos y giros que se hacen en los bailes, y ¡que cuenta se les espera para el dia terrible del juicio! ¿Que responderán a las quejas sentidísimas de estos hijos que, cual otros Abeles, gritarán venganza contra*

sus madres peores que Caín, pues por sus gustos y caprichos se hallan por siempre privados de la feliz posesión del cielo?

També s'ha d'anar en compte amb l'oci, que no fer res ha estat sempre origen de pensaments desencaminats i d'accions que no volem ni reproduir. Amb les modes s'haurà d'estar alerta, fixeu-vos què li va passar, a una mossa que no en tenia mai prou: *estando una doncella componiendo sus trajes profanos ante su tocador, se le aparecieron cuatro demonios, los que agarrándola, la apretaron fuertemente la cabeza, y con sus manos llenas de inmundicias la ensuciaron la cara y el resto de su persona. Al experimentar esto la joven profana, cayó en tierra como muerta. Reparada después del espanto, y entrada en si misma con el desengaño, renunció al mundo y a todas sus vanidades, y acabó sus dias con ejemplarísima vida.*

Ara anem a endinsar-nos en el tema marital, o sia en les coses que la dona ha de fer per mantenir l'harmonia de la llar. Aquí podríem repetir els savis consells que les feministes de Mataró tenien com a honor i delectació domèstica, però ja n'hem parlat. En Claret, en canvi, també fa referència a aspectes més morbosos de la relació de la dona i el seu marit: *pide consejo a quien te lo puede dar, y conocida tu obligación, cúmplela, sin pararte en escrúpulos, aunque sea en el día en que intentes recibir los Santos Sacramentos. Al efecto te debo decir, que algunas veces ha sucedido que olvidadas las mujeres de su obligación, han sido causa de extraviarse sus maridos. ¡Y que daños y que desgracias no se han seguido de aquí! ¡y quan reas serán en el tribunal de Dios!*

Vet aquí que: *el mejor medio de portarte con tu marido, por colérico, vicioso, impío e inmoral que sea, es la paciencia, afabilidad, silencio, y sobre todo la oración.*

El petit manual d'instruccions arriba a la fi. Abans, però, hi ha les normes per educar els fills i per fer-los arribar al cel de totes-totes. Mireu què ha de resar la mare que acaba d'infantar: *Jesús y María, no quiero ser madre de hijos condenados. Si veis que se ha de perder, hacedme la gracia de quitarle del mundo, mientras es un angelito inocente.* Claret diu a les mares que: *Y si se te muere, no llores, porque sería llorar su suerte, y olvidarte de la demanda.* Aquí tenim un altre exemple cert i verídic de les coses que passen, la història és referida a una nena que: *a la edad de cuatro años y algunos meses estando en compañía de otras personas presenció un*

escándalo; y desde entonces llevó una vida tan mala por espacio de veinte años, que daba horror.

Deixem-ho estar que això és un pou sense fons. Reflexionem un moment, abans, sobre el que ja hem dit. Claret va escriure aquest llibret a Mataró i, és clar, d'alguna manera s'hi deu reflectir la seva experiència local. No hem sabut trobar-hi cap insinuació als natius, i ens costa acceptar que, els casos relatats, els hagi viscut a la nostra ciutat, força pietosa i moderada. Però, vés a saber! Es tan dolent el dimoni! Adéu-siau i no oblideu, de tota manera, el crit de guerra del nostre Sant: *¡Cuántas abominaciones! ¡Cuántos adulterios!*

Metafísica del mataroní integral.

Hi ha d'haver, per força, una substància conformadora original. No s'entén de cap altra manera que els habitants de Mataró ens assemblem tant al veí, i al senyor aquell que passa per la cantonada i no sé qui és. Aquest greu problema ha fet pensar a més d'un intel·lectual casolà, que, pobret, no ha arribat enlloc després de cabòries, preocupacions i algun article teòric sobre la qüestió.

Un d'aquests va expressar els seus descobriments en un paper molt enginyós que, sota el nom d'*El Perfecte Mataroní*, és un inventari de la magnitud dels homes i dones de la terra. Anem a fer cinc cèntims de l'economia d'aquests subjectes, sota el mestratge de Josep Rabat, autor d'aquestes intel·ligents línies.

El perfecte mataroní es home de carácter, de carácter greu i reposat, no és bulliciós ni te cabòries, no és idealista, ni sentimental, ni romàntic ni naturalista. Es positiu. Si un dia surt a fora a pendre el sol, ja l'admira a la naturalesa, ja li agrada veure els camps plens de verdor, pero alló a n 'ell no l'extassia ni l'entussiasma perque naturalment, diu, que si una col és verda, un camp de cols és un camp ple de verdor i aquella verdor a n 'el perfecte mataroní no l'inspira per fer versos, li dona per fer càlculs. Un camp ple de verdor vol dir abundància, l'abundància vol dir baratura i la baratura vol dir tranquilitat i repòs, i lo que vol ell es aixó, una vida reposada i tranquila, sense emocions ni excessos d'alegria, sense pena ni gloria, un benestar de bona persona.

La bona marxa del negoci i la pau de la familia és lo únic que'l preocupa, lo demés no dona pa, dona disgustos, i el perfecte mataroní

tampoc ne vol de disgustos. Axió no vol dir que deixi de complir el seu deure de ciutadà; al contrari, el perfecte mataroní compleix. Pero hi han maneres de complir, i ell ho fa en conciència, sense apassionament ni violència, ho fa amb calma i sang freda. No vol propaganda ni crits. N'hi ha prou amb que li diguin. -De part del senyor -diguem-li don Lluís- que confia amb vostè -Que perdi cuidado -contesta ell, i veuràs que després de cumplir surt del lloc ont ha dipositat la seva voluntat de ciutadà, amb la pausa i serietat de qui ve de donar un pas trascendental. I si després de la lluita el veus comentant la victòria, sentiràs que diu, amb l'aplom de qui està convensut de lo que diu: -El triomf era segur-: i és que ell ja ho sab de cada vegada que'l triomf era segur.

An el perfecte mataroní no'l busquis enlloc del dilluns al dissapte. Si el vols conèixer te d'ésser el diumenge. El diumenge per ell és el dia solemne. Quan és diumenge la conciència li diu: -Tu has passat la setmana tancat al teu despatx o a la teva botiga, i mentrestant no t'has recordat que la ciutat a que perteneixes era una ciutat sense ciutadans, una ciutat abandonada-. I el perfecte mataroní llavors obra de bat a bat les portes de la gàbia, ont ha passat la setmana fent números o medint llustrina i surt a dir al mon: -Nosaltres tenim feina a casa pró quan convé també en sabem de fer de ciutadà.

Al dematí (del diumenge) va a missa i fa lo que s'ha de fer per anar a missa, assentar-se o agenollar-se quan es l'hora de fer-ho. Tal volta si li preguntessis per qué s'assenta o per què s'agenolla, no sabria contestar-te res més sinó que perquè es l'hora de fer-ho. A la tarda va al "cine" acompanyat de la família. El perfecte mataroní el diumenge surt amb la familia.

Pró si el diumege es per ell el dia solemne, hi ha una hora qu'és la més solemne del diumenge i aquesta hora es la de vuit a nou de la vetlla. Aquesta es l'hora que la personalitat dels ciutadans perfectes es mostrada en tota sa plenitut, es l'hora que'ls perfectes mataronins acudeixen com un home sol a donar a Mataró el verdader aspecte de ciutat. ¡¡¡La Riera!!! Tu no sabs lo qu'és la Riera en aquella hora per el perfecte mataroní?... La Riera es Mataró. El ciutadà que no's passeja per la Riera en aquella hora de l'afirmació de la vida de la ciutat, no és un bon ciutadà, es un estranger, és un intrús que no és digne d'esser nomenat mataroní. ¡La Riera! Ja n'hi poden posar de làpides que diguin "Rambla de Mendizábal". Ja n'hi podrien posar mil d'altres amb mil noms gloriosos, per el perfecte mataroní sempre será la

Riera. I Riera te d'esser ¡qué carai! Aixís ho vol aquell estol de ciutadans que s'hi passeja. Allá els hi veuràs a tots. Els hi veuràs quan son joves passejant-si amb la serietat de qui va a una professo, els hi veuràs quan ja no ho son tant de joves, que s'hi passejen amb la mateixa serietat dels altres, i els hi veuràs quan de joves ja no els ne queda res, passejant-si amb la gravetat de l'home d'experiència i cap de familia. I a cada volta que donen al passar per davant de la casa d'aquell senyor -que havem quedat en dir-li don Lluís- la saluden, però el seu saludo no és un saludo vulgar -bona nit- sino un saludo respectuós com si saludés una església. I un senyor amb patilles blanques que llueix corbates de colors virolais, torna el saludo en nom la casa.

I, ai lector! quin contrast! Entre tantes fatxes de setmana santa hi veuràs un pomet de flors de primavera, de cares rialleres amb ullets blaus i negres i llavis petoners capassos de fer perdre la virtut a un sant que no fos fill de Mataró. Però els perfectes mataronins no se'n donen comte de que la Riera és un jardí florit, no la senten l'aroma atraienta de les poncelletes que troben al seu pas, aquella alenada de joventut i d'alegria no hi penetra dintre aquells sers frets i seriosos que sembla que cumpleixin una eterna prometensa, i aixís veuràs que de l'edat que casi n'abunden més de mataronins perfectes és des que ja fa trenta o quaranta anys que han fet vot de celibat (prou que se'n queixen a san Josep i a santa Maria) i que en ses cares de funerària hi llegiràs que en els seus cors enlloc d'una il.lusió hi tenen una regla de multiplicar.

I veuràs també, pacient lector -i perdona que ja acabo-, que al despedirse de la Riera el perfecte mataroní diu cada diumenge les mateixes paraules, la mateixa sentència: -Si no fos aquesta hora del passeig per la Riera, Mataró semblaria un cementiri.

I jo a no sapigué cóm i quán va néixer la ciutat de Mataró, creuria que la va fundar un senyor Esteve i que en el primer edifici que aixecà sobre la primera pedra hi establí una botiga de vetes i fils.

Hem volgut deixar els accents tal com ragen. I és que són molt bonics.

Un esclau negre a casa nostra.

Hi havia una vegada un xabec algerí que navega que navegaràs va ensopegar fent trafiques amb la nostra ciutat. I, als seus tripulants, els hi va agradar tant que varen quedar-s'hi. Conten els que ho saben, gairebé ningú, que aquesta barca comanada pel l'arraix algerí *Majamet Jamayda Toya* va estar ancorada davant la platja, perquè les autoritats així ho manaven.

El fet és de l'estiu de l'any 1815, i aquesta imposició es devia a qüestions d'ordre sanitari. No sabem ben bé de què anava la cosa. Potser hi havia entre els tripulants alguna persona tocada d'una malaltia contagiosa o, tal vegada, transportaven aliments insalubres. Es cert, però, que les autoritats que hi entenien varen detenir el xabec durant una temporada que tampoc no sabem precisar. Podem afirmar, en canvi, que l'arraix no tenia ni un *duro* i que per alimentar els seus homes va haver de manllevar diners a diverses persones.

Passen els dies, les setmanes, potser els mesos, i els creditors, que no eren desinteressats, varen voler cobrar. El nostre amic *Majamet Jamayda Toya* era tot bones paraules per als qui l'empaitaven amb els rebuts firmats per la seva mà. Cansat que el perseguissin a totes hores va trobar una solució que tranquil·litzaria tothom.

Vet aquí la iniciativa del musulmà per deixar contenta la clientela del dèbit: els va remetre, en penyora, un esclau negre, que era l'únic bé una mica decent que posseïa al xabec. Ara donarem un cop d'ull a l'acte notarial que, signada per Desiderio Torras y Golorons, certifica l'operació mercantil. Amb data de dos de setembre de l'any ja especificat, l'algerí afirma i: *de su espontánea voluntad confiesa, y reconoce a Juan Barceló y Comp. del Comercio de la Ciudad de Barcelona: que le está debiendo la cantidad de doscientos duros plata, moneda española, por igual que en diferentes partidas le han dado al prestado para sus alimentos, y los de la tripulación del Jabeque Argelino titulado 'Massuda' del qual dice ser interesado, y que se halla anclado en la rada de esta ciudad detenido por el Gobierno por razón de una causa promovida por la Diputación de Sanidad de esta ciudad, y Corregimiento, cuya cantidad confiesa haber recibido de dicho Juan Barceló y Comp., en moneda sonante, y de contado, realmente, y de hecho a sus libres voluntades.*

Jamayda tenia tota la intenció de fer efectiu el seu deute en un termini de quatre mesos: *promete los mismos doscientos duros en la propia*

moneda española de plata, u oro, metálica, y sonante y no otra devolver, y pagar al referido Juan Barceló y Comp. dentro de la ciudad de Barcelona, o la de Valencia, u otra población de la Península dentro del término de quatro meses próximos, y del día presente en adelante contaderos, sin dilación, ni escusa alguna. Mentrestant, com dèiem, i per demostrar la seva bona voluntat, deixa el negre *Barca* en mans dels creditors, el primer dels quals era Francisco Cases, cafeter de Barcelona, a qui devia una petita quantitat, i que ja tenia el negre en dipòsit. Però ara, en escripturar el deute amb la Companyia de Juan Barceló traspassa en Barca a aquesta entitat.

Tenim així documentada la història d'un esclau negre que al segle dinou va estar relacionat amb Mataró, terra acollidora, que vés a saber què li va semblar, al pobret. Perquè en *Barca* tenia, tal com diu l'acte notarial, l'edat *de catorce a quince años* i, per més detalls, d'interès per als propietaris, el mateix paper aclareix que el poden reconèixer per *unas cicatrices en ambos carrillos*.

Resseguim altres aspectes de l'operació comercial. *Majamet Jamayda Toya* afirma que deixa *en hipoteca* el negre a la Societat que ja coneixem i que aquesta ha de satisfer al cafeter de Barcelona els vint-i-vuit duros que li deu. Recomana que els usufructuaris mantinguin l'esclau en bones condicions físiques mentre ell no torni a pagar, però que no tindran *responsabilidad alguna del expresado esclavo en el caso de fuga o muerte,* perquè la propietat continua essent seva. De tota manera no cal que el guardin en un armari, *pudiéndose servir de él* per a totes les feines que el considerin útils. Per si les mosques, autoritza els creditors a vendre el negre en cas que no li sigui possible de tornar.

Pel que fa a la propietat de l'esclau *Jamayda* diu que és seu perquè l'havia comprat a l'arraix algerí *Majamet Candur.* Aquest, que també era present a cal notari, diu que la cosa és certa, i ja n'hi va haver prou: era paraula de musulmà. Això és el que diu el document: *cuyo esclavo pertenece al otorgante, según afirma, en virtud de la venta que a su favor hizo el Arráez Argelino Majamet Candur que lo es de otro Jabeque, mediante un papel escrito, según afirma, en idioma Árabe que dice sea la escritura de una venta*. Després de la firma notarial va marxar cap a Berberia. I encara l'esperen!

La cosa quedava d'aquesta manera. En Joan Barceló amb un deute de 200 duros, i el negre d'hipoteca. I en Francisco Cases amb un deute de 28

duros que no havia cobrat, i sense el negre. Vet aquí el detall autèntic de la firma de tots els participants en el document:

Les firmes corresponen als testimonis, els algerins i el notari: *siendo presentes por testigos Don Gaspar Borras y Carbonell, Doctor en derechos, y Fiscal del Tribunal Real de Marina de la presente Ciudad, y Martin Conga, Marinero de la ciudad de Bilbao que afirman conocer a los otros Majamet Tamayda Toya, y Majamet Candur, que firman de sus propias manos en el citado idioma Arabe junto con otros testigos.*

Però la història continua. Ara som a l'any 1819, pel mes d'agost. N'han passat quatre des de la data en què *Jamayda* es féu escàpol. Entremig s'han esdevingut algunes coses que cal ressenyar. En primer lloc la Companyia d'en Juan Barceló ha fet aigües i, és clar, s'havia d'aclarir la situació del negoci fent la liquidació de les seves riqueses. Comptat i debatut resulta que l'únic bé amb cara i ulls que ha restat de la suspensió de pagaments és un home, en *Rafael Santa Maria*. Llavors els creditors, que s'han quedat amb les escorrialles de l'ensorrada, gestionen la venda d'aquest subjecte com a forma de fer-se amb diners. Però, qui és aquest nou personatge de la trama, l'anomenat *Rafael Santa Maria*? Doncs és fàcil d'endevinar, amb una mica d'ajuda. No és cap altre que el nostre heroi negre, en *Barca*, que ara té, com indica el document que més endavant ressenyarem, *de diez y ocho a diez y nueve años, con unas cicatrices en ambos carrillos*. Això de les cicatrius devia fer patxoca perquè tothom s'hi fixa.

El que havia passat a l'esclau és que els seus amos mataronins, ja que s'hostatjava aquí i treballava per a gent d'aquí relacionada amb la

Companyia, els seus amos, doncs, no varen poder suportar ni un minut la situació terrible d'aquell noi i varen posar-hi remei definitiu. Entenguem-nos, aquesta situació terrible a què ens referim és la següent: el negre era pagà, no havia rebut els auxilis espirituals de l'única religió que consola per sempre. I els seus amos, que eren molt catòlics, el varen dur *a les Fonts Baptismals de Santa Maria de la Ciutat de Mataró*. Tenim fins i tot la fe de baptisme d'aquella ànima exòtica, datada el 7 d'octubre del 1817: *fou batejat ab condició de no ser-ho, Rafael, Josep, Mariano, (lo batejat prengué lo apellido de Santa Maria) negre d'Àfrica com se assegura fill de pares incògnits en esta. Foren padrins lo Dr. en Drets D. Gaspar Borràs i Da. Rosa Borràs, pare i filla tots de la mateixa ciutat de Mataró. Ita. est. Mariano Sanabre Rector de Santa Maria de Mataró*. Ja tranquils per l'expedient celestial amb pòlissa de cinc cèntims el varen enviar a treballar, com cada dia.

El darrer document, que ens acosta la vida del que ja coneixem com a ciutadà mataroní amb quasi tots els drets, té la data del dia dotze d'agost del 1819. Per aquesta escriptura els que liquidaven l'empresa varen vendre a Carlos Ribera, *de la Matrícula de Mar de Marina de esta ciudad*, que acostumava a fer viatges a L'Havana, *en los Reynos de América*, la propietat de *Rafael Santa Maria*. I amb els diners que en varen treure, dos-cents duros de plata, varen pagar al cafeter de Barcelona, varen liquidar les pròpies despeses de la Societat i encara en varen quedar 22 de benefici. De tot això, en va donar fe el notari Antonio Simón.

I així tenim el nostre heroi forçat, en *Barca*, camí d'Amèrica. On almenys va trobar gent de la seva raça, que com ell lluïen la pell negra. I potser va oblidar ràpidament, mentre traginava cafè d'un cantó a l'altre, aquella ciutat tan llunyana, amb molt de mar enmig, on va viure disfressat de cristià, per al profit dels qui sempre se n'aprofiten.

Esdeveniments curiosos, persones agraïdes, súpliques, precs, i preguntes.

En la vida de tota col·lectivitat hi ha esdeveniments menuts que no passen mai a la història. Perquè aquesta, la història, no s'està per les misèries ínfimes de cada ciutat, poble i conjunt de cases amb pretensions d'unitat de destí. Aquestes raons fan que petits episodis molt curiosos i, a vegades, altament significatius, reposin la seva existència en la paperassa esgrogueïda que ens reserva el record dels anys passats. Per exemple, que oblidades són les

acàcies que un Ajuntament es va treure de la butxaca: *Per no ésser menos que les persones si no han ballat los arbres, los han fet ballar. Axís ha sucsehit a las acàcies que feya uns deu anys hi havia a la plassa de Santa Agna, d'ahont han sigut arrencades per ésser transplantades al park-velòdromo. Aixís ha quedat la plassa ben desembrassada pera poder prendre-hi'l sol. En aquest temps ja fa bo de prendre'l; però ¿y quan vinga l'istiu? Los qui tingan de travessar-la ja cal que's proveheixin d'un bon parassol, sino volen rèbrer una calda. A las hores los qui se'n recordin de segur que anyoraran los ufanosos plátanos que foren víctimes de la fallera municipal per a plantar-hi las migrades acàcies qu'han fet la mateixa fi, per cert ben merescuda, per quan no servien per res més que per defensar de la soleyada a la quitxalla que a la seva ombra s'hi arreplegaven a jugar a boleta y fer entremaliadures: puig les que estaven en la part de més trànzit eren justament les més raquítiques. Si, com hem sentit a dir, hi tornen a plantar plátanos, tindrem el cas graciós de quels qui deu anys enrera feren arrencar els antichs que tan bella sombra donaven, pera posar-hi aquestes acàcies que no han volgut fer bondat, sigan ara'ls mateixos que fassin arrencar les acàcies pera tornar-hi a posar plátanos: y anem fent y desfent.*

No anaven amb ordre les coses de la jardineria municipal, com tampoc no hi anaven les de la *Fosforera*. Vull dir que els *mistos* no s'encenien, o que ho feien malament. Les queixes, les exposen amb raons necessàries els pacients: *Es altement escandalós lo que succeeix ab les cerilles que'ns proporciona l'Arrendataria, puig a més de no trobar en los estancs capses reglamentàries o sian de 60 cerilles y si sols de especials ab 56 o menos, aquestes resulten trencades pel mitx y rebregades y ab una mistura sens consistència, lo qual és causa de que per cada cerilla que's necessita sen fassin malbé cuatre, cinch o sis, etc., sen un gros perjudici pel públich consumidor.*

Lo refrán castellà diu que 'el ultimo mono siempre se ahoga' y ab això té moltíssima raó, per quants tots los arrendaments que han fet nostres flamants ministres de Hisenda, sols serveixen per engreixar a uns quants 'caballeros particulars', y al públich que calla, sufreix y paga, que un llamp el parteixi, res 'ls importa.

I ja que estem ficats en matèria combustible anem a repassar uns quants incendis que no varen fer història tampoc, però que algú va considerar d'importància suficient com per haver-ne de donar explicació a les pàgines d'algun periòdic. I no deixa de ser alliçonador el criteri que el nostre estimat

periodista havia de sostenir per fer ressaltar fets de la naturalesa dels que anem a referir: *Lo dimecres últim, a primeres hores de la nit los pitos de los serenos nos alarmaren ab la senyal de foch. Efectivament aquest se habia declarat en lo interior de un armari de roba blanca, en la casa de nostre particular amich, lo conegut fabricant de licors Don Eduardo Gualba, per cual motiu se pogué localisar, gràcies al prompte auxili que si prestà, baix la direcció del arquitecte Sr. Cabanyes, no sens que's perdés cuasi tot lo contingut en lo interior de dit armari y altres prendes de vestir que hi havia en lo propi departament. Si bé és cert que les pèrdues no són de molta consideració dada la possició del Sr. Gualba, en cambi lo disgust que tingué la família fou gros y desitjaríem no tingués conseqüències.*

Això és de l'any 1899, precisament el mateix any que va aprofitar un barber molt conegut per rentar la cara al seu local. Ho expliquen amb tota mena de detalls: *Reforma. L'ha suferta la coneguda perruqueria de nostre particular amich En Joaquim Pons, el qui ha acreditat una vegada més son bon gust y esplendidès. Rebi lo más coral enhorabona, al igual que els distinguits artistes que han intervingut en l'obra y entre ells los nostres compatricis lo fuster Joseph Ortiz, lo pintor Jaume Vidal y lo decorador de vidres Joseph Espinosa de Barcelona.*

Se'ls gastaven, els calés, els nostres menestrals amb aspiracions de futur. Però ara que estem situats a la part més alta de la persona: el cap, hem de fer referència a una nosa molt peculiar d'aquest indret: els barrets. El fet és que al teatre les senyores i els senyors amb barret feien la vida amargada als altres espectadors, concretament a aquells a qui s'esqueia de seure darrera d'un d'aquestes subjectes amb el cap cobert: *Seria molt convenient que les senyores que acostumen anar al teatre, tinguessin la bondat de tréurers los sombreros, puig ja és cosa que passa de mida, lo que està passant en los dies de funció. Són tan estranys de confecció els dits sombreros, que sembla que ja sols sian espressos pera qu'els que tenen que estar-se detrás d'elles, s'hagin de vèurer privats de disfrutar de les representacions teatrals, lo que si no's mira de corretjir-se a bon segur que seran molts que adobtaran la resolució de quedar-se a casa, puig sempre valdrà més aixís, ans que aburrir-se totalment al teatre.*

L'avís era fet, però res no feia canviar d'opinió i d'actuació a les *sombreristes* autodidactes. Per això un agosarat baró s'ho va haver de prendre a la valenta i passar a la guerra de guerrilles: *alguna vagada ja'hem condolgut de que les senyores portin sombrerostan alts que'l pobre que li*

toca sèurers al darrera d'elles, està condempnat a no vèurer la funció. Diumenge un concurrent al teatre's trovà en aquest cas y ell sigui per revenja o sigui per satisfer una costum, encengué un cigarro dirigint tot el fum a las que'l mortificaban ab sos fenomenals sombreros. Les senyores se queixaren d'aquella molèstia, el senyor se queixà de la seva, entaulant-se un diàlech que qui'n sortí més perjudicat fou lo públich que no pogué prestar atenció a la funció.

Hem de pensar que en aquells anys de la picor el teatre era l'única diversió no pecaminosa a la mà de tothom. Els barrets ho feien més difícil. Però no ho impossibilitaven del tot, perquè, a part d'aquesta manera de passar l'estona, n'hi havia d'altres que, per diversos motius, arribaren d'una manera esporàdica a la nostra ciutat. Així podem documentar sessions de magnetisme amb persones l'any 1894 a càrrec del Doctor Nicolay i Miss Elena, que varen despertar molt d'interès i blasmes en contra per part dels catòlics, que consideraven l'experiència com una argúcia més del dimoni.

D'altres esplais eren més ben rebuts: *Conforme indicamos, mañana por la noche en el salón teatro del casino Fénix Mataronés el reputado ventrílocuo Mr. Marten dará una notable y entrenida sesión de su especialidad por medio de sus fantoches. También tomará parte en la función Miss Antiní Stuart, rival de Ida Fuller, ejecutando la maravillosa y sorprendente 'Danza Serpentina', cuyo espectáculo será presentado con toda propiedad tanto en combinaciones de luz como en sus brillantes transformaciones. El conserje del Casino está encargado de la expendición de localidades, cuyo precio se ha fijado en 25 céntimos.*

Aquesta vegada va de figures de cera, l'any va ser el 1883, i el lloc escollit per l'exposició el Carrer Nou: *entre los diferentes trabajos, llaman poderosamente la atención el grupo que representa la muerte del General Concha, varios platos con manjares, y sobre todo el retrato del mismo señor Malagarriga, que se confunde muy facilmente con el original*. Aquest senyor, com s'endevina, era l'hàbil artífex de les còpies.

Més distraccions: *Gràcies a la incansable activitat del empresari de teatres En Pere Valldeperes, per fi a pogut alcansar que pugéssim tenir ocasió de disfrutar, per la tarde y la nit d'avuy diumenge, de la exhibició de los hàbils y graciosos ninots, que desde llarch temps vénen actuant ab gran èxit, en lo modernista local dels 'Cuatre Gats' de Barcelona*. Aquests ninots eren putxinel·lis i l'any 1899 varen venir per primera vegada a fer feliços els

mataronins de l'època, que, avorrits, s'havien d'entretenir amb el que bonament volguessin donar-los els empresaris que, com el senyor Valldeperes, se la sabien molt llarga.

Entra també dins aquesta amanida de peripècies una nota interessant sobre els diaris i els que els venien: *Fem una súplica al quefe d'ordre públich perquè miri de corretjir un abús que cometen cada vespre los venedors dels diaris 'La Publicidad' y 'La Veu de Catalunya'. Raya ab escàndol los insults que mútuament se dirigeixen al cridar lo diari que venen*.

FI

(*sic transit gloria mundi*)

Epíleg.Carta als mataronins:

Estimats,

al començament només érem un grapat de pinxos que rondinàvem els uns dels altres. Ara ens anomenen laietans perquè no saben res de res; i dels nostres habitacles amplíssims i a l'aire lliure, en fan *poblats ibèrics*. També es fixen en les escorrialles de cada dia, que entaforàvem en aquell sot pestilent, i cada vegada que troben un tros de ceràmica s'inventen una teoria nova i més equivocada. Ells no saben que amb els romans ens aveníem molt, quan, uns centenars d'anys més tard, varen decidir-se a fer un Imperi a major glòria de les classes improductives llurs. Als romans, els agradava posar ordre en totes les coses i varen començar pel nom, ens diríem *Iluro*. Ho vàrem trobar bé. També fou agraït el canvi de religió, que passava de les entitats més o menys vivificadores de la naturalesa a una nòmina de déus per a tots els gustos. Teníem ares dedicades al culte de Juno i Mercuri, servides per un gremi de professionals a sou del municipi. Vivíem molt bé, i fins i tot ens banyàvem en

unes termes públiques que els arqueòlegs del segle vint encara buscaran molt de temps. I els nostres homes més prominents es feien esculpir en formoses estàtues per immortalitzar la seva fesomia i donar motius als habitants de demà passat per muntar un museu amb aquelles pedres antigues. Quina gent aquesta, els arqueòlegs, brossaires de la merda de fa mil anys, que remenen en llocs on qualsevol persona decent no gosaria ni posar les mans. Així, dels nostres temps d'opulència, en recullen trossets de ceràmica, àmfores ja buides del vi, mosaics de segon ordre, paviments de cases pobres i monedes que els ensenyen com anàvem de calé i quines possibilitats reals teníem d'endeutar-nos. Ai!, aquells temps de l'any que inaugurava tots els segles, quan, sota la dominació de l'imperi romà, algun viatger que passava per la marina amable del Mare Nostrum va adonar-se que no teníem solució. Potser es deia Claudi Crasus i va hostatjar-se en una còmoda vil·la als afores del nucli urbà. I reposant a l'*impluvium* va aprendre moltes coses del més alt interès. Va saber que qui manava a Iluro era mal vist per tothom; amb raó, és clar. I que els manats es repartien en sectes de contraris. No era allò més modern de la lluita de classes, però s'hi acostava. Amb un matís, cada persona era una classe per a les altres. Lluitaven tots contra tots, i anar fent. Per això i altres motivacions decisives, quan, després d'alguna ràtzia dels musulmans i alguna petita influència dels visigots, arriba com una cosa nova l'Edat Mitjana, els mataronins la vàrem rebre amb molta il·lusió. Ara ja seria una altra cosa, hi hauria qui manaria dalt del castell, vetllant per la pau i l'ordre. I la convivència ciutadana no seria afectada per elements dissolvents d'altres procedències territorials i ideològiques. I tot va anar amb la resignació lògica del pagès acostumat que facin mal ús d'ell mateix. Els espolis es repetien sovint, per part d'una banda de gent amb espasa que feien el que volien i que tenien permís de Déu per no haver de treballar. Això, ho sentien els pagesos a la missa del diumenge a la parròquia local, única diversió de les èpoques fosques. Els de l'Església vivien a les costelles del pagès escarràs, que havia de donar una part de la collita per mantenir aquells panxacontents, que li deien que havia de treballar per mantenir-los. Cinc-cents habitants feien aquesta feina als voltants de l'any 1367, i contaven amb un mercat que un rei havia autoritzat a la vila. Un altre rei ens va fer una mala passada, quan ens va donar a un senyor feudal que s'anomenava Pere Joan Ferrer, senyor de Burriac. De dalt del seu castell disposava, feia i desfeia sense demanar l'opinió de ningú, que no li calia. Aquest regal no va caure gent bé als naturals que, com diu un grapat de llegendes i un patufet que jo he llegit, es varen rebel·lar contra la seva tirania. El monarca d'abans va ser el que va

desfer la malifeta i ja ens tens tots contents i cofois perquè ara, en lloc d'un, manava un altre. Però, és clar, era diferent: eren les institucions, i això no té preu. D'aquesta manera vàrem començar a pensar per nosaltres mateixos, una mica només, i els més espavilats es dedicaren als negocis, comerciant amb Barcelona, on enviaven vaixells carregats de fusta i llenya, amb el divertit complement comercial dels pinyons del Maresme, tan del gust dels fins paladars de la gent que sap què és bo. Els menestrals varen anar fent la viu-viu i omplint-se de pessetes la butxaca, una manera com una altra de fer país. D'això fa tant de temps que sorprèn adonar-se que som allà mateix. Vull dir que si fa no fa és el mateix el mar que ens banya i ens embruta, i que són els mateixos els vicis que ens separen. Ja hi estem acostumats i els enyoraríem, si faltaven. Es el nostre caràcter local, que reivindiquem davant les teories de moderns savis que no saben. Gent que afirma que no hi ha caràcters nacionals, locals ni, gairebé, personals. On aniria a parar l'Estat, el Municipi i la Família si haguéssim de creure aquests profetes de la destrucció de les tradicions. Però Mataró queda com a no gens mut testimoni d'aquell grapat de característiques que configuren una estirp, una tribu. En el nostre cas una tribu peculiar, de gent malentesa i discordant que ha sobreviscut gràcies a uns quants mites i a la sort. Qualsevol persona amb dos dits de front ensumarà de seguida uns quants trets que ens defineixen de cap a peus. I quina glòria no donaria a la ciutat un estudi científic d'aquests mites. Per exemple, i només com a demostració, hi ha l'excelsa aportació de Les Santes, les nostres i de ningú més. Na Juliana i Na Semproniana donarien tema per parlar-ne a qualsevol home de mèrit no massa descregut. Que amb aquesta gent s'ha d'anar amb compte, no s'hi pot tenir massa confiança, que, per un de bo, n'hi ha una allau de perversos que només troben pèls a tot arreu. I serien capaços de posar en dubte l'existència de les divinals poncelles i, fins i tot, quin horror!, la seva virginitat. N'hi ha que també posarien en solfa les palmes llurs, que les acompanyaven en el sacrifici de les seves vides per la nostra salvació. I ¿què seria de la nostra col·lectivitat, que s'ha identificat de sempre amb el martiri de les poncelles, si hi deixava de creure? Què seria de Mataró sense Santes? Val més no pensar-ho, o sia que no hi pensarem. I tornem d'on no hauríem d'haver sortit, dels fets savis i oportuns del passat. Dèiem coses de l'Edat Mitjana, dels pagesos, els feudals i els capellans. I de com els menestrals varen fer la seva si vols no vols. Ara, amb la muralla hem topat, amics. L'obra impressionant de pedra tenia una justificació claríssima, perquè Mataró era assetjada per mar pels pirates a preu fet del segle setze. I per terra ramades senceres de bandolers volien viure amb l'esquena dreta robant els

béns de la gent que havia de suar per fer-se amb quatre estris i assegurar-se l'alimentació. També les cases pairals erigien torres de defensa per prevenir-se de les escomeses dels mateixos diabòlics delinqüents. Però, ara que hi penso, això de les muralles ens ha portat molt mala sort. D'aquella construcció, en deriva que, als naturals de Mataró, se'ns coneixi pel nom de Cap-Grossos. I és que al portal de Barcelona hi havia uns relleus esculpits una mica curiosos: tenien forma de banya. I passar a anomenar banyuts els qui hi vivíem darrera va ser una mateixa cosa. Concretament llavors ens deien *Caps de Bou*, però amb els temps la cosa va quedar amb l'apel·latiu que coneixem tan bé, que els d'aquí sempre ens em pres com un elogi dirigit a la nostra capacitat cranial i a la gran saviesa que promet. Reprenem la tasca, perquè cada vegada hi havia més mataronins i mataronines, que pocs eren els pares escarmentats. D'aquesta manera el precepte bíblic de 'creixeu i multipliqueu-vos' va tenir una acollida de primera, i pels anys que Catalunya va perdre el que encara no ha tornat a tenir, ja érem deu mil. I la ciutat canviava de fesomia amb una rapidesa que ni els que hi vivien no s'ho creien. Barris sencers nous d'un dia a l'altre i moltes cases refeien el seu semblant per adequar-se a l'estètica del dia. Els natius no fèiem res més que treballar. Hi havia mariners, artesans, burgesos, jornalers i d'altres que anaven per feina i no paraven mai. Al seu costat, no podia ser d'una altra manera, hi trobem les classes improductives, els que no treballen. Llavors componien aquest nombrós exèrcit de paràsits els buròcrates de totes les funcions, els hisendats de tota la vida i la clerecia. Aquest darrer gremi comptava a mig segle divuit amb 37 capellans, 37 caputxins, 29 carmelites i 24 escolapis. Quantes boques afamades! També tenien gana, però de sang i fetge, els francesos, que varen armar un bon estropell a la nostra ciutat. De tota manera no hi ha malura que duri cent anys, i els del país veí ho varen deixar córrer, si vols no vols. A Mataró, mentrestant, els comerciants enviaven vaixells a les Amèriques. Els capitans de la indústria treballaven les sedes i el cotó, per descobrir, més tard, el teixit de punt. El segle dinou va suposar un capgirament total, i quina alegria s'encomanava!, i quin prodigi d'invencions! Un tren nou, la primera presó cel·lular, l'enllumenat de gas, que en acabar el segle ja era elèctric, etcètera, etcètera. Tot això donava molta vida i els proletaris treballaven, cobrant poc, però treballaven. A vegades feien sentir els seus crits d'analfabet demanant diners i temps per a no fer res, però tot acabava bé, a glòria de l'economia de mercat i la llibertat ben entesa. Quins espaordiments va causar el còlera que a l'any 1857 es va endur un miler de mataronins i provocà un trasbalsament a tota la ciutat. Tot tenia remei, i amb els anys passa el record,

la memòria, i les tragèdies només són una nota en un paper o un llibre erudit que tampoc no serveix per a res. Els partits polítics varen fer la seva aparició quan una reina va comprovar que no havia calat en l'ànim de la ciutadania i que ni un grapat de sants més nombrós que el que la rodeja no hi tenia res a fer. Diuen que es va consolar d'allò més amb una colla de galants que li anaven al darrera; per cert, també diuen les llengües mal intencionades que un dels que tenia el favor reial era de Mataró. I que era dels més favorits i engrescadors. Quin paper!. De partits, n'hi va haver de tots colors, dels que deien que sí i dels que deien que no. També volien fer-se escoltar els que no deien ni sí ni no, i que ningú no sabia què deien. Els conservadors, gent de béns, volien conservar-los. Els republicans volien repartir els dels altres. Els socialistes, que no tenien res de res, gruaven la Gran Repartidora. I els catòlics resaven. L'Ajuntament va empescar-se llavors una de les obres més esperades per tothom, l'eixampla. I tornem-hi, a créixer cap aquí i cap allà i més fàbriques i nous carrers, cases noves, tramvia, associacions de tot, gremis, fondes i prou, que en diríem de coses!. I la política? Doncs bé, avui mano jo, demà tu, i ara un general diu que mana ell, i ara li diem a un rei que a París s'hi està de primera. La República va venir i tothom sabia perquè. I després un altre general a qui agradava tant la pràctica manual de la llei de l'embut que s'hi va quedar quaranta anys. Molts recordem les ocurrències dels de la camisa blava, les misses al carrer i els Ajuntaments a perpetuïtat i tantes coses. Per exemple, aquests quaranta anys han estat un temps d'or per als *figurons* que tota col·lectivitat ha de patir com a ració de penitència diària. Em refereixo a tots els que anaven a les celebracions litúrgiques de diumenge a l'hora convinguda perquè els veiessin. Els pobrissons que un temps havien estat rics, feliços i desocupats, l'aristocràcia casolana i de per riure, que en aquests moments ha de fer les vuit hores de reglament, com si es tractés de membres de la classe obrera. I què dir de les capelletes? Tantes coses! Però per avui ja n'hi ha prou, acabéssim. I deixem en pau l'excessiva missiva, que la paciència clama repòs. Adéu.

Sumari

Capellans, criminals i enamorats. Històries de Mataró,
s'ha acabat d'imprimir el dia 14 d'abril
de l'any 1982, als obradors
de la copisteria
La Juliana
d'Argentona.